

september 5/2 1918

B. zavoj obratke

š. 11. 12.

DOMIN SVET

TRIDESETILETNIK
 1917
 UREDIL DR. IZ. CANKAR

Vsebina št. 11-12.

Članki: »Fant, ti tega ne razumeš!« (F. S. Finžgar) 306. — Po gorah in cestah (Ivan Dolencec) 309. — Kronika gospoda Urbana (F. S. Finžgar) 317. — V ruskem Turkestanu (Dr. Ivan Knific) 319. — Legende o sv. Frančišku (Ksaver Meško) 323. — Balade v prozi (Ivan Pregelj) 328. — Literarna tradicija v »Evangelijih in listih« (Dr. A. Breznik) 333.

Pesmi: Kreku (Joža Lovrenčič) 305. — Dante Alighieri: La Divina Commedia (Prevel in razložil J. D.) 314.

Književnost: Fr. Milčinski: Ptički brez gnezda (Jož. Debevec) 348. — Fran Milčinski: Tolovaj Mataj (Dr. Ivan Pregelj) 349. — Koledar Družbe sv. Mohorja za leto 1918. (Izidor Cankar) 349. — Fran Levstik: Martin Krpan z Vrha (Dr. Ivan Pregelj) 350. — J. Ribičič: Razvaline (Izidor Cankar) 350. — Janko Barle: Pavlinska pjesmarica (Mantuani) 351. — Vladimir Nazor: Stoimena (I. C.) 351. — Ante Petravič: Treće studije i portreti (I. C.) 352.

Glasba: Koncert Glasbene Matice (Stanko Premrl) 352. — Koncert Češkega kvarteta (Lucijan Škerjanc) 353.

To in ono: XIV. umetnostna razstava (Izidor Cankar) 353. — Nástrižno kumstvo (Iv. Hribar) 354. — Franc Levec. Nekrolog (Dr. Janko Bezjak) 354.

Drobiž: Kritika (Izidor Cankar) 360.

Naše slike: Možu (Gašpar Porenta). — Lastni portret (Lojze Dolinar). — Portret otroka (Fr. Kralj). — Obsojenci (Fr. Kralj).

P. n. naročnikom!

„Dom in Svet“ bo prihodnje leto kakor doslej izhajal v dvojnih zvezkih in bo stal K 14.—, za dijake K 10.—. Ker se je papir in tisk silno podražil, smo morali ceno zvišati, da preprečimo preveliko izgubo. V dvojnih zvezkih bomo list izdajali, ker ima tiskarna premalo delavcev, da bi ga mogla tiskati vsak mesec. Lanski sodrudniki so nam ostali vsi zvesti in zagotoviti moremo p. n. naročnike, da bo list dober po vsebini in zunanji opremi.

Uredništvo in upravništvo
„Dom in Sveta“.

Odgovorni urednik dr. Izidor Cankar, Ljubljana, Marijanišče.
Upravništvo v Ljubljani, Katoliška tiskarna.

„Fant, ti tega ne razumeš!“

F. S. Finžgar — Kreku v spomin.

Ne vem, zakaj se mi tako godi, to pa vem, da se mi, namreč: kamorkoli se naravnam, od vsepovsodi se vrnem razočaran. In sicer je ta reč taka: Ves vesel potrkam pri prijatelju. Ta dremlje na zofi. Z zaspanimi očmi me pogleda; ko me spozna, plane kvišku in me hoče objeti. Jaz ga gledam in vsaka žilica govori v meni: Saj laže! Zakaj me ne ozmerja in me ne vrže vun? — Če se napotim — desetkrat povabljen — na obisk, me razburi že tisti zvonec in prisluškanje, kdaj bodo pridrseli tihi koraki po hodniku. Ženska, ki odnese moje vizitko, se vrne in mi odpre salon: »Samo en trenutek! Takoj pridejo.« Jaz sedim, po sosednjih sobah pa tekanje, šepet, šum kril — škripanje čevljev. In ko pridejo, trdijo, kako jih vse veseli, a jaz sem prepričan, da sem odveč. Včasih se mi pa zazdi, da nisem odveč, in takrat govorim namesto abotnih fraz — resnico. Ta reč je pa še vse drugače nevarna. Zakaj tekom enega tedna — če ne že prej — dobim po ovinkih sporočilo, da veliko bolj modro ukrenem, če ne govorim resnice, to se pravi, če ne pridem več tja. Resnica je trda stvar in razburja fino živčevje. Po takih izkušnjah sem sklenil: Nikamor več, razen v cerkev in krčmo. Bog je dober, krčmar sebičen — in tako bosta potrpeła z mano. Kot pa veliko dobrih sklepov, tudi tega nisem držal. Truden in žalosten sem se bil napotil k prijatelju. Mislil sem si, da je za človeka, ki samski komari po svetu, dober prijatelj to, kar je zakonskemu možu dobra žena: Če pride ves nataknen iz pisarne ali pa iz gozda — vseeno — in se doma za prazen nič razburi in iznosi nad ženo, — ona — modra natančno ve, da je to njegovemu srčnemu zdravju koristno, in mu vsa vesela, da mu more pomagati, napravi boljše večerjo kot bi jo bila sicer. In po večerji je radost velika kot bi vstali od svatovskega obeda. Tako sem mislil in se napotil truden in žalosten k prijatelju. Ali ta ni tako sodil te reči. Bil je toliko odkritosrčen in trdosrčen zaeno, da me je pogнал čez prač. Jaz pa, bolj nejevoljen na svojo neumno misel kot na njegovo trdosrčnost, nisem šel ne v cerkev, ne v krčmo — tudi domov ne — ampak h Kreku. V kuhinji je večerjal presto in pil sodavico. (Bilo je namreč v postu — on pa — kot trdijo — mlačen vernik — ni mogel drugače kot tako nekrščansko večerjati 40 dni zapored.)

»Pozdravljen, fant!«

Niti v roko mi ni segel.

»Sedi!«

Ko nisem vedel kam s klobukom, sem ga poveznil nazaj na glavo. Tudi haveloka nisem odložil. Cilka je postavila pred me vina. Jaz sem začel:

»Saj ne vem, zakaj sem prišel, ampak veš, to je že od sile, tako in tako se mi godi.«

Vino je bilo prav dobro in moja čisto neumna jeza velika hiperbola, da si je Krek moral sneti očala, ko si od solz, ki so mu od smeha kipele v oči, ni mogel več drugače pomagati. Ko sem se ugnal in čakal, da mi reče: »Vidiš, prijatelj, to je tako, le potrpi, ne jezi se,« pa mi reče: »Fant, ti tega ne razumeš. Če bi se ti godilo drugače, bi ne bil ti več ti in bi bil, če ne zanič, vsaj manj vreden!«

Jaz sem ga gledal, on je tlačil pipo, se mi smehljaj, hitro prižgal tobak, vrgel vžigalico za štedilnik in segel po knjigi.

»Ali si že prebral?«

Pogledam: »Dr. Kos — Gradivo.«

»Nisem še.«

»Poglej in poslušaj!«

Krek je odprl in bral citat iz fragmentov Aleksandra:

»Kdo izmed ljudi, ki jih obsevajo solnčni žarki, je tako mogočen, da bi nas premagal? Navajeni smo, da si lastimo tuje zemlje, ne pa, da bi si drugi osvojili našo. Tako bo naša navada, dokler bo kaj boja in kaj mečev.« — »Ali si slišal? Tako so odgovarjali naši starejšini Obrom. Tu je prostor in polje za kralje fantazije. Povej našim ljudem, da naši očetje niso bili taki hlupci kot smo sedaj mi!«

Odšel sem vesel. Po glavi mi je šumel citat. Do jutra sem bral — in začel snovati povest »Pod svobodnim solncem«.

Ce je eno malo branja vredna, zahvalite zanjo — ne mene, ampak njega.

* * *

Pri sv. Joštu sem bil. (Bog vé, zakaj so me poslali gori, jaz ne vem.) Gori sem bil, 'director montanus' — to je bil naslov mojih davnih prednikov, ki so peš romali v Rim — po dvakrat. Pri starem Jošturu sem otepal ričet za kosilo — saj je bil kar izvrsten — ali vseeno sem toliko napuhnjen, da sem bil uverjen: Preko ričeta bi se bil pa vendar

že preril. Zato sem ogrnil jezno dežni plašč, prijel palico za kljuko in šel v Selca. Lilo je od sile. V Selcih sem našel družbo, ki je po obedu vabila na tarok. Tudi Krek je tam verjel. Med igro me je Krek hitro izbežal iz rezerviranosti. In to je on znal. In ko sem prišel na plan z ričetom in ko sem z epično teatraliko tako živo opisal krivice vesoljnega sveta, da bi bil skoro sam sebi verjel, se je Krek zasmel s toliko radostjo, da je zaigral pagata, kar ni bila njegova navada. Pri mizi pa je sedel tudi častljiv starček. On se ni smejal. Roke je sklenil kakor za molitev, gledal vame z razprtimi očmi in molčal. Pozno v noč sem se poslovil. Krek me je spremil pred vrata. Še je deževalo. »Kakšna tema in dežuje!« sem se začudil.

»Ne boj se, fant. Bodi prepričan, da so bili romarji, ki so še v poznejših urah romali k svetemu Joštu. Boga zahvali, saj te spremlja molitev.«

»Kako misliš?«

»Ko si šel iz sobe, je vzdihnil oni starček: 'Oh, oh, molimo zanj. Če ni že ob vero, pa še bo.'«

Mene je silno vest zapekla. Na čelo sem se udaril: »In tolikokrat sem že sklenil, da bom molčal.«

»Fant, ti tega ne razumeš! Ti ne boš molčal, oni pa bo molil. Jaz sem užival in se spočil, ti si se pozdravil — on je zobe! Tako je na svetu. Daj mi srečo! — Z Bogom!«

Odšel sem v noč in dež, v duši pa mi je bilo vedro in jasno.

* * *

Prtovča ne bo nihče pozabil, kdor ga je videl — videl seveda Prtovč s Krekom. Nič ne rečem, da ni ljubka cerkvice, ki krona planino, sloneča tiho in skromno vrhu sedla. Tudi hiša, kjer je prebival Krek, gleda veselo proti jugu. Toda pod okni mora sedeti Krek, sicer ta idila ni popolna, ji zmanjka duše in ugasne v spominu.

Torej na tisti klopici je sedel. Na glavi je imel širokckrajšen slamnik, pomaknjen precej na tilnik, da se ti je zdel od daleč v žarkih zahajajočega solnca kakor obdan z gloriolo. Koleno čez koleno, da sta se videla dva bela pasca izpod irhastih hlač. Na koleno je opiral pipo-šemnicevko. Na obrazu smehljaj, oči pa uprte daleč nekam na jug — vse v sanjah, a vendar tako jasne, da so te uverile: Te oči gledajo v daljavi nekaj določnega, nekaj velikega in veselega. S plahim korakom sem se mu bližal. Bil sem že skoro čisto pri njem, ko se je zdramil. Prej lice kakor preroka se je izpremenilo v veselo obličje prijatelja:

»Pozdravljen!«

Odmaknil se je na klopi in me povabil.

»V Sori si dobro zastavil, fantič moj!«

Jaz sem ga pogledal in skomizgnil z rameni.

»Poglej!« mi je pokazal s prstom proti Osolniku.

»Mohorju si napravil nov klobuk!¹ In če bi mu ga ne bil, bi ti bil pisal: Poderi cerkev — ali napravi kot se spodobi. In sicer? Kaj delaš?«

»Delam, pa sem z vsakim delom nezadovoljen.«

»Fant, ti tega ne razumeš! Kakor hitro kdo začne kokodajtsati krog prvega jajca, ki ga izleže, in ne more od veselja in zadovoljnosti od njega proč, ta je dognal. — Pojdi, da ti zvarim čaja. Vroč si.«

Šla sva v njegovo sobo — sobo podstrešnico. (Zakaj geniji tako ljubijo te sobe in zakaj jih je toliko v njih stradalo in umiralo?) Postavil je samovar, ko je odrinil nekaj knjig na preobloženi mizi. Sedel sem in segel po knjigah: angleške, francoske, nemške. Sami neznani avtorji. Odpre: Številke, računi, gospodarstvo. Krek je prižgal pipo in se mi mizal.

»Priatelj, tam pa ni poezije. Tukaj so blede lica, sajaste roke, lačni otroci in berači brez strehe in doma.«

»Delavsko zavarovanje,« sem se domislil njemu poverjene naloge iz državnega zbora.

»Da. In ta kup moram preriti še te počitnice.« Nato je pobrskal med papirji, vzela pismo in mi ga podal: »Ber!«

Preberem. Sama vljudnost. Klak in frak in rokavice so gledale iz pisma. Vse besede umljive in vendar vsekup zame neumljivo.

Krek se je igral s plamenom samovarja, gledal vame čez naočnike in vse lice je bil en sam smehljaj — a ne dobrovoljen, ampak kakor smehljaj zmagačca, ki še ves truden triumfira nad sovražnikom.

»Razumeš?«

»Razumem — in nič ne razumem. — Kar bi se dalo razumeti, to ni zapisano.«

»Počakaj — ti povem: To pismo pravi: Krek, če ti hočeš ubogati, lahko sežidaš na Prtovču graščino za lačne slovenske literate in umetnike.«

»Sežidaj,« sem se zasmel, ali v istem hipu vse razumel. Nagubalo se mi je čelo samo od sebe: »Torej tudi semkaj si upa zlati ključ kapitala! Priredi zakon, zakon za starostno zavarovanje tako, da bo varoval bogatina — in trl delavca.«

¹ Na Osolnik je udarila 1898 strela v zvonik, ki je pogorel in ostal tak deset let.

»Vidiš, to so zanjke, ki bi obdržale ne le zaica, ampak medveda. Izkrivi paragrafe, da odščipnejo tuintam delavcu grošček, ki naj kaplja po milijonih v žepe kapitalistov — saj te mi poštenjaki plačamo.«

»Ali sedaj razumeš?« mi je pomežiknil Krek čez mizo in segel po pismu. Iz oči mu je zablščal sveti srd, zmečkal je pismo in ga vrgel v smeti.

In na Prtovcu ni graščine. Krek trohni v zemlji in z njim edina suknja, ki jo je imel.

Iz Sorice smo šli na lov. Tudi Krek je bil z nami. Dasi je bil že tuintam na lovu, toda dotlej še ni naredil prav nobene škode v kraljestvu zverine. Tudi to pot se prav nič ni pehal za dobra stojišča. Bogve, kaj je vse snoval v samotnih jasah, kamor so ga postavili lovci. Tudi jaz tedaj tekem treh dni nistem ne enkrat sprožil. Saj me je vlekle bolj k njemu kot na lov in tako sva skrita v grmu na jezo pravih lovcev zamodrovala ves plen. Dveh misli se še danes živo spominjam. Govorila sva o našem združništvu. Poudaril je: Motijo se tisti, ki zaradi tega, če kak konsum propade, če kaka zadržga opeša, to gibanje obsojajo. Tudi otrok mnogo pomrje kmalu po rojstvu, toda zavoljo tega ne bo nihče trdil, naj se zakon odpravi in človeški rod zatre. Za procvit združništva je treba šole — šole — in spet šole. To je eno. Drugo je: naj bi bili deleži v bodoče večji. Potem se zadruga preveč ne zadolže in udje bodo prisiljeni, da se za stvar resneje brigajo. — »Druga plat se pa tiče vas literatov,« je nadaljeval. »Nujno potrebujemo povesti, ki bi bile močne, silne. Morda bi marsikaka bila spisana in usum delphini. Nič ne de. Tudi take so potrebne. Namreč: Ljudstvu je treba dopovedati, da s pričakovanjem kralja Matjaža ni nič. Kdor misli, da bo z odprtimi usti in s križemrokami pričakal dobrot od zgoraj, se moti. Zeli bomo mi na jugu samo to, kar si bomo z zavihanimi rokavi sami pridelali in priborili.«

»Že zopet!« se je razjezil nad nama Tone iz Dražoš seveda v najnežnejšem pianissimu, kakor zna le on. »Zadnji pogon!« je bilo povelje. Šla sva, kamor so nama veleli. Eno stojišče je bilo očitno zanič, drugo, više v gori, pa kar ugodno. Tja je šel Krek. Jaz sem pa poiskal tak prostor, da sem lahko Kreka opazoval. Komaj se je bil postavil pod jelko, so psi »zapeli«. Prav blizu mene so zatopotali skoki. Napel sem petelina. Toda šlo je po grmovju dalje naravnost proti Kreku. Dokaj vesele hudobnosti je bilo tedaj v meni, ko sem se muzal in čakal, kaj bo storil, če plane srnjak mimo njega. In planil je. Tik pod njegovim stojiščem jo je urezal čez jaso v bliskovitih, dolgih skokih. Tedaj sem ostrmel. En sam hipec: Krek je prislonil k licu — pok — in srnjak se je zgrudil na mestu. Za tak strel bi se najboljši lovec samemu sebi odkril, sem si mislil in seveda z »živijo« hitel k njemu.

»Kaj pa sedaj?« me je vprašal.

»Ali je to tvoj prvi srnjak?«

»Sploh prvi plen!«

»Torej ga moraš sam nesti s planine v Sorico.

Taka je namreč lovska postava.«

»Potemtakem ga kar moram nesti.«

Natovoril sem mu srnjaka na pleča — pa ne po lovsko. Kot nosi pastir izgubljeno ovco, tako ga je nesel rogača s planine. Pot mu je lil po licih, zakaj prebitensko je bil težak.

In pri Lovrencu v Sorici? Jaz sem bil prepričan, da bo na Prtovcu dišala par dni pečenka na mizi namesto koruznih žgancev. Toda Krek je mislil drugače.

»Lovrenc, takoj jutri prepelji tega srnjaka v Ljubljano našim pisarjem.«

Jaz sem ga začuden pogledal.

»Da, fant, dobro nam, ko dihamo ta planinski zrak. Pomisli pa na uboge urednike, ki dihamo prah in dolgčas. Ti naj ga jedo!«

Otrl si je znojno čelo in sedel za mizo. Jaz sem umolknil in bilo mi je, kot bi prišel od dolge pridige o krščanski ljubezni.

Po gorah in cestah.

Uz spominov na dr. Kreka. — Ivan Dolenc.

Ne vem, kdo je dal Prtovču, kamor je zahajal dr. Krek po materini smrti (1903) na oddih, ime »naša Meka«. Morebiti šaljivi župnik Brešar sam, iz čigar ust sem ga slišal ob času, ko je vsa naša javnost zrla z nedeljeno ljubeznijo na njega, ki je bil naša moč, naš ponos, središče vsega našega gibanja. K njemu so zahajali vsi, ki so hoteli iz prvega vira spoznati misel naše nove dobe, ki so se hoteli opasati z orožjem poguma in znanja za boje, ki so se želeli osvežiti in pomladiti pri njem, ki ga ni minila prekipevala moč in razkošna radost. In takih moslimov je bilo mnogo; sešel sem se gori s Štajercem, Primorcem, Hrvatom, Poljakom, da o Kranjcih ne govorim in ne o onih, o katerih sem samo slišal, da so resnični hadžiji.

Sklepa, opisati življenje v »Meki«, nisem napravil letošnje tožne jeseni, ko se duh oklepa tesneje umrlega in si želi zbrati spomine nanj tako, da mu čas more ukrasti kar najmanj dragocene dediščine, sedaj, ko je udarila med nas nepobitna zavest, da bomo uživali njegovo navzočnost samo še v spominih. Opisati? Ali je izraz pravi? Saj se način, kako se je javljal pri oddihu Krekov veliki duh, ki je vtisnil vsemu pečat duhovitosti in umetnosti, ne da šolsko opisati. Treba bi bilo umetniške sile, ki bo zgrabila doktorja, Prtovč, Mežnarjeve, obiskovalce, planine Ratitovca in gozde Jelovce s pastirji in drvarji, s solncem in gorskim zrakom vred, jim vdahnila življenja in ohranila kos tega raja poznim zanamcem, ki bodo želeli videti njega, čigar skrb in ljubezen se bo poznala še v njihovem življenju. Nekaj takega bi bil rad napisal kot leposloven dostavek k brošuri ob Krekovi petdesetletnici, a ni bilo ne časa in ne razpoloženja, da bi bil vsaj poskusil, pokazati Kreka kar moško neposredno, takega, kot je bil v resnici, vsem, ki so nad njim dvomili. Saj vendar ne morejo dvomiti v resnici nad njim, ki je bil skoro del njihovega življenja, nad njim, ki je živel odkrito kot brat; ne, samo videli ga niso že dolgo, mu pogledali v oko, pogovorili se z njim; v navalu velikih dogodkov jim je Krekova slika zatemnela, in zato delajo kot otroci, ki zapuščajo mater, jo zastavljajo — in komu? Saj je taka zabloda srca in duha nemogoča, to mora biti le zmota... Morebiti bi bilo malo upanja na skromen uspeh, da sem poskusil storiti to takrat, ko selških gričev ni še bila prepredla črna tačica. Danes gledam svojo na-

logo drugače. Veda in umetnost se bosta že pečali z našim največjim možem; treba je nabirati drobce, da sestavimo sebi in prihodnosti sliko njega, čigar ime je bilo in je program, če to smemo reči o kakem človeku. In če to in ono ne bo porabno, ne za znanstvenika in ne za umetnika, naj bo nedolžno kramljanje o pokojniku z vsemi, ki jim tudi brezpomembna malenkost pričara v spomin dneve, ki se ne vrnejo več. Lepe spomine hranim nanj; ne bilo bi v duhu velikega socialista, čigar bogastvo je bilo last nas vseh, če bi jih hotel ohraniti samo zase.

V dobrih dveh urah prideš iz Skofje Loke ob hladni Sori in prijazna Selca, kjer je stala hiša očeta Ivana Sovrana, drugi dom našega Evangelista. Prezidana v »Selški dom« opravlja sedaj socialno službo: v njej imajo zavetišče izobrazba, združništvo in — reveži. Selca so središče ponosnega, nadarjenega, razmeroma imovitega, novemu duhu dostopnega in ne premalo svojeglavnega prebivalstva. Veliko je storil doktor za Selca s svojim javnim delovanjem — ni je menda na Kranjskem župnije, kjer bi bila vsakrštna organizacija tako razvita kot v Selcih, po zaslugi njene duhovščine in Krekovi — in le Bog ve, koliko natihem; slišal sem, da je skoro ni bilo hiše, v kateri bi ne bili jokali ob njegovi smrti. A on se je čutil nasproti svoji domači vasi vedno dolžnika. »Ne morem povrniti s svojim delom selški dolini tega, kar mi je dala,« je rekel, ko je bil izvoljen menda od izobraževalnega društva za častnega člana.

Čez pol ure kreneš v Češnjici s ceste v hrib. Enakomerno se dvigajoča pot te pripelje v drug svet, neviden iz doline. Na pobočju Ratitovca te pozdravljajo bele hiše Krekovih prijateljev v vasi Podlomku, visoko nad njimi pa čepi na majhni zelenici pod strmim gozdom »kralj kraljev in gospod gospodov«, pethišni Prtovč z malo cerkvico.

V listih, ki so mi prišli v roke ob Krekovi smrti, sem zasledil dve notici, ki omenjata njegovo letovišče. V »Slovincu« sem bral, da je ležal ob vznožju Krekove krste šopek cvetic s Prtovča. Notica me je elektrizirala: Kdo je bil, ki se je ob doktorjevi smrti spomnil tega, česar se je tako prisrčno oklepala močna in hkrati nežna njegova duša? Daleč od doma mislim nanj, ki mu ne vem

imena; samo to vem o njem, da tudi njegova duša prepeva z gozdovi in solčnimi planinami naših gora in da ga je prijateljsko srce opozorilo, da se morajo od doktorja posloviti tudi njegove gore in cvetice. In on od njih...

V zagrebških »Novinah« opisuje 23. oktobra I. S., kako je Kreka prevaril za interview. Družba akademikov se je pogovarjala z doktorjem v kavarni o političnem položaju. Čez nekaj dni so pa »Riječke Novine« prinesle vsebino tega razgovora v obliki interviewa. Baš so ga čitali akademiki v prostorih »Lige«, ko pristopi dr. Krek in objame pisca tako čvrsto, »upravo balkanski«, da je občutil njegove močne roke. »Glej ga, još me nije nijedan žurnalist ovako prevario... Fant, drugič, kadar pridem na Dunaj, ti prinesem rožic, rožic s slovenskih hribov...« »Još danas pomno čuvam planisko cvijeće, što mi ga je dr. Krek dva mjeseca iza našeg interviewa donio iz bratske Slovenije. Kraj sve velike zaposlenosti u javnom radu nije nato zaboravio...«

Kaj je Kreka vleklo na Prtovč? Kje leži oni mik, da se je veliki mož odločil, nad 10 let preživeti večino svojega prostega časa brez udobnosti ob žgancih in mleku, brez izobražene družbe? Ali ga je očarala naravna lepota kraja? Na gorskem slemenu je toliko ravnine, da ima prostor mala cerkva iz najnovejšega časa, katere vrednost je cenil pokojnik šaljivo na 50 goldinarjev. Dolgo spomladi, ko dolinci in nižji hribovski sosedje že orjejo osušene njive, jih ogleduje Prtovč s svojega več kot 1000 m nad morjem vzvišenega stališča še ves v snegu. Šele pozno pokrije tudi prtovške njive zelenje ječmena in ovsa, ki daje kmetu vsakdanji ovsenjak; tako pristnega in trdega ne dobiš lahko kje kot na Prtovču. Tudi pšenico za žeganje pridelava doma; težja je kot dolinska, in če boš visoko gori pokušal beli kruh, se bo tudi tebi zdel slajši in slastnejši od dolinskega. A domači žitni pridelek nikakor ne pokriva življenjskih potreb, kupljena koruza je dajala Prtovčanu v mirnem času dan na dan žgance za zajtrk. Njegovo premoženje sta živina in gozd. S prvim svitom se razlega po vasi glas starega čednika — če med vojsko že ni umrl — ki ga menjaje redi cela vas; drugi ljudje se razkrope za delom in donajajo domov večinoma na ramah, brez vozil, krmo s skopih košenin. Od julija do Malega Šmarna poje skoro neprestano kosa; bajtar pa preživi teden večinoma v gozdu na kopišču. Teža borbe za vsakdanji kruh leži z vso močjo na teh gorjanskih trpinah. Tudi na njihovem značaju so pustile težke noše na hrbtu, rano vstajanje in nočno delo

neutajljive sledove in golo resnico govori izkušeni mož v nedeljo popoldne, če podvomi o tem, ali bodo mogli ljudje vzdržati trajno ta hudi boj z mačeho zemljo. In vendar jih ta gorski svet tako vabi: »Ostani tu! Prej kot dolincem ti kažem dan na dan gorenjska polja in snežnike, vodim ti pogled po širnem svetu malo poznane Jelovice, po Blegašu in samotnih posevstih martinjvrških. Ozri se na nazobčane robove Ratitovca, ki obdajajo kot trdnjavski zid planinski travnik! Pokušaj kristalno vodo iz vodovoda, zgrajenega po doktorjevem prizadevanju! Tožilo se ti bo po njeni svežosti, koder boš hodil.«

Ce prideš, popotnik, v te kraje, jim ne boš odrekel mičnosti, dasi jih ne bo oživljala doktorjeva pesem in ukanje in dasi ti ne bo kratila svobodne sodbe misel na orlovski protest Krekov, ker iz same »zlehtnobe« nočeš priznati Prtovču lastnosti, ki mu gredo!

Tu je srkala Krekova duša lepoto naše domovine, tu si je odpočila sredi malo dostopnih hribov in grap od življenjskega hrušča in trušča, tu se je utrjevalo njegovo srce v ljubezni do onih, ki so najbolj zapuščeni.

* * *

Po maturi l. 1904. je obiskala družba dijakov — večinoma bodočih Daničarjev — doktorja na Prtovču. Sedel je v lepo očejeni lični Mežnarjevi hiši pri peči v novih irhastih hlačah, v preprosti srajci z mehkim ovratnikom in v kratkem sukničju. Kolarja ni nosil. »Mislim, da ga ne bom rabil, dokler ne grem v dolino.« Predstavil se mu nisem in tudi ni bilo treba. Doktor je konstatiral na prvi pogled, da sem »selške sorte« in »Mlinarjeve zlahte«. Tudi moja rojstna vas mu je bila znana, ker je poznal pred mnogimi leti umrlega starega Primoža iz Sopotnice, ki je po Ratitovcu pasel ovce. Tako me je sprejel v svojo družbo kot človeka, ki po zemljepisni legi in po zgodovini spada k njemu. Meni, zrastlemu v ozkih razmerah malega mesta, je bil ta sprejem precej nenavaden, a čut začudenosti ni utegnil priti do veljave, ker se je moral umakniti na mah lagodni udobnosti, ki je prevzelo slehernega v družbi. Doktor je bil prehlajen in mučil ga je revmatizem. Vendar mu to ni kratilo dobre volje. Šantal je še isti dan s svojimi fanti na Ratitovec in jim preskrbel ponočišče v pastirski koči. Sam je šel — pozno zvečer seveda — nazaj k Mežnarju. Spremil sem ga in razgovor je nanesele tudi na predmet, o katerem sem bil prepričan, da mu bo tuje. Pripovedoval sem mu o kmetu pesniku iz Sopotnice, ki

je v siromašni koči ob trdem kruhu ali pa brez nježa živel globoko notranje življenje in si lajšal pezo trpljenja s pesnikovanjem kot samouk. Nekaj njegovih pesmi je bilo tudi objavljenih, n. pr. v »Danici« pod Jeranovim uredništvom. In glej! Doktor je poznal tudi tega moža; pred mnogimi leti se je bil ta nekoč oglasil pri njem v Ljubljani. Njegova slika o takrat že pet let pokojnem starčku je bila tako popolna, da sem videl, da se je bil zamislil v nenavadnega obiskovalca kot v dragęga brata.

Med pogovorom se je bilo stemnilo in dež, ki se je bil naznanil že popoldne s krepkim pršenjem, se je povrnil v obliki plohe. Ubogi doktor, ki ni nosil celo življenje dežnika — kakor tudi ure ne — je prekladal s težavo svoje revmatične ude po kameniti stezi, a zraven venomer govoril in opozarjal, kdaj pride na poti skala, kdaj luža, kdaj bova doma. Iz njegovih ust ni prišla beseda žala. Biti junak, to je bila temeljna poteza njegovega značaja.

Solnčno jutro je sledilo viharni noči in doktor je bil kljub boleznim razkošno razpoložen. Obiskala sta ga dva prijatelja župnika iz sosesčine in pridno je otepal koruzne žgance, da odrine prej na Ratiševce. Vso družbo je hotel spraviti v živahno zabavo. En župnik je bil po naravi bolj tih; doktor ga je imel rad, svojega rojaka in sošolca, Majhna pavza. Nakrat zavpije doktor: »Tone, nikari no tako ne vpilj! Kdo te bo pa poslušal?!«

Kmalu jo je mahal, kopajoč se v znoju, zopet po strmi poti na goro, si utrgal šopek ruševja, zatknil za trak gorski nagelj, ubral ob poti jagodo rdečko, gledal divje kozle, ki so se podili po po-bočju gore, pravil, kod raste planika. Družba je dospela do male ravnine, kjer preneha gozd in se prične pravi gorski svet: zelena dolina, obdana s strmimi, deloma skalnatimi bregovi. In doktor je zapel svojo pesmico:

»Le imejte krasne svoje
vi doline in vrtele
Dajte mi planine moje,
dajte moje mi gore!«

Rad je zapel tudi pesem prtovskih deklet:

»Pa je krota premajhen,
pa je krota premlad;
ne za res, ne za špas
ne bo hodil k men' v vas.«

In potem fantovsko nagajivko:

»Celo noč se j' jokala,
k' je pušelje ravnala;
pa le to j' je b'lo žal,
k' je tri groše koštala.«

Pri vsaki pesmi je pevec ponovil zadnji dve vrstici z vsemi registri svojega grla in pribil nemajnost svojega stališča.

V meni pa se je rodila ta dan želja, opazovati izrednega moža in učiti se od njega ob vsaki priliki, ki se mi ponudi. In on je bil učitelj, ki se ni izčrpal, ker je bogatil Krezove zaklade duha z neprestano tekočimi, kritično presojevanimi prispevki iz virov življenja, vede, umetnosti in domovine misli — srca.

* * *

Leto pozneje smo obiskali v doktorjevi družbi njegovega prijatelja, župnika in Leskovci, takratnega soseda našega poznavalca Ukrajine Josipa Abrama, ki je pasel duše v Novakih na Goriškem. Med potjo nas je pogostil v lovski koči stotnik, ki je tituliral doktorja z »gospod kanonik«, kar se je zdelo nagovorjenemu velika degradacija za profesorja bogoslovja. Pri odhodu sem se moral zahvaliti stotniku v grškem jeziku, nakar se je gostitelj zarotil pri svoji vojaški časti, da ni razumel nobene besede. V Leskovci se je usedel doktor k harmoniju ter zasviral — samouk seveda — in zapel o božjem volku:

Čuri muri, božji volek,
božji volek moj,
zleti, zleti in pokaži,
kje je domek tvoj.

Z roke dečkove je božji
volek odletel,
pa na polja pisani je
cvetki obsedel.

Čuri muri, božji volek,
tam je domek tvoj;
zdaj pa zleti in pokaži,
kje je domek moj.

Poletel je božji volek
k solncu pod nebó. —
Dolgo je za njim strmelo
dečkovo oko.

Bogoslovja in modroslovja doktor in profesor, socialist, organizator, politik — pa je ves živel v preprosti lepoti otroške pesmice, ker je bilo tudi njemu solnce brat.

Po petju se je usedel k mizi, vzel kos papirja in s hitrostjo, kot bi pisal pismo, poročal odsotnemu gostitelju o obisku:

»Mladih kozačkov četvorica,
zraven moje hetmanstvo —
eto zate pokorica!

A ti si ubežal v pregnanstvo.
Imeli s seboj smo...¹

A osladili so ajdovi žganjci
z ajmohtom kurjim naše srce.
Vino so pili mladi pijanci,
jaz pa žlempal sem razne vode.
Polu devetih zvečer je odbila,
ko se je mlada Sič posadila
krog gostoljubne mizice tvoje.
Zjutraj, ko sedma ura odpoje,
narod se vzdigne, maršira naprej,
tebe pozdravlja zdaj in vselej
na vekomaj. Amen.»

Tudi pri nadaljnji poti v Sorico je stresal verze iz rokava. Ta dan sem ga slišal prvikrat govoriti o jugoslovanstvu. Z radostjo nad uspehom je pripovedoval, da je ustanovil dve organizaciji, ki raztezata svoj delokrog čez meje slovenske domovine: Zadržno in Gospodarsko zvezo. Njiju občne zборе je imenoval »jugoslovska parlamenta«.

Nedelja na Prtovču. Ob šestih je propovedoval in maševal Prtovčanom in Podlomčanom, ki se jim je pridružil še kak kmet ali drvar iz okolice. Več njegovih nedeljskih govorov sem slišal; predmet je bil različen, vzet iz okrožja, v katerem se je baš sukalo njegovo delo ali — trpljenje. V prvem govoru, ki sem ga slišal, je priporočal naš socialist poslušalcem, naj gojijo nasproti bližnjemu pravico in ljubezen, ta dva stebra človeške družbe, in sladka bo njihova zavest ob zadnji uri. Navadno je opisoval v govoru Kristusovo življenje ali pa razlagal evangelij ali list apostolov. Pri popoldanski službi božji je bral neko korekturo svojih Zgodb, kjer piše apostol o ljubezni: »Če govorim s človeškimi in angelskimi jeziki, ljubezni pa nimam, kakor brneč bron sem ali zvoneč zvonec. In če imam preroštvo in poznam vse skrivnosti in imam vso vednost, in če imam vso vero, tako da bi gore prestavljal, ljubezni pa nimam, nič nisem. In če razdam ubogim v živež vse svoje imetje, in če dam svoje telo, tako da bi gorel, ljubezni pa nimam, nič mi ne koristi... Ljubezen nikoli ne mine; preproštvo bo utihnilo, jeziki umolknili in vednost prešla.«

Ni bilo treba šele razlage govornikove. Njegov glas, ljubeznivi izraz njegovega obličja sta pričala, kako mu je govoril apostol iz srca.

¹ Tu sledo verzi, s katerimi označuje svoje spremeljalce.

Dne 20. julija 1913 sem ga slišal v cerkvi zadnjikrat. Imel je blagosloviti križ, ki so ga postavili vaščani. Težko je tiščalo takrat na njem krivično obrekovanje; svoje čisto ime je moral dati, da se je delalo javno pohujšanje; in to zadnje ga je bolelo, kot se je sam izrazil. Govoril je o tem, da zida svet na moč, denar, čast, mi pa stavimo na križ vse svoje upanje. Pred svetom skrivana bolečina, združena s telesno bolehnostjo, je zvenela iz govora. Nikdar ga nisem slišal govoriti tako — kako naj rečem? — resno. Drugače je tudi v cerkvi — in tu še posebno — žarel njegov obraz one jasnosti, prijaznosti in veselosti, ki je njegove argumente prosevala tudi v ostri debati.

In njegovo zaupanje ni bilo osramočeno... Za danes si zapomnimo samo datum!

Opazoval sem ga prej enkrat pri petih litanih. Odpeval je z ljudstvom k Mariji; otroško blaženi, smehljajoči se obraz uprt nepremično k Materi. Govoril je z njo, kot govori otrok. Svest si je bil — ali kako naj rečem? Vedel je — da vlada med Bogom in njim ljubezen, prijateljstvo. Prijatelj, da si ga videl, bi ne vprašal več, ali je bil doktor veren, čeprav je poklical Boga in sveto pismo za pričo le tedaj, kadar se vprašanje ni dalo rešiti samo s človeško vedo. Redko je rabil pri svojih predavanjih in kurzih besedo Bog; ni Ga imenoval brez potrebe. A če se je sklical nanj v okrepljenje ali v dokaz svojega mnenja, ti je potem odmevalo v glavi in srcu. Duša, ki je izšla od Boga obdarovana z izrednimi zakladi, je rabila svoje bogastvo nekako naivno, tako, kot ga je namenil Dajatelj. Delila ga je z brati, zavedajoči se brez boječnosti, da vrši božjo voljo, naj govori ali piše ali moli ali s prijateljem kramlja. Vznemirjali je niso trajno nikaki stranski oziri. Imela je v sebi dovolj odpornih moči, da je ni okuzilo bivanje med bolnimi. Razvila je mogočno v zadivljenje sodobnikov plemenite kali, ki jih je položil vanjo Stvarnik, ohranila svojo integriteto in odšla — otrok k očetu — k svojemu izvoru. Vsem pa, ki so ga poznali, je ostal neizrečeno lep spomin na življenje, ki je bilo velika harmonija. Pesem, ki ne izzveni...

Foerster definira v »Jugendlehre« nekje pojem izobraženosti kot zmožnost, ločiti glavno od stranskega. Dr. Krek se je zavedal temeljev, na katerih mora stati kristjanovo življenje po Gospo-

Lojze Dolinar: Lastni portret.

dovih besedah. Prva in poglobitna zapoved: Ljubi Boga! Tej enaka: Ljubi bližnjega kakor samega sebe! V praktičnem izvrševanju teh zapovedi pa je hodil po deloma neizvoženih potih, ki mu jih je kazal njegov izredni um. Ljubezen do bližnjega ga je nagibala h kraljevi darežljivosti, ki jo je pa smatral samo kot nebitven ali vsaj lažji del svojih dolžnosti do bližnjega. Vršenje te dolžnosti mu je bilo po moji sodbi razmeroma lahko. Saj je vedel prav tako kot Horac, čigar dela so mu ležala v ljubljanskem župnišču na nočni omarici, da je življenje prekratko, da bi navezoval človek svoje srce na zaklade. »Ko umrjem, rajši hočem, da imam 5 goldinarjev dolga kot 5 goldinarjev denarja,« se je šalil sam s svojim dostikrat praznim žepom. On je žrtvoval bližnjemu veliko več kakor »gnar«, kot je nekoč to besedo izrekel zaničljivo v ne vem kakem narečju. Položil je na oltar bratoljubja mirno uživanje življenja. Skozi njegova redno odprta vrata so prihajali tisoči — ne stotine! — in s svojimi željami ga motili pri obedu, tudi klicali iz spanja. »Jaz sem kot muren, ki pred njegovo luknjo vedno kdo stoji in beza: Muren, muren, pridi ven!« In doktor je šel, pa naj je deževalo ali medlo in smo drugi uživali udobnost doma in družbe, v najbolj oddaljene hribe, dostikrat sam.

Pri tečaju na Sv. Joštu je nekoč stavil vprašanje: Kaj je politika? Pridružili smo se tistemu, ki jo je definiral kot skrb za javno blaginjo, torej izvrševanje ljubezni do bratov en gros. S tega stališča razumemo Krekov poklic: javno delovanje. Vedel je, da vrši ljubezen do bližnjega temeljiteje, izdatneje takrat, ko preventivno zabranjuje revščino, krivico, greh s svojim delom kot organizator in politik, nego takrat, ko zdravi v zasebno miloščino rane, ki so dostikrat le simptom socialne bolezni.

Prevzet svojih moralnih dolžnosti je pa originalna glava tudi vedel, da obstoji vrednost konvencije, načina našega medsebojnega občevanja, v tem, da nas v življenju mnogokrat obvaruje, da ne grešimo proti bratovski ljubezni. To dolžnost pa je doktor vršil po svoje. Če je koga imel rad, je to dotični dobro vedel, pa naj ga je tudi pri obisku sprejel s besedami: »Tegale hudirja pa že dolgo ni bilo pri nas!« Če pa tvojega dejanja ni odobral, si tudi takoj vedel, pri čem si, in nisi živel v nikakih napačnih predstavah. Iskal je božjega kraljestva in njegove pravice, obteževal si pa ni svojega poklica z nikakimi postranstvimi, ki niso bile primerne njegovi samorasli osebnosti. Lepo je pisal o njem nekdaj »Novinah«, da mu ni bil nikdo enak in nikdo podoben.

Čutil je svojo odvisnost od Boga nekako neposredno; vedel je, da hodi po ravni poti do Njega le tisti, ki mirno poslušajo glas vesti; samo na solncu svobode uspeva duša in se obvaruje npravne pohabljenosti in hlapčevstva. Ne bom ga pozabil, ko mi je rekel s tisto preprostostjo, ki pride naravnost iz srca, brez najmanjšega patosa, kot bi odprl za hip vrata v kamrico srca, ki jo pokaže le redkokdaj: »Prostost, to je nekaj, za kar bi rad dal svojo kri.« Osebnost je bil on prost; tudi bi ne bilo tistemu, ki bi ga hotel zaslužniti, lahko, najti na prebrisanem možu slabosti, za katero bi ga trajno privezal. Osvoboditi pa je hotel nas vse topega svobodomiselnosti, kapitalizma, tuilstva. Samo mož s tako iskreno notranjo potrebo po svobodi je mogel postati apostol osvobojenja Jugoslovancev.

* * *

Doktor je imel lastnost, ki redko krasi učenjaka, da je govoril z vnemo in zanimanjem o vsakem predmetu, ki ga je sprožil sopotnik. S pastirjem, drvarem, delavcem, hotelirjem, naravoslovcem, beračem, z učiteljico, oskrbnico v pastirski koči — z vsakim je bil dober znanec v kratkih besedah, vsakemu je vzbujal zaupanje dostikrat nepoznani drug, ki je kazal za njegove razmere toliko zanimanja in umevanja. Ta privlačna sila Krekove osebnosti mu je odpirala srca rojakov, kazala njihove potrebe in ga storila nekronanega vladarja. Kdor je prišel kdaj z njim v dotiko, je imel prostor v njegovem srcu in spominu, ki ju je zase rabil tako malo.

Posebno rad pa se je razgovarjal z visokoolci, menda zato, ker je videl, da so ti najbolj potrebni koga, ki dá njihovemu duhu hrane spricho lakote, ki jo zapusti visoka šola, ker je vedel, da ti najteže najdejo svoje pravo razmerje do bratov in do Boga, oni veliki okvir, v katerem dobi vsak posameznik svoj ljubi delokrog in svojo srečo.

* * *

O literaturi sva govorila večkrat, a poznam njegovega prijatelja, ki ga bo od te strani lahko opisal natančneje. Njemu naj služi nekaj podatkov iz doktorjevih ust! Goetheja in Schillerja je bral v tretjem gimnazijskem razredu; v petem razredu je prebral šolsko izdajo Ovida, ker ga je mikala grazioznost in lahkota pesnikovega pripovedovanja. Bral je tudi rimske lirike in iskal v njih socialnega momenta. Da mu je znan Shakespeare, o tem je

pričal marsikak njegov izrek. Pripovedoval sem mu o uprizoritvah klasičnih del na Dunaju in pričel je tudi sam poredkoma zahajati v gledališče, kar sicer ni bila nikakor njegova navada. Iz njegovih pripomb sem uvidel, da si je ogledal n. pr. Beneškega trgovca in Julija Cezarja, da je zastoj prišel iskat vstopnice za Kralja Leara. Tudi komične muze ni zametal. Večkrat je odmevala po Prtovču arja iz Lortzingovega »Waffenschmieda«: »Auch ich war ein Jüngling mit lockigem Haar...« z refrenom: »Das war eine köstliche Zeit!«

Leta 1908, je imel na Prtovču Heineja. Rad je deklamiral iz njega. Vzel je takrat s seboj na Prtovč tudi devet- ali desetletno hčerko gospodinje, pri kateri je na Dunaju stanoval. Rekel je, da bi morala biti postava, da gre poleti vsak mestni otrok na kmete. Kmalu je punčika znala z doktorjevo vznesenostjo deklamirati: »Nach Frankreich zogen zwei Grenadier', die waren in Rußland gefangen...«

Mož, čigar hiša je mrgolela obiskov in ki je dober del svojega življenja preživel na poti in na shodih, je imel pač malo časa, zasledovati naše slovstvo. Nosil pa je — da rabim njegov izraz — v srcu vsako lepo gibanje pri nas, ki mu ni mogel slediti. Opozoril sem ga na novejša Župančičeva dela. Bil je ves zavzet, v hipu je videl, da imamo tu Slovenci nekaj epohalnega. Ko sem mu citiral »Melanholijo«, je dal na čuden način, menda je zažvižgal, duška svojemu presenečenju ob zadnji kitici, s katero krona Župančič čudovito pesmico. Kmalu si lahko videl »Samogovore« na njegovih mizi. In težko bo kdo Kreka lepše opeval kot z verzi, ki so v tej knjigi:

Z objemom enim te oči
vesoljnost so prepregle
in rekle svetu: »Lep si, stoj!«
In vendar, vendar te roke
v življenju niso segle
po eni slasti, brate moj...

Dante Alighieri: La Divina Commedia.

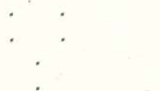
Prevel in razložil J. D.

Drugi del: Vice.

Spev XIX.

Kakó se pokoré (v petem krogu)
skopuhi in lakomniki.

Na koncu XVIII. speva, v krogu lenih za vse dobro, je Dante zaspal in zasanjal. V začetku XIX. speva nam pripoveduje vsebino tistih svojih sanj: Bilo je nekako med peto in šesto uro jutraj, ko je najbolj hladno (vzrok je naveden po srednjeveškem naziranju) in ko na vzhodnem nebu, ki ima vsak čas zažareti, vzhaja ozvezdje, podobno »veselreči«: geomantov (ti vražarji so mižé delali pike v zemljo ali na papir, in če so slučajno pike stale v tej obliki:

slični stanju zvezd Delfina, ki spomladi pred zoro na južnem nebu vzhaja, so to naključje zvali Maggior Fortuna), tedaj je uziel v sanjah medenosladko Siréno (predstaviteljico vseh lažidobrin svetá, za katerih očiščevanje so določeni naslednji trije krogi, t. j.: lakomnosti, požrešnosti, poltenosti), v resnici, samo po sebi grdo ženščuro, ki je pa dobila lep videz le zato, ker jo je on (pesnik) prijazno motril in ji svoje srce odprl; a o pravem času se je prikazala svéta gospa (dejanska milost božjal), ki je Vergiliju (pameti, zdravemu razumu) ukazala

prilizjenko razkrinkati in razgaliti; in tedaj se mu je prikazen zagnusila. Nekaj vrstic pozneje (vv. 61—63) Vergilij veli pesniku, naj oči obrne od lažidobrin k vabi nebesnih svetov, t. j. k nebesnemu veselju!

Nato vstopita pesnika v prelaz, ki vodi v naslednji, t. j. v peti krog. Za slovo od četrtega kroga slišita še angelovo blagovanje: »Blagor žalostnim«, kar hoče reči: ti, ki se v četrtem krogu pokoré, leni, na svetu niso imeli dovolj duševne moči, da bi v hrepenenju po popolnosti nase vzeli žalost in trpljenje.

Ob solnčnem vzhodu (prekrasen opis pomladnega jutra, vv. 37—39) stopta v peti krog. Pesnik, vzdrmljen iz spanja, s takim hrepenenjem stopa kvišku, kakor se sokol, ki je še malo prej žalosten čepel na drogu, ob ptičarjevem klicu zažene proti pripravljeni jedi. (Prim. točnost in kratkost opisa vv. 64—66!)

Skopuhi in lakomniki leže na tleh, z obrazi v zemeljsko grudo obrnjenimi. Ihtéč ponavljajo 25. vrstico iz 118. psalma: »Adhaesit pavimento anima mea«. Trpljenje jim lajša le nada rešitve in pravičnosti, t. j. spoznanje, da po pravici trpé. Vergiliju, vprašujočemu za nadaljnjo pot, odgovarja ena izmed senc: »Če vama ni določeno tu trpeti in v prahu ležati, hodita takó, da bo desni bok vedno na ven obrnjen.« Dante v odgovoru spozna tiho željo govorčeve, izvedeti, zakaj sta prisleka prosta njih kazni. Duh se mu razodene: v življenju je bil naslednik sv. Petra, Hadrijan V. († 1276), z rodbinskim imenom Fiesco in priimkom: conte di Lavaña. Rečica Lavaña se izliva v morje na obali Riviere, med krajema Stetri in Chiaveri. Hadrijan je vladal samo 40 dni; o njegovi skoposti zgodovina ne pripoveduje ničesar. Ko Dante izvé, kdo

je bil, ki govori, hoče poklektni in prične senco vikati. Duh pa ga pouči, da je čast imel samo na svetu, tu pa so vsi enaki, in da s smrtjojenja vsak zakon, torej tudi skrivnostna zveza papeža s Cerkvijo.

Od vseh sorodnikov — toži duh obenem — se briga za njegovo dušo samo nečakinja Alagia. Bila je soproga Moroella Malaspine, Dantejevega zavetnika in gostitelja; živela je še dolgo po moževi smrti, vsaj do leta 1343. Zadnji verz izraža trpkost, žalostno misel: od toliko sorodnikov in sorodnic se me spominja samo ta ena, ta edina!

Ob rani uri, ko toplina dneva,
shlajena v Zemlje al Saturna mrazi,
mrazú, ki gre iz lune, več ne ogreva;

- 4 ko geomant vzhajanje zvezd opazi,
ki »velesreča« dé jim s svojo vedo,
na vzhodu, v solca zažarivši gázi,
- 7 sem v sanjah vzrl ženščuro križemgledo,
jecljavo; imela skrivljene nogé je,
roké okrnjene in lice blede.
- 10 Motril sem jo; in kakor solnce ogreje
teló nam, v mrzli noči otrdélo,
ták pôgled moj je učinil, da hitreje
- 13 ji jezik tekkel je, postavo célo
vzravnal ji brž in lice, prej upálo,
je ljubko-zapeljivo pordélo.
- 16 Komaj se ji je ustno razvezalo,
pa že se je razlegla pesem njena,
ki ne poslušati je, ni se dalo.
- 19 »Jaz sem« — je pela — »sladka sem Sirena:
mornarje s petjem v svoje vabim mreže,
ki glas moj čuti slast jim je medena.
- 22 Zvodila sem Uliksa z vóð cesté že
pojoč; sploh, komur sem se omilila,
ostane; ták željam moj dom mu streže.«
- 25 Ni ust zaprla še, že se javila
prikazen svete je gospé, pristale
tik mene, da bí ono osramotila.
- 28 »Vergilij oj, kedó, kedó je tá-le?«
Gospa je nje mu rekla polna jada,
čigar očí le njo, gospó, so iskale.
- 31 In stopil je, kjer stala je ženščada,
razpral ji cape spred, razgálil... Vzbudil
vsled njenega sem se trebuha smrada.
- 34 Dé dobri mi Vergil, ko sem se čudil:
»Trikrát najmanj, 'Vstanil' se ti je djalo;
zdaj glejva, kje bí vhod se nama nudil!«
- 37 In vstal sem; vse pobočje se kopálo,
vsi krogi svete gore v luči žgoči,
v hrbét mi mlado solnce je sijalo.
- 40 In méril sem korak za njim idoči,
sklonivši čelo v mislih, obteženo;
bil pol-lok sem, ki se pod mostom boči.

- 43 Kar glas: »V vrzél stopita, tu vdolbéno!«
začujem, mil, dobroten, prav nič v rodu
z besedo, v solz dolini govorojeno.
- 46 S perotmi, belimi ko pri labodu,
vele govorec nama je k vrzéli,
k dveh trdih sten kamnitemu prehodu.
- 49 Peruti kot pahljáča zašumeli
velečemu sta: »Srečni žalujoči,
tolazbe dosti bodo kdaj imeli.«
- 52 »Zakaj pogled od tal se ti ne loči?«
nad angeljem stoječ mi govoriti
voditelj moj začel je spremljajoči.
- 55 Jaz: »Sili me z oklevanjem hoditi
sén zadnji, ki mi obletava lice,
da več se ga ne morem iznebiti.«
- 58 »»Prikazen« — djal je — »stare čarovnice
si zrl? Kák tu, ta kraj, nje trè okove?
Kák jokajo zbog nje na d n a m a vice?
- 61 Dovolj! Pod noge pot! Pogled naj vzplóve
ti v vabo, ki ji Večni zapoveda,
da se vrti, v okrogle zvezd svetove!«
- 64 Sokòl, ki si zamišljen k nôgam gleda,
na ptičarjev se zdrzne žvižg na drogi
in stegne vrat prot jédi, ptica-ujeda:
- 67 ták zdrznil se, vzravnal moj stas je togi
in vzpenjal skoz razpoko sem se skale,
dokler da nisem stal ob novem krogu.
- 70 Ko v peti krogu nogé so prôste pale,
na obrazih sem uzrl ležeče ljudi,
ki solze so očí jim zalivale.
- 73 »Prirastla se je duša k zemlje grudi« —
so vzdihali glasno, da iz ihtenja
besede sem razbral ob težkem trudi.
- 76 »Izvoljenci vi božji, ki trpljenja
trpkóst pravičnost vam in up blažita,
povejte, kje v višavo pot se vzpenja?«
- 79 »»Če kazni se ležanja ne bojita
in rada bi prehod čimprej dobila,
se z desnim bokom le bregú držita!«
- 82 Ták prošnja se poetova glasila
in ták odvet iz kroga; jaz pa uganil
skrivnost sem, ki v besedah se je krila.
- 85 H gospodu pôgled mojemu je planil,
ki mi takoj izpolnil je prijazno
željó, ki moj obraz mu jo je znanil.
- 88 Ko smel sem, kar je méni bilo kazno,
sem k duši bliže šel na tleh ležeči,
ki malo prej sem slušal bil jo pazno.
- 91 »O duh!« — dem — »ki v solzah zori, se méči
ti plod za pot k Bogú, pred raja vrati,
postoj en hip — v zamé — v skrbi morečih!

- 94 Kdo bil si? Na obrazih kdo ležati
veleva vam? Kaj hočem ti, povedi,
ki živ prihajam, t a m izposlovati?«
- 97 In on: »Zakaj hrbet v nebó nam gledi,
poznej izveš, sedaj to čuj najpreje:
bil v Petrovih naslednikov sem redi.
- 100 Med Siestri-Chiáveri v dolino speje
brhká vodá; od njenega imena
da primek nosi, rod moj v čast si šteje.
- 103 Nad mesec dni čutila so ramena,
kák težko težki plašč je čuvat blata;
kot perje lahka druga so bremena.
- 106 Kesnó sem spomnil k Bógu se obrata,
gorjé! Spoznal pa sem na Petra stoli,
življenja pot da je laží bogata;
- 109 spoznal, da nič srcá mi ne utóli,
če v vrhu sem na poti hribolazni;
in vzljubil sem t a svet kot prej nikoli.
- 112 Dotlej mi duša uboga v neprijazni
živela z Bogóm je, lákomna vsega;
zato, kot vidiš, vredna té je kazni.
- 115 Tu kaže, lakomnost kaj učini zlega,
njih kazen; ki so k Bógu se vrnili;
bridkejšje kazni gora ne obsega.
- 118 Ker t a m zamaknjeni smo v grudo bili
in gruda, ne nebó, nas je mamila,
t u v grudo nas Pravica zreti sili;
- 121 ker t a m skopost nam dušo zadrgnila
in dobrih del zasluge nam je vzela,
t u v zádrge Pravica nas vklenila,
- 124 rokám, nogám nam spona je nadela;
na tleh nam nepremično bo ležati,
dokler takó Pravica bo hotela.«
- 127 Kolenó upognil, nekaj htel sem djati;
a ko začnem, uhó je naznanilo
že onemu, da čast mu čem skazati;
- 130 pa reče: »Kaj te k tlom je pripognilo?«
Jaz: »Storil sem na ljubo Vaši části,
ker v vesti, da bi stal, mi ni pustilo.«
- 133 On: »Kvišku, brate, spet od tal mi vzrastil!
Ne móti se! Kot ti, kot vsak robuje,
enako tudi jaz isti oblasti.
- 136 Če sveto evangelje ni ti tuje,
ki »več ne bo ženiteb tam« vелеva,
pač veš, zakaj moj glas ták beseduje.
- 139 Zdaj idi! Naj korak ti ne okleva,
naj ni za hip solzá mi ne ustavi,
ki z njimi plod, kot djal si, dozoreva!
- 142 Nečakinja — Alagia se ji pravi —
mi tam živi, še dobra, če rodbina
sè svojimi ne skvari mi je nrávi;
- 145 ostala mi je ta od vseh edina.«

Kronika gospoda Urbana.

Iz leta 1815. — F. S. Finžgar.

(Konec.)

8. septembra. Šele sedaj smo za gotovo zvedeli, da so pred petimi dnevi vzeli Kranj Francozi. Zato je tako pokalo. Danes zvečer so že druge novice. Od Kamnika se je čulo ves dan gremenje topov. Naši ljudje so drli kot nori proti Smedniku vojno gledat. Prečudni, podivjani svet. Morijo hodijo gledat tri ure daleč, priti Boga molit mu je pol ure preveč. Jutri zvem vse.

Sedaj pa drugo vojsko! Oh, preoh, ti popir beli, še ti se mi smiliš, da moram nate zapisavati take ostudnosti in greha polne zgodbe kot sem jih že in kot bo tale. Naj ne stoje tukaj za pohujšanje, ampak zato, da do sodnjega dne vsi ljudje vedo, kaj je vojska, in da se tresejo duše vseh tistih, ki bi še kdaj pripomogli svetu v tako gorje. Zakaj sam Lucifer bo moral vnovič tuhtati, da si izmisli dovolj močne kazni za tiste, ki bi kaj takega napravili. Zgodba je pa taka-le:

Danes po blagoslovu se je zglasil pri meni Martin Kuček, tisti, ki hodi vsako leto oglje kuhat v Jelovico. Tudi letos je bil od pomladi gori. Prišel je in rekel:

»Gospod, moj zakon morate razvezati!«

Mož ima pet otrok. Lepo krščansko sta živala z Lucijo in prav nič hudega jima ni bilo. Zato sem se trozno začudil in rekel:

»Martin, ali se ti blede?«

Mož se je raztogotil in s pestjo udaril ob mizo.

»Razvezali ga boste, in sicer pri tej priči.«

Mene je tudi pograbilo, da je tako razbijal ob mizo. Pa sem odvrnil nejevoljen:

»Ali veš, kako se zakon razveže? — V zvonic pojdi in skoči doli, pa bo razvezan!«

Mož me je pogledal z norimi očmi, da sem se preplašil. Nekoliko je pomolčal, nato planil k vratom in zažrgral z obupanim glasom:

»Dobro, pa bom. Na Vašo vest!«

Jaz sem stopil za njim in ga prijel za roko:

»Za pet ran, Martin, lepo te prosim, ne nori! I kaj pa imaš?«

Potegnil sem ga nazaj, on se je pa sesedel na stol in tako premilo zajokal, da me je globoko presunilo. Dolgo se je stresal v joku, preden je zopet ponovil:

»Razvežite me z Lucijo. Saj vem, da me lahko. Vse molitve morate nazaj prebrati — in rešen bom. Oh, Vi ne veste...«

In vnovič se je razjokal in ihtel na stolu, kakor še nisem videl jokati moškega.

Ko sem ga s težavo utolažil, sem ga vprašal:

»Martin, povej, kaj se je zgodilo?«

»Zbolel sem.«

Neverjetno sem ga pogledal in si mislil tihoma: Martinu se je res zmešalo. On pa je zrl vame z objokanimi očmi, debele solze so mu še polzele po licih, in je ponovil:

»Zares sem zbolel, gospod. Pri padarju sem bil.«

»In kaj je rekel, da ti je?«

»Kako me je sram!«

Spet je zajokal in si zakril lice z rokami.

Mene je spreletel mraz po hrbtu.

»Martin, da bi bil ti od greha obolel — ne, ne, ni mogoče.«

»Jaz ne, ampak ona.«

»Lucija?« sem kriknil.

»Da, ona — vojaška prešušnica!«

Tedaj je planil kvišku, začel kriliti z rokami in bruhati kletve nanjo, da je bilo groza. Z zobmi je škripal, stiskal pesti, se bil po glavi in tolkel ob mizo.

Jaz sem molčal in žal besede mu nisem rekel.

Ko se je ves spehan zopet zgrudil na stol, sem položil roko na ramo in ga prisrčno prosil:

»Martin, potroji za enkrat, kakor Bog potrpi z nami. Kar molči doma in za teden spet pridi. Tedaj bova vse uredila.«

»Razvezala,« je slovkoval.

»Tudi, če bo treba.«

Ves ubit se je opotekal skozi vrata. Ko sem pogledal skozi okno za njim, sem ga videl, da je krenil v krčmo, kamor prej nikoli ni zahajal.

Sv. Katarina, izprosi mu um in pamet, vsaj zavoljo nedolžnih otrok.

9. septembra. Novic preveč. Nocoj je zaropotal boben opolnoči. Vojaki so izginili, kot bi jih vzela slana. Bog jih odnesi! Ali sami so tudi odnesli, kar se je dalo. Pri Jermenčku je izginil prešiček, pri Kobilarju dve jagnjeti, kokoši pri vsaki hiši nekaj, pri Kumerdaju rjuhe s postelje, pri Balantu kos praznja i. t. d. To je bilo za slovo — menda od jeze, ko so jih cesarski premagali. Sam general Belotti je bil ubit pri Boštjanovem kozolcu. Čez Ljubelj in čez Trojane so pridrli cesarski. Juhé, jutri pa po moje konjiče. Dosti dolgo so bili v puščavi. Pangrc bo od veselja jokal. In na Dolenjsko pojde po vino. Pravijo, da ga je od sile.

10. septembra. Sinoči sem moral k Jeperici z obhajilom. — Kaplana noža boli. — Kaj sem vse videl in zvedel! Za Savo dohi po obeh plateg gre vse polno vojakov. Večina vzotajji, ki peljejo za vojsko pratež in krogle. Pa tudi konjikov je dosti in pešcev. Ljudje pravijo, da so izpod Prajza, ki da je poslal našemu pomoč. Kakor povodenj so preplavili vse vasi za Savo in segli noter do Senice. Jeperica mi je trdila, da so sila grobi ljudje. Vse jemljejo in nič ne plačajo. Kot kobilice da so. Kamor sedejo, ostané za njimi samo pusto strnišče.

Zaradi tega sem se nameril čez polje, da pogledam po Senicah, kaj in kako.

Prvo naletim štrekljico, ki je grozno razsajala na praču.

»Bog daj, mati, kaj je, da tako vreščite!«

Ženska se me je za hip prestrašila in razveselila obenem. Hitro se je useknila v predpasnik in mi pravila:

»Ne veste, kaj počno ti vojaki. Če le peté odtegnem, že tišče v Miciko, kot same hudobe črne. Vidite, ali me ne bo jezilo, ko ni miru. Kuhala sem pred pečjo in zaslišim vek iz hiše. Hitro potegnem z roko po sajah in planem v hišo. Tako sem mu pritegnila, da se je na zobe useknil, grdun. Na licu je pa odnesel črno znamenje, kakor Kajin, ki je tudi pobil nedolžnost. Sedaj se je znosil mrhač — nad nedolžnim otrokom. Francka sem poslala z Miciko v hlev, ko je šla molzt. Ali ni tako udaril revčka v lice, da je ves zabuhel. Potem pa vprašate, kaj vreščim.«

»Prehudi ste, mati, morate zlepa z vojniki.«

»Aha, zlepa! Takole sem jih prosila,« — ženska je govorila jokaje — »s povzdignjenimi rokami: Nikarte mi ne pokladajte konjem neomlačenega fižola. Kaj je naredil? Sunil me je, da me še sedaj boli v prsih.«

»Potrprimo, mati! Saj bo minilo,« sem jo skušal tolažiti.

»Minilo — seveda bo, v grobu. Eni gredo, drugi pridejo.«

Tedaj je privpila iz hleva Micika. Dve sencí sem videl planiti na prač za njo. Stopil sem proti hlevu in jih oštel. Grdo psovko mi je zalučil v obraz, drugi so se pa smejali. Žalosten sem šel naprej.

Trda noč je že bila. Vsepovsod so goreli veliki ognji. Kurili so tik hiš in streh, da je moral sam sveti Florijan stati vso noč na preži z golido, sicer bi bilo vse pogorelo. Tu sem slišal, kako se sesedajo skladalnice drv, tam so hreščali koli pri plotovih, drugod so vekale ženske in pulile vo-

jakom zadnjo butaro iz rok, ko niso imele več toliko, da bi drugi dan podkurile. Po ajdah so se pasli konji. Pri vseh svinjakih sem videl čudne sence. Strah se me je loteval. Srečaval sem vojake, ki so gledali mrko izpod čela, vsi polni napa. Pri enem svinjaku — prav tik poti — se vendar ustavim. Pozdravim senco in voščim dober večer. Stari Matjaž je bil.

»Kaj pa delate, oče?«

»Stražimo, stražimo. Pujske, gospod, pujske!«

Mož je postavil sekiro z rame na tla. V tem je že prišlo par drugih senc izza vogalov, ko so slišale moj glas. Vse so bile oborožene z vilami, cepini, koli.

»Bog se vas usmili, kot tolovaji ste. Groza me je. Čemu to?«

»Vse gre z njimi, vse, vse: koštrun, koza, tele, prasec, kokoš, žito, srajce, platno... Moramo stražiti, sicer bomo ob vse.«

»Ni mogoče, saj so vendar naši.«

»Niso ne. Izpod Prajza so.«

»Torej pa zavezniki. In če kaj malega vzemo, tudi ni treba, da bi gnali tak vrišč. Saj tudi zaslužijo. Ali ne veste, kako so nabili včeraj Francoza?«

»Cesarski pač. Tem pa nič ne diši smodnik. Se le zadaj drže.«

»I, pa so za vojsko ravno tako potrebni,« sem jim še hotel dokazati, kar stopi k nam kajžar Janez Katrinc.

»Dober večer, gospod Urban! Ali jih vidite? Ha-ha-ha! Jaz pa nič ne stražim.«

»No, nimaš kaj,« ga je zavrnil Matjaž.

»Imam, lepega pujska imam. Kar trese se, kot bi bil iz masla. Pa sem drugače ukrenil. Sem rekel Maruški: Veš kaj, ženska, ti ga ne boš stražila, ki si za nič, jaz tudi ne, ko sem take vere, da je noč za počitek. Pa sem sklenil! Zvečer pujska v hišo — in konec je skrbi. Zdaj pa gre po Marijah Maruška ponj: »Puj — puj — puj —« in pritorklja v hišo — leže pod mizo — ženska za peč, jaz pa na klop — ali ni modro tako, gospod Urban?«

»E, Janez, ti si zvit huncvet! Prav imaš!« sem mu rekel in sem šel.

Preko smleskega gradu se je slišal grom topov. Na mojem srcu je pa ležala huda žalost zavoljo vsega, kar sem slišal in kar sem videl. Na misel mi je hodil iz bukev pregovor: Pravični je in nasičuje svojo dušo, trebih hudobnih pa ni nikdar sit.

Tako preneha kronika gospoda Urbana.

V ruskem Turkestanu.

Dr. Ivan Knific.

17. Kokand.

Obstali smo poleg čedne kamenite stavbe z napisom: Kokand. Domačini kamenja ne uporabljajo za zidavo; iz njega izdelujejo samo — mlinске kamne in stiskalnice za olje; Rusi pa so zgradili nekaj kamenitih poslopij, med temi tudi glavne kolodvore ob srednjeazijski progi.

Namenil sem se najprej k bančnemu uradniku K.; zanj sem imel priporočilno pismo; upal sem, da mi bo pokazal kaj mestnih zanimivosti. Pred postajo je čakalo več dvovprežnih kočij, »faetón« jim pravijo v Turkestanu in v južni Rusiji. Zakličem vozniku: »Rusko-azijskij bank!« Samozavestno se naslonim na mehke blazine, vranca potegneta in že zdrčimo po široki cesti.

Kokand je največje in najznamenitejše mesto pokrajine Fergana. Prebivalcev ima nad 100.000, večinoma Sartov; Rusov je manj nego 10.000. Kokand slovī vsled trgovine in je najvažnejše kupčijsko mesto vsega Turkeстана. Največ trgujejo z bombažem in svilo.

Ruski oddelek zavzema dokaj prostora, hiš in ulic pa nima veliko. Mnogo je vrtov in razsežnih parkov. Krasen je »Rozenbahovski prospekt«, velikanski drevored, ki se imenuje po tretjem generalnem gubernatorju pl. Rosenbachu; in nepreglednih vrstah stoje visoki topoli, jagnedi, celó platanе. Najlepsi pa je »Skobeljevskij prospekt«, široka ulica, koder se nahajajo — borza, velike banke in evropske trgovine, sama nova poslopja. Kolodvor so zgradili seveda zunaj mesta. Ob ulicah ruskega oddelka se dvigajo železni stebri z obločnicami; električnega tramvaja pa takrat še niso imeli.

Kočija se ustavi pred dvonadstropnim¹ poslopjem. Vratarju v pisani livreji pokažem priporočilno pismo; velī mi po stopnicah navzgor. Vse prostore so opremili prav elegantno, z blestečo kovino in s preprogami. Stopim v prostorno dvorano in se predstavim bodočemu pokrovitelju. Mož pa me je sprejel hladno in me vprašal nezaupljivo, česa želim. Prav tako hladno mu odvrnem: »Ničesar; le mesto bi si rad ogledal.« Nagovoril me je, kar se mi je čudno zdelo, v pravilni nemščini;

¹ Rusi štejejo »nadstropja« drugače nego mi. Prillične hiše imenujejo »enonadstropne«, hiša pa, ki je nam »enonadstropna«, je Rusu »dvonadstropna«.

kaj takega je onstran Volge, zlasti še v Turkestanu, velika posebnost. Od Moskve do Kaspiškega jezera sem srečal samo par ljudi, ki so govorili nemški, in še ti so bili — Židje. Najbrž je menil, da potrebujem denarja; da ga preverim o svojem bogastvu, mu ponudim bankovec za sto rubljev (250 K) in ga prosim, naj ga izmenja. Postal je vljudnejši. Vedel seveda ni, da je bil ta bankovec zadnji svojega rodu, potoval sem pa še vedno v smeri od doma... Moral je ostati v uradu do poznega popoldneva; ni mi utegnil razkazovati mesta. »Sicer pa Kokand nima nikakršnih zanimivosti,« mi je rekel pri slovesu; deloma je govoril resnico.

Na ulici sem razmišljal, kaj uradniku na moji zunanosti ni ugajalo; domislil sem se — ščetinasteга lica. Takoj sem stopil k brivcu; »parikmäher« mu pravijo Rusi, ki so gotovih germanizmov, pisanih s cirilskim »šriftom«, tako vajeni, da se prav nič ne zgledujejo nad njimi. Ko me ni hotel ostrgati do gola, sem mu izrecno naročil: »Usi takžel!« (Brke tudi!)

Staro mesto, kjer bivajo domačini, je nekdanj obdajalo debelo zidovje, ki je pa večinoma že razpadlo; nihče ga ne popravlja; le nekaj vrat z močnimi okroglimi stolpi so še ohranili, ne radi varnosti, marveč radi lepote; zobčasti nazidci so prav prikupljivi.

Korakal sem proti glavnemu bazarju. Srečavale so me karavane dvogrbih kamel, ki so jih natovorili z bombažem. Na vsako stran so jim obesili mogočno breme. Ko bi ne vedel, da je bombaž lahka snov, bi menil, da so živali silno močne. Pravijo, da je kokandski bazar največji v Turkestanu, glede živahnosti pa se niti zdaleka ne more meriti z onim v Buhari. Po zunanosti je na las podoben taškentskemu; ulice drže vse vprek kot v labirintu, vsak predmet ima poseben oddelek.

Splezal sem na neki stolp (minaret) in zrl na mesto, t. j. na ilovnate ali pa lesene hiše z ravnim površjem. Taka naselbina se nam zdi podobna pogorišču ali razvalinam, ko nikjer ne vidimo streh. Med hišami se vijejo ozke ulice, odkoder se čuje tintam vpitje. Vse drže proti sredi starega mesta, na tržišče. Le malo je med hišami sivozelenih vrtov, tako da je celotna slika enolična do skrajnosti. Vse drugače je v ruskem oddelku; tam je

liš malo, drevoja veliko; tudi krog mesta je mnogo zelenja. »Domačini mesto nazivljejo »Kokand-i-latif«, »dražestni« Kokand, najbrž vsled lepe okolice in s snegom pokritih gora, ki jih gledamo v daljavi. V starih časih so mesto obdajala močvirja, koder se je paslo nešteto nerescev; morebiti je odtod mesto dobilo ime Kok-kand, t. j. mesto prascev.«¹ Le nekaj medres (šol) in minaretov se dviga iznad okolice.

Največja znamenitost starega mesta je »hanski dvorec«.

Kokand je bil svojčas samostojna kneževina, ki se je imenovala po glavnem mestu, kakor še dandanašnji napol samostojni državi Buhara in Hiva. Kneževina se je širila na obeh straneh Sirdarje, od kitajske meje do Buhare, od Pamiira do Kirgiske stepe. Tudi Taškent je spadal pod njeno okrilje. Zadnji han (knez) Hudajar je ravnal s podložniki kot s sužnji; sicer so pa srednjeazijski hani tako vladali že od pamtiveka. Nastali so hudi notranji boji. Dvakrat je knez bežal iz dežele. Ko so ga prvokrat izgnali, je v buharskem mestecu pričel branjarijo; v najhujših stiskah se je preživljal tudi kot postrežček. Trgovine se je oprijel s toliko vnemo, da je tudi kesneje kot vladar na bazaru vzdrževal več prodajalnic, ki so mu donšale mnogo dobička. Postal je celó komedijant; najel si je godce, opičarje in medvedarje, ki so hodili po sejnih in po hišah, da so mu služili denar.² Ko so mu privrženci pomorili sovražnike, je drugič in tretjič zasedel kokandski prestol. V notranje prepire pa so se vmešavali Rusi. L. 1875. so zasedli Kokand. Generalni gubernator Kaufmann je upostavil novega hana. Ko pa je gubernator odšel, so uporni Kokandci javno na trgu umorili mladega vladarja. Kaufmann se je vrnil in vnovič zasedel mesto, upornike pa je pobesil po mestnih vratih. Kneževina je prenehala. Le v alajskih gorah se je ustavljalo nekaj nomadov. Poslali so nadnje generala Skobeljeva. Leta 1876. so si Rusi kneževino tudi formalno prilastili in vsem vzhodnim pokrajinam nadeli staro ime »Fergana«. Kokand je sicer največje in najvažnejše mesto vse dežele. Ker pa tod ne biva mnogo Rusov, je vlada južno od Starega Margelana izbrala kraj za novo rusko naselbino, ki so jo takoj začeli graditi; imenovali so jo Novi Margelan, l. 1907. pa prekrstili v »Skobeljevo«. Mesto je sicer majhno (12.000 prebivalcev), vendar pa je tod sedež vseh pokrajinskih uradov.

Razmere v srednjeazijskih kneževinah so bile pred rusko zasedbo neznosne. Vladar je s podložniki ravnal kot pravi trinog. »Berača ali bivšega sužnja je povzdignil do najvišje časti, kmalu pa ga je zopet zapodil med berače, ako ga ni že prej dal umoriti, seveda brez važnega vzroka.« Marsikdo se je v Hivi, Buhari in Kokandu iz najnižjih slojev povzpел do najvišje državne službe. Neki hivanski knez je bil prvotno dninar, po revoluciji pa je dosegel vladarsko oblast; han kašgarske pokrajine se je v mladosti preživljal kot javni pesalec; najvišji kokandski dvorjan se je v prejšnjih časih ukvarjal z branjarijo.³ Ker očetova čast ni prehajala na sina, otrok najvišjih uradnikov niso vzgajali drugače kot otroke navadnih meščanov; bosonogi, napol goli so tekali po ulicah.

Uprava srednjeazijskih kneževin pa ni bila centralistična; nikakega urada ni bilo, ki bi mu bila podložna vsa država. Knez je vladal samo v onem mestu, kjer je stoloval. V posameznih pokrajinah so neomejeno gospodarili »begi«, knezovi namestniki, so prosto nastavljali sodnike in uradnike ter pobirali davke. Kneževina je bila torej sestavljena iz neštevilnih držav, ki je vsaka zase obsegala kako zelenico, večje mesto in vasi v okolici. Begi so vladali kot nekdanji satrapi v perzijskem kraljestvu; dostikrat so se uprli gospodarju in se vojskovali med seboj, ne da bi vprašali kneza. V novjšem času pa sta buharski in hivanski emir zadobila neomejeno oblast nad begi, ki so postali navadni vladarjevi uradniki. Rusi so namreč nepokorne namestnike polovili in zaprli; od tedaj noben beg ne misli več na to, da bi se knezu protivil.²

Zadnji kokandski han je sezidal ogromno splotje »hanski dvorec« v mavriškem slogu. Neki potopisec³ pravi o njem: »Videl sem že veliko, če ne morda vseh cesarskih in kraljevih palač v Evropi, dotlej pa še nobene stolice azijskega vladarja. Zanimala me je tembolj, ker v stavbinskem oziru prekaša vse moderne srednjeazijske stavbe. Dvorec se dviga sredi mesta na velikem trgu, ki je tolikšen, da se na njem uri vsa ruska posadka. Ima obliko velikanskega pravokotnika. Sestoji iz mnogo poslopij in dvorišč. Palačo obdaja visok zid z vodnimi jarki. Zato se v domačinskem jeziku ta stavba nazivlje »Urda«, kar pomeni isto kot ruski »Kremelj«: trdnjava. Prednji del zidovja je dal general Skobeljev, ko je zasedel mesto, razrušiti z dinamitom. Domačini, ki tolikšne razstrelitve še

¹ Lansdell, »Russisch-Centralasien«, str. 423.

² Schwarz, »Turkestan«, str. 175.

¹ O. c., str. 175.

² O. c., str. 177.

³ Lansdell, o. c., str. 424.

Franc Kralj: Portret otroka.

niso videli, so se grozno začudili in ustrašili.« Pa-
lača ima na vsakem oglu okrogel stolp, dva pa
nad vhodom. Pročelje so okrasili s postekljenimi
belimi, zelenimi in modrimi ploščami. Pod vrhom
se v velikih črkah blesti napis: »Sezidal Said Mu-
hamed han leta 1287.«, t. j. l. 1870. Še dandanašnji
ugaja stavba iz daljave vsled lepih arabesk. Pred
glavnim vhodom stoji nekaj starih ugrabljenih ko-
kandskih topov; druge pa so prepeljali v Taškent,
kjer so jih razstavili krog pravoslavne katedrale.
Pred pročeljem koraka straža, kajti Rusi so palačo
spremenili v vojašnico. Malokomu dovolijo, da si
dvorec ogleda od znotraj. Zelo hvalijo razkošno
opremljene sobe in jih primerjajo z dvoranami
arabskih kalifov v španski Alhambri. Prestolno
dvorano, kjer je knez sprejemal poslanca tujih drž-
jav, so Rusi spremenili v pravoslavno kapelo.

V mestnem vrtu, v ruskem oddelku, so sredi
sprehajališč postavili bronast spomenik na čast
»osvoboditvi« kokandske kneževine. —

Hodil sem po sejmišču, kjer pa nisem opazil
nič zanimivega. Stopil sem v čajnico, se posadil
na zabojček in pil čaj. Krog nizkih mizic so na
preprogah čepeli domačini, se razgovarjali, kadili
skupno vodno pipo in igrali nekaj šah. Na stenah
so visele pisane slike, kakršne so v navadi po
mohamedanskih trgovinah; ponazorjujejo Kaabo v
Meki, Ajo Sofijo v Carigradu in Omarjevo mošejo
v Jeruzalemu, tri glavna moslimska svetišča.

Kadar se spominim na Kokand, se spomnim
tudi na veliko množino prepelice, ki sem jih
tamkaj videl in slišal. Turkestanci, tako se mi je
zdelo, ptice zelo čislajo, zlasti še prepelico. Že v
Taškentu sem v starem mestu opazil mnogo pre-
pelice,¹ v Kokandu pa sem čul izza vseh oglov: pet-
pedi. V vsaki čajnici jo imajo, kakor tudi v nešte-
tih kolibah. Tičnice so preproste: polovico buče
ali pa nizko, leseno, oziroma papirnato škatlo brez
pokrova pritrdijo na mrežo iz pisane bombaževine;
vse skupaj obesijo na strop ali pa na drevesno vejo;
vsled teže tičnica nateza vrvice in visi prosto v
zraku. Takih tičnic je vse polno tudi po bogatejših
stanovanjih. Največ gojé prepelice, redé pa še slav-
ca, škrjanca, liščka, škorca in srako; le kanarčka
Turkestanci ne poznajo.

Prepelico uporabljajo tudi za — dvoboje, ka-
kor v Evropi peteline. »Sartom prepeliciji boji tako
ugajajo, da možu, ki je vzgajal bojevito prepelico,
ni treba skrbeti za vsakdanji kruh; preživlja se
imenitno z visokimi stavami na svojo ptico. Pre-
pelice zavijajo v vrečice in jih nosijo v nedriju pod

suknjo; vsled tako nečloveškega ravnanja žival po-
stane bojevita in hudobna.«

Dečki lové ptice pevce s pomočjo 2 m dolgega
lesenega pihalnika, ki vanj devljejo ilovnatne krog-
lice. Spretni so, da s tako »pusko« spravljajo ži-
valce tudi z visokih dreves. Zadata ptica ometana
pade raz drevo, mladi lovec pa jo spravi v malho.

Bogati domačini zelo čislajo sokolji lov. Taka
zabava je med Sarti v toliki časti, kot pri nas lov
na peteline ali na divje koze. Udeleži se ga tudi
knez in njegov dvor. Najvišji uradnik se še danda-
našnji imenuje »kuš-begi«, t. j. sokolar; on je prvi
minister, pa tudi hanov namestnik, kadar tega ni
doma. Marco Polo pripoveduje, da je takratni hi-
vanski knez na lov jermal po 10.000 sokolarjev in
ptičarjev.¹ —

Kakor v Taškentu, je tudi v starem Kokandu
cestni tlak razdrapan in kotanjast. V ozkih ulicah
bi četverokolesnega voza niti obrniti ne mogli. Zato
domačini uporabljajo samo dvo-kolesne vo-
zove, ki imajo to posebnost, da ni pri njih niti
enega žeblja, niti najmanjšega kovinskega delca; vse
je iz samega lesa, vendar pa zgrajeno trdno in
prožno. Kolesa so silno visoka, 2 m ali pa še več.
Njih obod ni sestavljen iz delov, ampak je iz enega
samega, v obliki kroga zavitega debela mladega
drevesca. Koles ne obijajo z železom; zato se kolo,
če tla niso mehka, kmalu obrabi. Nad vozom na-
pravijo streho iz vrbovih vejic ali pa iz platna,
zoper dež in pekoče solčne žarke. Ojnici sta dve.
Voznik ne sedi na vozu, marveč — na konju, nog
pa ne devlje v stremene, ampak jih upira na ojnice.
Kadar gre voz navkreber, voznik vstane in — stopi
na ojnice, da se voz ne prekopicne vznak. Brene
naložé tako, da je prednja polovica neznatno težja
kot zadnja. Če je treba zložiti z voza, odpno konja
in prevržejo voz, da blago zdrsné na tla. Osí ne
mažejo, zato vozovi cvilijo v visokih tonih. Če se
pomika po cesti karavana takih voz, se čuje cvi-
ljenje več kilometrov daleč.

Taki vozovi so zelo porabni. Ker se brene
enakomerno razdeli, neznaten konj razen voza in
jezdca vleče še deset stotov blaga. Kolesa so silno
visoka, zato je trenje prav majhno. Kjer bi na-
vadni voz obtičal v kolesnicah, ali pa bi se v blatu
kolesa pogreznila nad osi, se tak voz neovirano
pomika naprej. Ker je voz širok, se tudi na poševni
cesti ne prevrne. Neprecenljive vrednosti pa so ti
vozovi spomladi, ko se sneg po gorah stali, da reke
narastejo. Večjih mostov ni. Navadni voz bi utonil,
ko brede narastlo vodo; turkestanski voz pa pre-

¹ V rusčini: perepólka.

¹ Schwarz, o. c., str. 290.

korači poldrug meter visoko vodo, ne da bi se zmocil tovor. Neobloženi leseni vozovi preplavajo tudi največje reke, kakor Sirdarjo in Amudarjo; ker so široki in masivni, jih voda ne prevrne.

Pri Turkestančih se vozijo samo žene in otroci, možak pa, če je še tako star in nadložen, mora jezdit; zdi se mu sramotno, da bi se vozil. Nekdaj so se ruski poslanci poklonili buharskemu knezu. Vodja poslanstva se je pripeljal k hanu v krasni kočiji, da bi se Buharci zgledovali. Emir pa je mislil, da ga Rusi namenoma zasmehujejo, in se je razjezil tako, da je poslance zaprl v ječo. Ščasoma so vsled ruskega vpliva domačini spremenili nazore. Buharski emir se dandanašnji vozi v elegantni kočiji, ki mu jo je podaril ruski car. Kočijaži pa ne smejo sedeti na kozlu, marveč na konjih; dvorna etiketa ne dopušča, da bi hlapec sedel više kot gospodar.¹

O Kokandu pripomnim samo še to, da imajo ondi največjo turkestansko papirnico. »Najbrž je malokomu znano, da je izdelovanje papirja iz cunj srednjeazijska iznajdba, kajti prvi papir iz cunj so napravili v Samarkandu krog l. 750. Odtod se je obrt razširila v Prednjo Azijo in severno Afriko, odkoder so jo počasi prenesli na Špansko. V srednji Evropi so tak papir začeli izdelovati šele koncem 12. stoletja.«² —

Ves dan je pritiskala huda vročina; na solncu bi toplomer kazal 50—60 stopinj. Nebo je bilo seveda popolnoma jasno; deževalo že dolgo ni. Vendar pa vode ne primanjkuje. Na oddaljenih gorah se tajata sneg in led. Mnogo rek in potokov teče proti Sirdarji, dasi je večinoma ne dosežejo. Po neštetihih jarkih so prebivalci speljali vodo med njive in bombaževe nasade. Tudi skozi Kokand drži mnogo jarkov, po katerih se pretaka silno umazana voda. Mestni uslužbenci, ki so si krog ledij odeli kratke obveze in glavo obvlili s turbanom, drugače pa hodijo v Adamovi obleki, zajemajo vodo iz jarkov in jo polivajo po cestah.

Neznosna vročina se je odbijala od golega zidovja; vesel sem bil, da me ni zadela solnčarica. Vendar pa mi je vročina škodovala — na želodcu in povzročila črevesni katar; ves dan me je črnilo, kar je v tujem kraju zelo neprijetno... Ukrotil sem nepokornega sitneža z lakoto, da mu

ves dan nisem privoščil drugega nego čaj; hodil sem od čajnice do čajnice in se zalival z vročo vodo. Drugo jutro me je bolezen popustila, čutil pa sem v sebi precejšnjo praznoto.

Ves popoldan sem pohajkoval po mestu in po vrtovih. Ko je legl na zemljo mrak in sem korakal po napol razsvetljenih drevoredih, se me je nenadoma lotilo — domotožje. Že večkrat sem na sebi opazil duševni pojav: Ko sem brez tovarišije potoval po tujih krajih, koder nisem poznal nikakega znanca, me je včasih zgrabila otožnost, da bi vse popustil in hitel domov, le domov. Treba se je hudo premagovati, da se utolažiš. V Kokandu mi je domotožje povečala še bolezen. Tedaj pa sem klobuk poveznil po strani, vtaknil roki v žep in pričel ono znano: »Jaz pa pojdem na Gorenjsko«. Stopal sem hitreje in hitreje, prepeval narodne pesmi glasneje in glasneje, da so se ljudje ozirali po meni, češ, kaj neki je šinilo tujcu v glavo; koncem drevoreda pa sem se zaokrenil na peti in krepko zatrdil: »Prej pa ne grem domov...« Ko sem večkrat prekoračil drevored, me je minila otožnost. Stopil sem na restavracijski vrt, naročil največjo porcijo čaja in ob električni luči zapisoval dnevne vtiske, prepelice pa so mi od blizu in daleč klicale svoj enoglasni »petpedi«.

vlak je odhajal šele ob eni čez polnoč. Na peronu sem sedel na klop, izvlekel črno, z zlatom obrobjeno knjižico ter si ob svitu obločnic nabiral zakladov za novi dan.

Ob odhodu sem doživel še majhno idilo. Boljše prostore na vlaku so potniki takoj zasedli. Obrnil sem se do sprevodnika, naj mi preskrbi kako mesto. Najbrž je slutil protiuslugo in mi je izbral pripravno ležišče »na vrhu«, ki pa je bilo že zasedeno. Ne oziraje se na oliko in lastninsko pravico, odrinem tujo prtljago in plezam nakvišku. Lastnik ležišča opazi, da se hočem polastiti njegove postelje, in me vleče za suknjč. V zadregi pričem klicati: »Kondúktor skazál!« (Sprevodnik je rekel!) In res mi sprevodnik priskoči na pomoč, vleče mojega tekmeča, le-ta mene, kričimo pa vsi trije. Slednjic je zmagalo nasilje. Moj tekmeč je mrmraje pobral prtljago, jaz pa sem zleknil trudne ude po mehkem ležišču. To noč sem prav sladko prespal med pestrobojnimi Sarti.

(Nadaljevanje in konec v prihodnjem letniku.)

¹ O. c., str. 336.

² O. c., str. 416.

Legende o sv. Frančišku.

Ksaver Meško.

Frančiškova najtežja ura.

Kako naj bi umrl v škofijski palači on, ki je ljubil uboštvo, kakor nihče drugi na svetu, on, ki je bil izbran vitez device siromaščine, on, ki je bil svoji čudoviti izvoljenki zvest, kakor ne zna biti zvest umrljiv zemljan, zvest vsak hip življenja, odkar se je zaročil z njo, zvest v slednji misli, v vseh željah, besedah, dejanjih, zvest z vsakim dihom, z vsakim utripom velikega, Kristusu Gospodu, ubogemu, da ni imel kam glave položiti, bratskega srca.

Kako naj bi umrl on, asiški ubožček, v škofijski palači?

Ne, ne — bilo bi prečudno! Saj bi mu mogla deviška zaročenka očitati z vso pravico: »Pa si mi postal nezvest v zadnji uri, ljubi? Kako to, ko sva se tako ljubila?»

Zato je bila radost radosti za bolnega ubožčka, ko so ga vzeli bratje iz stana ob škofijski palači in ga nesli doli v siromašni, tesni samostan ob »Mariji pri angelih«.

In ni bila toli otožnost zaradi slovesa od rodnega mesta, ki je vedel, da ga ne bo videl nikoli več, ne, bolj kipeča dušna radost je bila, v kateri je zahteval ob San Salvatore delle Paretì, ob bolnišnici krucigerov, naj postojе in ga položijo za čas na tla. In zroč od tod na rodno mesto, ki ga je, vsega s solnčnim zlatom preplavljenega gledal na hribu, bolj v duhu in v ljubezni nego z očmi, ki so bile slabotne in bolne, je dvignil brezkrvne, od slabosti in od velike ljubezni in prebogatega blagoslova drhteče roke in je blagoslovil mesto na gori z najslajšim blagoslovom, kar ga je zmogla vzradoščena duša. On, ki je v svojem veselju in svoji sreči vedno blagoslavljajal, kako bi se mogel ločiti ob tem dnevu brez blagoslova, ločiti celo od mesta na gori?

In če je v eksilu, v udobni in zanj razkošni škofijski palači šel pojoč smrti naproti, kako ne bi še veliko bolj v ljubljennem uboštvu in srečnem miru dražega domačega samostana? In res, brata Angelo in Leon se mu nista nikoli dovolj napela »Solnčne pesmi«. Z njima je pel tudi sam, peval in peval.

In dogodilo se je, ko je bil nekega popoldne od vednega prepevanja in neprestane radosti že

ves utrujen, je zadremal Frančišek sredi pesmi. Ko sta brat Angelo in brat Leon to videla, sta prenehala tudi ona s petjem. In ker sta bila tudi že vsa upehana, sta tudi ona zadremala na svojih nizkih stoli, komaj da sta prenehala peti.

In tedaj je prišla čez Frančiška po urah velike radosti najbridkejša in najtežja njegova ura.

Bog je namreč pripustil, da je dobil hudi duh, ki je divjal okoli samostana kakor stekel pes in je škripal z zobmi kakor zdvijan blaznež, za nekaj časa moč in oblast čez Frančiška.

Pripustil je pa Bog to zato, da hudi duh uvidi in spozna, kako slaboten je on z vso svojo močjo proti temu slabotnemu bolniku, da uvidi in spozna, kako ničeva je vsa njegova modrost in zvitost proti preprostosti od ljubezni goreče duše.

In pripustil je Gospod Bog priti to uro čez Frančiška, da bi se po njenem trpljenju duša Frančiškova otrešla zadnjega praška izza romanja po življenja cestah in bila očiščena zadnje najmanjše pege, vidne le božjemu, nad vsa solнца svetlemu očesu, in bi se mogla, kadar zapusti tovarno živalco telo, dvigniti do skrajnih višav nebeskih, povsem tja do prestola Sinu božjega, v veke slavljenega, in do prestola lilijske Madonne, trikrat čiščene Device Marije.

In zato je pripustil dobrotni Bog to uro izkušnjava, da bi bila potem nebeska radost Frančiškova tem večja in tem slajša, ko je vsaj malo okusil grozote in obup pekla.

Godila se je pa ta izkušnjava tako-le:

Da ide — tako se je zdelo Frančišku v teh hudih sanjah, v teh mrzličnih prikaznih — od Porcijunkule po cesti gori proti mestu. Stopa počasi, težko, s sklonjeno glavo. Vse obtežene so mu misli, vsa razdvojena in potrta je duša. Brž ni hodil, se mu zdí ves čas, tod tako žalosten, tako razprt v duši od časa, ko sta bila za njegovo dušo odločilni boj nebo in svet, in za svetom in njegovimi mikavnimi, blestečimi vabami skrite peklenške moči — od svoje mladosti.

Tako gredoč se približa po cesti hospitalu krucigerov, bolnišnici gobavcev, kjer je za zdravih dni z vso ljubeznijo stregel od bolezní najneusmiljeneje razjedenim nesrečnikom, jih umival, kopal, z oljem mazilil njih zevajoče rane.

Razveselili so se ga bolniki vsaki pot, kadar je šel mimo, in so sedeli na nizkih stolicah ali

ležali na podolgovatih stolah pred hišo. Pozdravljali so ga že od daleč in ga klicali: »O oče Francišek, pridi, ustavi se malo pri nas, da nas potolažiš in blagosloviš!«

Tudi danes sede, glej, trije pred hišo.

A komaj zagledajo prihajajočega, zaženo v hipu vsi trije strašen krik.

»Pomagajte, pomagajte! Francišek prihaja s celo peklensko tolpo!«

Dva si zakrijeta oči, da bi ničesar ne videla. A eden — ni še dolgo tega, kar je baš temu pripravil toplo kopel in mu je lastnoročno umil gnijoče telo, od katerega časa se mu zdravje vidno vrača — vstane, dasi se mu kar vidi, kako se mu šibke in od boleznih še vse slabotne noge tresejo, iztegne roke daleč od sebe, kakor bi se hotel s tem obraniti prihajajoče nevarnosti, in vpije z napol jokajočim, napol srditim glasom:

»Takšen torej si, o Francišek, ti svetnik svetnikov! Torej si že umrl in zdaj si v družbi najodstudnejših peklenskih duhov. Ali, komu človek naj še verjame na svetu, ko je bila celo tvoja svetost laž, in si zdaj zavržen in pogubljen!«

Na ves glas zaveka bolnik — žalost in groza kričita iz tega krčevitega, neumerjenega joka. Vmes pa tarna in zdihuje venomer:

»Pogubljen, pogubljen, na veke pogubljen!«

Francišek čuti, kako mu teče mrzel pot po čelu. Ves se tresse od žalosti in groze. Hoče izpregovoriti dobro, blago besedo, besedo opravičbe in tolažbe, a ne more. Kakor da mu leži v ustih svinčen utež, ne gibčen, življenja poln jezik.

Čim bolj se bliža bolnišnici, tem huje trepetajo bolniki, tem glasneje, s tem večjim strahom prosijo in kličejo, naj jim v ime božje pridejo na pomoč in jih rešijo. Bolnik pa, ki so se mu že nekoliko vrnile moči, beži z omahujočimi koraki proti bolnišnici, od groze tuleč.

Tedaj se naglo odpro vrata hospitala. Na praگو se prikaže brat vratar v dolgi halji.

A komaj pogleda vun na cesto, obstoji na mestu kakor okamenel. Za hip. Pa plane nazaj v vežo in zatresne duri, kakor da bi naj ostale zaprte za vekomaj.

Bolnik, ki je medtem v svoji grozi pribežal baš do stopnic, pade kakor izpodrezano drevo podolgem na tla.

»U, u — vse nas požre pekeli!« vpije kakor znorel. »Nočete pomagati? Zaklepate vrata? O, tudi vi boste pogubljeni s svojim Franciškom vred!«

Ona bolnika pa, ki nista mogla zbežati, sta se vrgla podolgem na tla, na prsi. Zvijata se od

groze in lica pritiskata v travo, da ne bi videla grozote, ki se bliža.

»Kaj se me tako boje? Ali sem res pogubljen?« se ves žalosten vpraša Francišek in premišluje, kod naj krene, da pride čim preje iz njihove bližine. Hoče dvigniti roko, da bi jih blagoslovil kakor drugokrat. A je ne more dvigniti. Tudi roka je kakor svinec — vsa odrevenela, mrtva.

»Seve, kako naj blagoslavljam, če sem pogubljen!« ga zapeče v duši.

Tedaj zasliši tik ob sebi, za seboj neke, ali sam v sebi — sam ne more natanko spoznati, odkod — sirov, škodoželjen posmeh: »Pa si v življenju toliko blagoslavljal! Vse goljufija, vse laž!«

Hoče moliti, da bi z molitvijo pregnal nemir in tesnobo lastnega srca in grozo preplašenih bolnikov. A ne more. Niti misliti ne more na Boga. Kakor bi imel glavo uklenjeno in stisnjeno v težak, tesen železen obroč, ki mu povzroča za čelom in na sencéh bodeče bolečine, da ne more misliti ničesar urejenega, ničesar blažega in lepega, na Boga še najmanj.

»Seve, kako bi, ko sem zavržen!«

»Pa si v življenju mislil, da moreš s svojo molitvijo čudeže delati! Goljuf in lažnik!« se mu spet zaroga tisti sirovi, neusmiljeni glas.

Francišek si zakrije lice z rokami in hiti kakor z najhujšo sramoto udarjen zločinec mimo bolnišnice. Še dolgo sliši za seboj glasni, plašni krik bolnikov.

»Na goro Subasio pojdem,« si govori v srcu, premišljujoč, kam naj se dene, kam naj krene, »k bratu Rufinu. Svet mož je kakor anđel božji, vdan mi iz srca in poln resnice. Pove mi resnico tudi zdaj: ali je samo bridka prevara, da sem pogubljen, ali še bridkejša resnica.«

Drhteč od boli, s povešenim pogledom, ker ga peče v oči sramota, s srcem, bolj težkim nego je bilo srce Gospodovo, ko je šel na vrt Getsemani, se napoti na goro. Za obzidjem na jutrovi strani mesta štopa navzgor, tesno ob zidu, skrivajoč se ob sencih obzidja, kakor bi se bal, da ga kdo opazi.

Kar nenadoma zasliši vreščeeče, prestrašeno vpitje mnogih mladostnih glasov.

Kakor bi mu zaplala nova, še silnejša bolečina skozi vse telo, naglo, z boleznim vzdihom privzdigne glavo. Tedaj vidi začuden in žalosten, kako gruča otrok, ki so se pač igrali pred mestom, kriče, porivajoč in suvaje se, ker hoče v velikem strahu prehiteti drug drugega in biti vsak najprvi, hiti proti mestnim vratom. Beže se ozre

zdaj ta, zdaj oni doli proti njemu, zavrešči še huje, beži še bolj plašno, še bolj naglo. Deklicam se opletajo pisana kratka krila okrog nog, in njih vpitje in jok, ker zaostajajo za fanti, sta še glasnejša, še bolj polna groze. Nekatere visoko dvigajo drobne roke, kakor bi se hotele braniti ali kakor bi prosile, naj jim pomagajo in jih rešijo, ker jim grozi najhujši pogin.

Nenadoma največja deklica pade; zadeti je morala ob kamen in se je spoteknila. Druge beže na obeh straneh mimo nje, ne da bi se brigale dalje za njo.

A že v prihodnjem hipu je deklekce spet pokoncu. A kakor bi jo bil padec silno razdražil, ali kakor da je obupala, da se more z begom še rešiti, popade kamen, ki se je spoteknila obenj, in ga z vso močjo zaluča proti Francišku.

»Tu imaš, pogubljenec!«

Francišek obstoji kakor okamenel. V duši mu kriči:

»Celo ti! Torej res pogubljen! Če celo otročiči, moja radost, ki so me klicali vsaki pot, kadar sem šel mimo: »O oče Francišek, pridi, da se igraš z nami!« če celo ti beže s tako grozo pred menoj in me zaničujejo in sovražijo. Torej res pogubljen!«

V preveliki boli nasloni bolno glavo ob zid. Brez pomena se mu zazdi, da bi še hodil k bratu Rufinu.

»Pogubljeno je pogubljeno! — Ne reši te več ne Bog, ki te je obsodil, a ti, nevrednemu, niti ob sodbi ni pokazal za hip svojega obličja, niti Gospod Jezus Kristus, ki je brez koristi prelil svojo vročo kri zate, niti Devica Marija, ker si z nogami teptal milosti njenega Sina in vse njene dobrote!«

Kakor v težki omotici se ogleda, kam naj krene.

»Bo li moja kazen za vse veke, da bom blodil okoli domačega mesta, okoli kraja, polnega spominov na milosti in dobrote božje, ki bi zveličale vsakega drugega, če bi jih dobival le polovico toliko, kakor sem jih jaz, a jaz sem se ob njih pogubil? Ako je to moja kazen, kaj morem proti sodbi Gospodovi? — Pa vendar grem na goro! Morda bo že to sladka tolažba zame, če vsaj vidim brata Rufina!«

In spet speje navzgor, s še težjim srcem, s še težavnejšim korakom, s še bolj sklonjeno glavo.

Glej, brat Rufin sedi baš pred votlino na nizki klopi, iz prsti nanašeni in natlačeni okoli debelega drevesa. Sedi s sklonjenim životom, ves zamisljen, pogreznjen pač v tiho, zbrano premišljevanje božjih skrivnosti, čudes in dobrot.

A v hipu dvigne, kakor bi ga nenadoma pretresel in predramil velik strah, z naglim, plašnim sunkom glavo. Francišek vidi, kako se mu oči širijo od groze, in roke se mu nehote, kar same od sebe dvignejo, da bi se branil. Hip obsedi tako, ves odrevenel in okamenel. A čez trenutek plane pokoncu, tresoč se na vsem životu. Hlastno se pokriža z velikim križem in korakajoč rakovsko v votlino mrmra in moli z drhtečim glasom:

»Me li straši spet satan, ali je bridka resnica?

A je li mogoče — Francišek da bi bil pogubljen? Potemtakem je res vsa naša ustanova prevara, kakor mi je bilo razodeto že večkrat, a sem vedno mislil, da so ta razodetja slepilo satanovo!«

In Rufin se v grozi in bolesti prime z obema rokama za glavo in zakliče, kakor bi se že potapljal v globočino peklenskega jezera:

»Vsi zapademo pogubljenju in peklenskemu žrelu! O Kriste, Kriste!«

Francišek somorno vzdihne. Hoče se nasmehljati, napol bolestno, napol odpovedujoče, ko vidi, da se odvrča od njega in ga zapušča tudi ta, tako mu dragi brat. A čuti takoj, da se mu je smehljaj skremžil v grdo spačenost, v režečo bridkost. In spomni se z žgočo bridkostjo, kako srečno se je smehljaj, celo zvonko se smejal nekoč, ko je bil še igerc božji, ali si je v svoji objestnosti in nupuhu, ki ga je pahnil pač tako globoko, vsaj lastil ta častni naslov in vse veliko, sladko, sladko veselje, izvirajoče iz te časti in visoke službe.

Postoji in nekaj časa čaka. Čaka, kakor berač pred durmi bogatinovimi: Ali se odpro in mu vržejo miloščino?

»Morda pa brat Rufin vendar še enkrat pogleda iz dupline. Da se poslovi od mene, če je res za večnost, vsaj s prijaznim in dobrotnim pogledom, ne s tem pogledom, tako polnim groze.«

A Rufina ni na izpregled.

Francišek si ne upa v votlino. Kakor da je med njim in njo tista nedostopna in neprestopna meja, ki je delila in ločila paradiz od grešnega, trpljenja in bolesti polnega sveta.

»Ne bo ga! A res, kaj naj svetnik z zavrzencem?«

Spet se hoče nasmehnuti, s smehljajem, polnim odpovedi. A le bridko zajoka.

S klecajočimi koraki gre z gore.

»Kam sedaj? Domov, v Porcijunkolo? A kdo vé, kako bi me sprejeli tam. Če me ne bi izgnali? In kakšno pohujšanje bo to za brate! Kam torej?«

Ko stoji tako poln trpljenja na gori, od vseh zapuščen, povsod izgnan, in mu blodi oko kakor oko Noetovega goloba naokrog, kam da naj krene,

kam se naj zateče, mu obstane pogled nenadoma na malem samostanu ob kapelici sv. Damijana, na domu sestre Klare. S hipno srčno radostjo se spomni vse njene sesterske ljubezni, ki mu jo je izkazovala v dneh težkih dvomov, njene materinske skrbi, ki mu jo je posvetila za časa tiste težke očesne bolezni, ko mu je postavila v vrtu ob samostanu celico iz ločja in bičevja. Ob žarkih njene solnčne duše je našla tudi njegova zbegana duša z zakrivljenih, ovinkovitih in ridastih potov malodušnosti nazaj v jasne višave velikega zapanja v Boga in plamteče ljubezni do Boga. Zakaj en sam solnčen žarek razsvetli mnogo teme.

Ali, ali ga ne bo potolazila in dvignila tudi sedaj ona, ki ga je dvigala v tistih mračnih dneh in je dala iz moči svoje velike duše moč njegovi duši, da je mogočno razprostrla peruti k zopetnemu radostnemu poletu k Bogu? Ona, ki ji je dolžna duša toliko hvaležnosti, da zazveni skozi njene skrivnostne strune čestokrat sladek, hvaležnosti poln akord, ki bi ga še moral pridejati »Solnčni pesmi«:

Zahvaljen bodi, Gospod, po sestri moji Klari,
ustvaril si jo molčečo, delavno in umno,
po nji tvoja luč v naša trudna srca izžarja.¹

Z vso močjo obupajoče duše se oprime tega upanja.

Brzo se napoti proti samostanu sestre Klare.

A ne vstopi v samostan. Zunaj pred porto postoji in čaka. Zakaj tudi tukaj se mu zdi, da je porta zanj angel, ki mu brani v izgubljeni eden. A v srcu in z vso dušo prosi in kliče: »Sestra Klara, sestra Klara! Pri ljubezni Kristusovi, usmili se me v tej najtežji uri in pridi!«

In glej, res! Kakor bi bila skozi molčeče zidove zaslišala bolni klic Frančiškove duše, se nenadoma odpro vrata, in prikaže se sestra Klara v dolgem, raševnatem habitu.

A kakor je odprla vrata, tako obstoji: malo belo roko na veliki leseni kljuki, zbiti v znamenju križa; desno roko na prsih, oklepajoča preprost lesen križec, viseč čez raševnik. Kakor da je okamenela tudi ta. Oči strme nepregibno, ne trenje z njimi, kakor da so veke oledenele in dolge črne zenice postale v hipu povsem negibne. Le čelo, glej, se ji je nabralo v tenke gubice, obrvi so se ji zožile. Usta so nalahko odprta, kakor so se pač otvorila v prvem presenečenju, ko je hotela krikniti, a ni mogla od prevelike groze, ali pa se je v zadnjem hipu premagala s svojo močno voljo, da ga ne bi žalila.

¹ Besede Sabatierjeve.

Nekaj časa stoji tako nepremično. Nenadoma pa dvigne desnico s prsi — Frančišek vidi, kako se ji tresne — in si zakrije oči. Levica pa ji počasi, kakor bi vršila vse nekako nezavestno, v spanju, v težki omotici, spet zapre težka vrata.

Tako se mu je odpovedala tudi ona, ki ga je v življenju najbolj umevala, najgloblje ljubila. Odpovedala najplemeniteje in vendar z najboljestnejšim slovesom: brez besede!

»Tudi ta!«

Tako stoji na cesti in čuti, da na vsem širnem svetu in niti v kraljestvu zavrženih ni duše, ki bi bila tako samotna in zapuščena kakor on.

Kdo mu ostane zdaj? Na vsem svetu nihče! Edini Bog!

Ozre se navzgor. A tedaj opazi z novo grozo, da ni obnebja nad njim. Vse prazno; neskončna praznina, da ga z ledeno grozo zazebe v dušo.

»Torej tudi Boga ni več? ... A je, mora biti. Le, da jaz, ki sem zavržen vekomaj izpred presladkega, presvetelega njegovega obličja, ne morem s svojim pogledom prodreti do njega.«

Tedaj v hipu začuti tako veliko hrepenenje po svojem Bogu, tako nepremagljivo željo in gorečo žejo po njem, da širok razširi roke in zakliče s kipečim glasom, ki bi naj prodlr vso neizmerno praznino med njim in prestolom božjim:

»In dasi sem pogubljen, še v globočini svoje zavrženosti te ljubim, moj Bog, ljubim!«

Tedaj zasliši Frančišek ob sebi glas svojega ljubljenca, ovice božje, brata Leona:

»O oče Frančišek, kako bi bil ti pogubljen? Saj mi je razodel sam Gospod Kristus, da boš deležen take obilnosti nebeškega veselja, kakor le malo izredno blagoslovljenih, posebno izvoljenih duš. Ne, ne, oče Frančišek! Kaj bi bilo šele z nami, če bi bil ti pogubljen? O, izkušnjava satanova te moti in muči. V imenu Jezusa presladkega, odstopi, duh teme!«

Tedaj se je stresel ves samostan, zakaj satan je osramočen odhajal — in Frančišek je odprl vroče oči.

Dolgo je strmel začuden, ves izgubljen, pred se in okoli sebe, kakor da ne vje, kje da je, kaj da se godi z njim. Še je bil njegov pogled poln velike groze in mrzlega obupa. A polagoma se mu je umiljeval, kakor da prihaja v dušo spoznanje in novo upanje poganja svoj dehteči cvet iz globočine duše. Oči so se mu uprle v leseno razpelo na steni in so se mu napolnile s solzami. In kažoč z očmi na križ, zaprosi brata Leona, klečečega s solznimi očmi in vsega zbeganega ob postelji:

»Brat Leon, daj mi Jezusa!«

In prijemajoč s tresočo roko les, ki je bil na njem premagán pekel in srta moč onega, ki je za kratko uro dobil moč nad njegovo dušo, vzklikne Francíšek z glasom, polnim prekipevajoče hvaležnosti in neskončne sreče:

»Še nikoli te nisem ljubil, sladki moj Jezus, kakor te zdaj!«

Epilog.

Mi smo majhni, otroci. A eden je, čigar roke segaajo čez ves svet, gibljejo in prestvarjajo narode in veke, čigar pogled užiga milijone src: Kristus Gospod.

Mi smo slabotni, deca. Eden pa je, ki dviga s svojo mogočno roko in z vekovito svojo besedo tisoče in milijone iz nizkosti in slabosti: Kristus Gospod.

In eden je, ki se je pred tem Velikim in Mogočnim, ko je v mislih zaslitil njegovo velikost in v duhu spoznal in okusil sladkost njegove ljubezni, zrušil v prah v otroški ponižnosti in v Savlovi skesanosti in je zaklical iz srca, polnega hrepenenja po velikem in božjem, in iz duše, ljubeče, kakor je niso rodila stoletja pred njim in za njim ne: »Gospod Jezus, presladki, bodi moj!«

In oni Veliki in Močni ga je dvignil s sladkostjo svojega usmiljenja in z močjo svoje ljubezni tako visoko, da sta si zrla iz oči v oči. In rekel mu je z isto ljubeznijo, s kakršno je govoril z ljubljencem svojega srca, z nežnim, deviškim Janezom: »Francíšek, moj brat!«

In tako obdarjeni in blagoslovljeni je jecljal, ves omamljen od ogromnih valov milosti, ki so zašumeli čezenj: »Gospod Jezus, brat, ljubljeni!« —

Od tistega hipa je čutil Francíšek, da mu je vsak človek brat in sestra, da mu je brat ves svet, brat sonce na nebu v vsi svoji ogromnosti in v vsem svojem nebeškem žaru, brat ogenj na zemlji v vsej svoji čistosti in vsej toploti, brat oblak, bežeč čez višav morje — da mu je sestra luna na nebu v svoji tihi otožnosti, sestra noč v svoji skrivnostni, dremajoči globokosti, sestra luč v svoji smehljajoči jasnosti, sestra voda v svojem večnem nemiru in v očiščujoči svoji moči, sestra ptica, pod neбом leteča, s svojo pesmijo, Boga slavečo, sestra

žuželka v prahu, sestra cvetka na polju, Bogu in bratu človeku dehteča, sestra slednja bilka ob cesti, sestre bolečine in žalosti, sestra celo vsemogočna, vse umirajoča dekla božja, bleđa smrt.

In z ljubeznijo, kakor nihče pred njim in nihče za njim razen Gospoda Jezusa Kristusa, je objel Francíšek v tem spoznanju ves svet, nebo in zemljo, višine in globočine, vse, kar živi in se giblje, vse, kar rase, cveti, dehti in diha, vse, kar je postavila vsemogočna roka nebeškega Umetnika in večnega Snovatelja na svet in v narodo.

Zato pada luč tega ponižnega, ki ga je dvignil Kristus Gospod iz prahu ponižnosti na svoje srce in ga je naredil velikana, iz globin zemlje do nebes kipečega, čez ves svet, njegova ljubezen valovi čez veke in svetove in budi življenje in radost, ker je luč od Luči, ljubezen od Ljubezni, življenje od Življenja.

Se mrtev govori skozi stoletja in bo govoril skozi tisočletja. Slaboten po telesu, ponižen v življenju, dviga skozi veke tisočere iz globočin do višin življenja. Ubožnejši nego najzadnji berač, ker je ubožstvo z vsem srcem ljubil, ko ga berač prenaša čestokrat s težavo in nevoljo, bogatí in osrečuje tisočere in milijone. —

Kje je roka, da bi ga vredno opisala? Kje jezik, ki bi govoril in oznanoval njegovo slavo, pa se ne bi sramoval svoje jecljajoče slabosti?

Če vendar govorim, govorim kakor dete, ki pripoveduje svoje sanje. Išče besed, da bi povedalo, kar je videlo in čutilo čudovitega v sanjah. A ne najde primernih.

Da bi zajakalo, mu je. A oče gleda nanj s pogledom polnim umevanja in usmiljenja in ga bodri s tihim, očetovskim smehljajem.

Ti, veliki v stoletjih in v človeštvu, še večji pred Bogom, sveti otec Francíšek, poglej z milostnim očesom name! Blagoslovi moje jecljajoče besede!

Ne! Blagoslovi oči, ki bodo brale, blagoslovi srca, ki bodo poslušala!

Zakaj kaj so besede? Cunje, ki so skriti pod njimi zlati in biseri.

Zato blagoslovi srca, da bodo umevala, kar je zakritega in skritega v slabotnih besedah. Blagoslovi oči, da vidijo in najdejo pod cunjami zaklade — zlato tvojeja velikega, svetega srca, bisere tvoje neskončne, nebeške ljubezni.

Balade v prozi.

Ivan Pregelj.

Moje balade.

Nisi, kar mislim, da si, nisem, kar misliš, da sem. V redkih samotah zbranosti gledam svoj pravi obraz. To je obličje moje matere v tisti minuti, ko je bil prvokrat udaril njen mož. Moj vsakdanji obraz pa je obličje panko razuzdanega veselja. Moj panski obraz poznajo ljudje. Ali naj se jim opravičujem, da pijem iz bridkosti, ker ne morem iz veselja?

Iz svoje globoke skrite boli sem ustvaril umetnino in otroško zaupljiv sem jo pokazal družbi. In ta in ta je menil, da nisem izviren.

Jaz pa sem dolgo in daleč sanjal, da je moja izvirnost moja ljubezen. Ljubim vse dobro, silno in lepo, ljubim strastneje vse šibko, plaho in pohabljeno. Hočem biti dober vsem in vsemu. Visok je bil moj smoter, božansko moje čuvstvovanje: osrečevati...

Niti moja žena ni srečna ob meni!...

Verujem v moč odrešenja in v veliki preporod po smrti in v besedo besed, da ne pade ni las z glave brez volje Očetove, ki je v nebesih. Zakaj moram vendarle objokovati večer za večerom svoje zmožno čuvstvo čez dan? Zakaj moram uro za uro doživljati dvom o svobodi volje in se ubijati z mislijo, da sem suženj, dedno obremenjen?

Samega sebe sem tehtal. Svoje križe sem tehtal. Niso bili pretežki. Svoje ugodnosti sem tehtal. Niso bile prelahke. Svojo pridnost, zmernost in vztrajnost sem tehtal. Kaj bi govoril, kako. Najtežje sem našel svojo otroško ničemurnost in najlažje svojo moško samozavest.

Od tedaj se ne tehtam več. Imam zrcalo in si v njem ogledujem obraz. Moj obraz brez lepe, moške brade!

Moja brada ne bo zrastla!...

Prva pesem, katero sem zapisal, je bila elegija o Ileskovi šibi. (Navdušil sem se bil ob Levstikovi »Siničji tožbi.«) Druga pesem, katero sem zložil, je bila satira o strogem profesorju. (Zložil sem jo

v kitice Vodnikove »Ilirije«.) Tretjo pesem sem zapel petošolec o trdosrčni deklici. (Tedaj sem prvič bral Prešerna.) Potem nisem dolgo napisal nobene pesmi. Ko sem zapisal četrto, je bila v Gregorčičevem načinu pisan pozdrav izobraževalnemu društvu »Soča«. Potem sem napisal peto, šesto... petnajsto, vse samo prigodnice jubilatoma, mrličem in katoliškim shodom. Samo redkokdaj sem otrnil solzo svoje boli, iskro svojega duha. Morda v slovensko maturitetno nalogo, morda v vonjiv dekliski album.

Dekliski albumi prhnijo kdovekje. Meni pa so tiskali najrajsji moje prigodnice.

Zato ne maram, da kdo govori o mojih pesmih.

Po sili moram verjeti v veliko ironijo življenja!

Je-li na svetu lepša in mehkejša melodija od melodije marseljeze? Pa kdo je kdaj rjovel najbolj barbarski napev okrutneje, nego to sladko melodijo pariški buljvard?

Bila je doba v slovenskem slovstvu, ko je pela pesnikom slednja beseda in govorila pregloboko ljubezen in moč do zvezd; eno veliko proroško čuvstvo. Vse to pa je bilo v dneh, ko se je brat brata bal, da je ovaduh, in brat brata sumničil, da je oderuh.

V tistih dnevih sem jaz veliko in neumno pil in veliko govoril o samem sebi.

Povesti solzâ.

Neskončna je zgodovina solzâ.

Prvo sem vprašal, kje se je rodila, in je odgovorila: »Iz oči črnca sem privrela, ki so ga bili inorodci privezali na grmado termitov. Preden so mu izjedle žuželke oči, me je izplakal.«

Vprašal sem drugo solzo, kje se je rodila, in je odgovorila: »Pritekla sem na lice prelepe Lady Hamilton, ko je opazila prvo gubo pod očmi.«

Vprašal sem tretjo solzo, kje se je rodila, in je odgovorila: »Bila sem solza Prešernova, ko je napisal sonet »O Vrba...« in ga še enkrat prebral.«

Ali naj še vprašujem? —

Moderna balada.

Tista leta pred vojsko, ko je bilo občinstvo tako žejno najrazličnejših senzacij, je razpisal svetovnoznan dnevnik veliko nagrado za najkrajšo in najprimernejšo definicijo pojma: skrivnost. Neskončno je bilo odgovorov, najoriginalnejši pa je bil skrajno anonimen: mogočna rjavosiva pika na svilnatem papirju. V razsodišču je bil bogat zabebnik, ki se je bavil za zabavo s patologijo. Stvar ga je zanimala in je dal po detektivih iskati pošiljatelja prečudne definicije. Ti so dognali s pomočjo kemikov, da je pika človeška kri in da je pega stara nad trideset let. Potem so našli, da je pošiljatelj svilenege lista hudomušen visokošolec, ki je dobil list v žepu površnika, katerega je bil kupil pri starinarju. Potem so iztaknili beraškega tatu, ki je bil površnik ukradel. Potem so našli gospoda, kateremu je bil površnik ukraden. Bil je to odlični človek, silno bogat, splošno spoštovana oseba in prileten. Povedali so mu kako in kaj in mu pokazali list z rjavosivo pego. On je prikimal, se zaprl v svojo sobo in si pognal kroglo v glavo. Razsodišče je priznalo hudomušnemu djaku nagrado. Vsaj listi so poročali tako.

Urednik me je vprašal: »Pregelj, zdaj povejte, ali je to balada ali je satira?« Odgovoril sem: »Balada!« Pa sem lagal! —

Vampir.

»Kakor hitro je rojen človek, se mu vsesa v mlado, povsem pasivno dušo prečuden demon, nekak ne-obraz, negativna slika duše. Ko raste človek, raste ž njim in v njem demon. Duša raste nekam sredotočno, sama vase, demonsko bitje pa vstaja v brezbrežnost, neskončna ekspanzivna energija. V smrtni uri človekovi leže to demonsko bitje kakor ocean ob malo trepetajočo, bedno in na-go dušo in jo sunkoma duši, utaplja, prevlادuje...«

To je nekako vsebina gazelice, ki jo je zapisal mlad literat neznatne narodnosti, ko je umiral neke v šestem nadstropju desetega okraja na Dunaju. Gazelice ni naslovil. Toda iz ponavljajočega refrena je spoznat, da bi jo bil krstil: »Strah.« —

Meduza.

»Kadarkoli čujem Perzejevo ime, me prešine prečudno hrepenenje, da bi si predočil Meduzin obraz. Gospoda moja, motite se, če mislite, da je

bil to tisti obraz, ki ga upodabljajo v umetnosti. Meduzino lice je najlepše žensko lice, neskončne umerjenosti, idealne miline, nepopisne sladkosti. Samo oči, gospoda mo-oja, samo oči — razumete, oči so zaprte, strašno za-a-prte, ra-azumete, mrtve, od vekomaj mrtve, ne slepe, ra-azumete, mrtve! A o-braz je ves lep, ves mlad, ves svež, go-ospoda, zapeljiv, vo-onjiv, poln ba-bakantskega slaja. Tako je, gospo-oda moja, razumete?«

Ko je gospod svetnik, star veseljak, vse to govoril, je tiho, tiho lezel kakor sam vase; in ko je dogovoril, je sedel napol, napol ležal na stolu in bil prečudno izpremenjen.

Gospodje so strmeli nemi vanj in dolgo je trajalo, preden je eden med njimi zaklical:

»Ali ne vidite, da ga je prizadelo?«

Sodobne sanje.

Od Stopca sva šla proti Mostu. Hodila sva po opuščeni gorenji cesti. Na spodnji pod nama je mrgolelo vojaštva in vozov. Vse okoli naju je sikalo in se trgalo prečudnih glasov v dremotnem somraku. Vekalo je po šakalsko in videla sva nešteto izstrelkov, podobnih prečudnim amfibijem, kretajočim se smešnookorno, predpotopno izvirno. Moj tovariš je stokal od groze. Tolazil sem ga: »Živčevje, gospod, samo živčevje! Dva dni na Mostu in privadili se boste — «Vergine santissima,« je kričal, »dva dni v tem peklju!« Jeknilo je ostreje, pogosteje. Stekla sva kakor skozi čuden dež, ki je bodel v obraz in oči. Na Mirišču sva zdrknila za kup kamenja in sem rekel: »Gospod, ušla sva!« Nisem ga videl, samo slišal sem v čudno visoki legi drhteči njegov glas: »Dio, Dio, Dio!« In še sem iskal z očmi in evo! Za krtino je ležal, pa ni bil večji od drobnega murenčka. Zdi se mi, da se nisem smejal, da sem ga pomiloval, ki je bil iz groze tako zlezal sam vase... .. ubogi Don Abbondio.

Ta zgodba prav gotovo nima žela in je zgolj kaprica, kakršne se mi rade porode v sanjah, kadar pozno v noč berem stare romane.

Anahoret.

Hudič se je napotil do puščavnika Bazilija v Kapadociji. Daleč je letel v viharju, in ko je bil pred duplino, v kateri je bival spokornik, je bila ura noči. Zvezde so pale v tih grozi pod nebom in daleč in blizu je bil glas vekajočih šakalov. Puščavnik Bazilij je spal, pokojen, ubit od bridkih

pokor in težkih žrtev. In satan je pristopil in je moral zapreti oči pred sijajem, ki je polnil duplino. Tolika je bila svetost Baziljeva, da je kakor mistično gorivo razsvetljevala temo in slepila oči Slepjarjeve. Satan se je odel v obleko gospe Atanazije, ki je bila mati puščavnikova, in je govoril v jeziku njenega srca in s kretnjami njene plemenite krvi:

»Bazilij, moj sin! Zato sem Te rodila, da si v sramoto meni in svojemu Bogu. Kot veter, nikdar mirni, je Tvoja beseda, kot morje, nenasitno, je Tvoja učenost. Zgovornega so Te imenovali in si postal Temnousti; Vsemodri nisi privoščil nevednim od svojega duha in luči v sebi. Tvoja mati, Tvoje mesto Bizanc, Tvoji bratje Te proklinjajo, ker si jih zapustil. Tvoj drug, Tvoj Tebe trikrat nevredni brat pa seje medtem zmoto in žanje stoteri sad. O, lahko seje in žanje, in uči Evzebij! Bazilij je daleč in je nem! In Evzebij uči, da je bilo četrto uro popoldne, ko je velel Jozue solncu, naj stoji. In množica veruje Evzebiju, zakaj Bazilij je daleč in je nem!«

Puščavnik Bazilij pa je tisto jutro vstal in je šel v mesto Bizanc. In vso pot je govoril sam pri sebi.

»Četrto uro? Anathema! Anathema! Tretje uro je bilo!«

Satan pa je obsedel, črn ptič, na črni skali sredi puščave in se rogal. In šakali, ki so slutili bližino duhá temin, so vekali kakor pobesneli, venomer, venomer...

Laž.

Velik dobrotnik trpečih, ubogih in zatiranih je umiral. Tisto uro so bili žalostni premnogi, ki jih je bil obdaril, in so rekli: »Kdo bi naštel vse njegove dobrote. On ni dajal, on je sopal od svojega. Toda ali smo ga slišali kdaj, da bi se bil le z eno besedico ponašal? Ni li dajal, da levica ni vedela, kaj daje desnica? To je bil dobrotnik v Kristusu!«

Prijatelji so stali ob umirajočem in so ga tolažili in blagrovili: »Tvoja dela gredo pred Teboj! Blagor Ti!« On se je nasmehnil in rekel: »Ah, ne! Zaničujte me! Nevreden sem! Delal sem dobro, ker mi je godilo ničemurnemu.«

Nato je umrl. Prijatelji so obrisali solzne oči in eden med njimi, ki je bil najbolj ginjen, je rekel: »Zares, krona njegovega bogoljubnega življenja so njegove zadnje besede!«

Vsi so prikimali, pri sebi pa so mislili:

»Zares, njegova zadnja ničemurnost!«

Gospod Mimogredé.

»Gospod Mimogredé so značilna osebnost našega sodobnega življenja. Gospod Mimogredé niso hudoben človek, dasi mimogrede veliko grešijo, veliko dobrega prezejo, veliko pohujšujejo. Mimogredé ubijajo nedolžnost otroških lic, Mimogredé kradejo smeh dekliskih ust, Mimogredé skrunijo pokoj mater in mučenic. Gospod Mimogredé so čudno bitje. Vsestransko izobraženi, genialno daroviti, so gospod Mimogredé vendarle bitje brez duše, brez domovine, poosebljena fraza dvajsetih vekov človeštva, Mimogredé povedano, so gospod Mimogredé največji modrijan in največji glupec vseh dob, nočejo slabega in je delajo. Tako so Mimogredé poosebljen življenjski princip, ki je v sorodu principu zla, kakor ga je izrazil Goethe v Mefistu. Tako so Mimogredé zelo hvaležen umetniški objekt, rekel bi skoraj, velika snov za modern problematičen epos...«

To je bilo v kavarni. Prijatelja ob meni sta se bila živahno zapletla v pogovor o umetnosti in nista opazila, da sem bil malce zadremal, in nista slišala mojih blodnih besed.

Domača naloga.

Moj učenec Janez Ivanov bi pisal v domači nalogi:

»Prečudna je pot od vasi Rojstvo do sela Smrt. Nešteto nas potuje to dolgo-kratko pot, ne eden nas pa ne misli, odkod je odšel in kam bo prišel. Hodimo, ne da bi prišli, pridemo, ne da bi bili hoteli. Grede počivamo, počivaje hodimo, ne vemo do kje, ne vemo kam. In vsakdo hodi sam zase, četudi hodi v družbi, ob sestri, ob bratu, ob mladi ženi; premnogi hodijo, kakor s prvo pokojno, tudi z drugo in tretjo ženo, z mačeho otrok. Premnogi hodijo z neusahljivo pesmijo na ustih, premnogi s črno bolestjo v očeh. Premnogi uživajo kretnje drugih, še drugi uživajo pot samo, in še tretji so, ki pijejo lepoto neba nad njimi in drznost čuvstva v duši. Kakor kerube jih neso nevidna krila in kakor svetla zrcala so jim srca, vedra, otroška, brez gub, brez tajen, brez krink. Kakor svetli duhovi so vpričo številnejših apokaliptično spačenih sopotnikov, ki jim tilnike jaše storoki, stokrili, stousti Vampir — temá...«

Moj učenec Janez Ivanov bi bil morda tako pisal v domači nalogi, če ne bi bil, kakor pravimo, kvartalen dijak. Tako pa ni pisal nič in se je opravičil, da je bil bolan. In ker mi je pokazal zdravniško spričevalo, sem mu moral verjeti.

Prilika.

Velikan je sklatil zvezdo z neba. Ko je ležala pred njim, je rekel: »Premajhna je, premedlo gori!« Toda zvezda ni bila majhna. Le njemu se je zdela majhna, ker je bil velik in so se mu oči kopale v zarjau jutra in solncu poldneva. Zvezda je ležala na blatnih tleh in je svetila. In iz pozemskih dupelj je vstal rod Pigmejev in so prišli in so se veselili njene luči. Ker pa je bila velika, so jo drobili in si vzeli svetlih drobcev v temine dupelj, da bi jim svetili v temi in jih grelji v hladu.

Ali ne bi bilo to lepo geslo pesniški zbirki? Ali ne bi bila lepa prilika za vse one, ki vidijo v lepi knjigi sejmarsko blago?

Roža mogota.

V sanjah sem gledal rožo. Bila je lepa. Bila je velika. Bila je opojna, sveža in čista. Ni bila slična smrtnim rožam, cvetela je čudovito življenje od vekomaj do vekomaj. Bila je kakor tolmun velike skrivnosti, bila je kakor ogenj vseluči, bila je škrlat vsekvi in vonj vseslasti. Bila je velik plamen, ki gori iz sebe vase, bila je morje, ki se preliva iz sebe vase. Bila je najbolj jasna tajna, bila je najbolj tajno razodetje. Bila je zarja jutra in zarja večera, v sredi dneva je pila luč in je svetila noči...

Jo poznate?

Umetnik je odgovoril: Lepota!

In jetičnik je zahropel: Smrt!

Nebesa.

To pa so besede glasbenika na smrtni postelji:

Ali veste, kje sem? Smrt mi ni odprla oči, ne vidim. In vendar vidim nepopisne, neizrazne stvari. Središče sem velike družine, od sto in sto pogledov božani oboževanec, veliki pevec, edini interpret neskončne blaženosti. Plavam v edenu neskončne izvornosti še neslišanih modulacij in orkansko polnih kadenc. Moji akordi cveto, moji akordi so sami sočni sadovi stoterih podnebij, so stotera duša mene, ki sem kakor vrecel večten, neizčrpen. Vsebina moje pesmi je velika radost nad mojo stvariteljno silo. Posebajeno vseučvstvo zanosa sem, od veka v vek je moje ugodje, je velika želja peti in se ne izpeti, govoriti neizgovorjeno in ga ne izgovoriti. Iz zanesene in ginjene

duše lije vonjiva svežost v moje glasove, in od cd lastne pesmi se vnemam v novo slast, v sveto ekstazo. Slast, ki me prešinja ob petju in iz petja, bi bila podobna bolečini, če bi mogel le slutiti, kaj je boleat. Umrl bi od miline nad seboj in svojo pesmijo, če bi sploh mogel umreti. Neskončna strast virtuoza sem in sem istočasno uho dirigenta, ki pozna slednje godalo in živi slednji instrument. Sinteza sem morja niansiranih zvokov, godal, pesmi in pevcev, preprost v sebi ko prazvok in umeten ko nočno nebo. Kakor solnce se zdim sebi samemu: svetim in grejem in gorim. Sredi te veličine pa slutim komaj slišno svoje revno človeško srce, ki je tako hrepenelo na ono stran, da vidi cvetje in solnce in materin obraz. Nikoli nisem videl matrinega obraza, tudi nisem slišal njene besede. Od žalosti ji je počilo srce, ko so ji povedali, da sem rojen slep...

Zdaj jo slutim ob sebi in govorim v svojih pesmih ž njo in vsi nebeščani govorijo z menoj in v moji visoki pesmi, moji večni sonati: Mati, mati, mati!

In kakor jeko slutim njeno blaženost ihteti neslišno ob sebi — — —

Peklo.

»Predstavljam si peklske muke: Ime dežele, v kateri bivam, je Samota. Sem slep, gluh, nem, brez misli, brez spominov. V meni je neskončna boleat. Imenoval bi jo Glad, glad oči in ušes in stoterih čutnic, glad po ljubezni, glad po delu in družbi, glad po bitju in življenju in glad po smrti in minljivosti, strašen glad duše, neugasljiv. Topo kolje v meni bolečina, kakor črv, z nepopisno monotonostjo neskončno umerjenega in točnega mehanizma. Mistično pali ogenj, ki bi v tisočem delu sekunde umoril vse, kar je organskega, toda mene ne umori, ker sem ogenj v sebi, bolečina sama, poln sebe in gluha praznota v svoji boleati. Ta praznota je strašna, je nepokoj brez mej, je ocean najboleatnejših slutenj, ki so veliki Strah, Sram in Gnus. Ta praznota je moj posebljeni jaz, ki ležim v deželi Samoti in ni prav ničesar in nikogar, ki bi vedel, da sem. Nепrestano smrt umiram in iz ene smrti se prerajam v novo. Prav tako stopnjevaje raste sila moje boli od veka v vek, ena velika bol Gladu, Strahu, Sramu in Gnusa v tisoč stopnjevanih menah, strahovita sonata, uglašena v enem motivu Bolečine.«

Ne vem, kdo je to pisal. Toda prisegel bi, da je bil pesnik in da je bil večkrat lačen.

Odlomek iz dnevnika.

»... štirideset let je živela duša v telesu. Zdaj pa jo je sklatila smrt, izluščila jo, kakor jedro iz lupine, golo, bedno potoglavko, da se lovi kakor črn netopir nad truplom, ki leži sredi blatne ceste golo in razpada v žaru poldanjenega solnca. Tam leži mrtvo truplo, gnusno in grozno. Črnomodre muhe obletajo osinele ustnice in sedajo na steklene oči. Sto žuželk je zavonjalo plen, temà mrčesa rije iz zemlje proti razpadajoči kepi omladno vlačnega mesa in rije v sluzastem gnoju razkrajajočega se drobovja. Še je vidna oblika telesa, toda sunkoma usiha izrazitost lica, oblost zalitih lehti kopni; splahnila je vonjivost polti in jedrost mišičevja je ohlapela. Strašen je pogled na truplo živi duši, poletavajoči nad svojim mrtvim, ljubljenim tovarišem. Strašna je bolečina duše, ko plava izven svojega telesa in ga vidi, kako se taja v ostudno zmes smradu in gnusa. To je grozno! Pregrozno je misliti na to. Ne, duša ne preživi telesa! Živa duša ne sme preživeti telesa...«

To sem prepisal iz dnevnika, ki so ga našli pri starem lahkoživcu in razuzdancu, ki je umrl kot nadporočnik za kolero nekje v Srbiji...

Črtica iz dobe pred vojsko.

Pred osmimi leti sem pisal v slogu prerokbe sledeče: »Udaril vas bom za vašo nezvestobo, za vaš greh, za vašo mesenost in lakomnost, za raz-

uzdanost in za napuh vašega srca. Spletel sem bič za starce in otroke, pripravil sem šibo za dojne matere in hrepeneče neveste. Vašim možem sem namenil bridko smrt in stotero bridkost slovesa vašim mladeničem. Gladni boste in stiskani in v strahu od jutra do večera. Ne boste imeli drvã, da bi se grelì, ne obleke, da bi se krili. Ne boste poznali kruha. Kraj ceste boste ležali in s travo v ustih boste umirali od oslabelosti. Še miru molitve vam ne bom dal. Zvonove vam bom prelil v orožje, cerkve vam bom premenil v staje. V svojih kočah ne boste spali sami. Mnogim od vas bom požgal domove, razoral vinograde, razril vrte in oklestil gozd. Preseljeval vas bom iz rodnih tal v tujino, v mrzle noči in odurno družbo. Nedolžnim deklicam bom moril srce s poniževanjem njihovega sramu, razgalil bom mater vpricho otrok. Oče in sin bosta padla isto uro in ju bom pokopal skupaj, celo brat bo umoril brata. Materam bom dal, da bodo sovražile dete pod srcem in obupovale nad dojenčki, ki jim bodo umirali brez mleka. Očetom bom dal, da bodo blagoslavljali smrt svojih nedorastlih sinov. Mnogi bogati bodo beračili, učenim bom omračil duha in poštene neveste bom storil kakor blodnice...«

Gospod urednik! Zakaj mi niste tiskali tega pred osmimi leti? Zdaj bi bil slaven in imenovali bi me bili preroka!

Literarna tradicija v 'Evangelijih in listih'.

Dr. A. Breznik.

4. Od Japlja do najnovejših izdaj (1787—1912).¹

Število izdaj je v tem času jako narastlo, a njihova vrednost se ni tej veliki dobi primerno dvignila. Dočim se je ostala slovenska literarna kultura razvila do velike popolnosti, so naše izdaje, kakor izdaje sv. pisma sploh, le malo napredovale. Opravititi imamo s skoro samimi ponatiski, literarno važne so le Japljeva, Ravnikarjeva, Dajnkova, Burgarjeva ter ljubljanska in mariborska izdaja iz leta 1912. Vendar tudi s temi prireditelji ne moremo biti zadovoljni, ker se ni nihče lotil novega prevoda.

Japelj sv. pisma ni nanovo prevajal, temveč je v Dalmatinovem besedilu zboljšal le posamezne izraze, konstrukcije, fraze in posamezne stavke, podlaga je ostala Dalmatinova in to posebno v jezikovnoformalnem oziru. Vire, katere našteva v predgovoru novega zakona 1784 (Rosalinijev nem. prevod, kardinala Himenosa poliglota, Huterjeva mnogojezična izdaja, med njimi maloruska), je mogel le mimogrede rabiti, glavni vir mu je bil Dalmatin. Enako je bil Wolfovim sodelavcem glavni vir ne Allioli, katerega navajajo, temveč Japelj.

Zanimivo je, da je rabil Japelj pri odlomkih evangelijev in listov poleg Dalmatina in prejšnje izdaje (Pohlinove) tudi Paglovčeve izdaje (1741, 1764, 1768) ter Hrena, kar se dá lahko dokazati.²

¹ Na str. 282. sem omenil, da nisem mogel dobiti izdaj o. Hipolita iz l. 1715. in 1718. Nato mi je poslal gosp. msgr. Tomo Zupan Hipolitovo izdajo z dopisnico sledeče vsebine: »Med svojimi starimi slovenskimi knjigami imam tudi evangelijsko brez naslovnega lista. Župnik Vrhovnik pa mi je napisal ta-le naslov: Evangelia inu lystuvi... 1715... Gospoda Zupan in Vrhovnik imata dragocene zbirke starejših slovenskih knjig. Msgr. Zupan jih je mnogo nabral v okolici Naklega, kjer je župnikoval Japelj, in je bil blizu tudi veselski samostan. — Izdaja iz l. 1730. je, kakor sem iz Zupanovega izvoda spoznal, razen nekaterih pravopisnih malenkosti in tiskovnih pomot, ki se tičejo zlasti naglasnih znamenj, gol ponatisk Hipolitove izdaje. Ali je ponatisnjen tudi predgovor, ne morem vedeti, ker manjka Zupanovemu izvodu prvih 10 strani. Kar sem torej pisal o izdaji 1730, velja o Hipolitovi izdaji.

² Da je rabil Hrena, je v predgovoru izrečno omenil, a to se vidi tudi iz prevoda samega. Tako ima n. pr. na velikonočni ponedeljek pri Luki 24, 13 izraz: tekóvni h ogra d o v, kar imata le Hren in Schönleben, vsi drugi imajo drugače. Da je imel pred seboj Paglovca, svojega učitelja, se vidi

Tako je imel pred seboj vse, kar so prejšnji prireditelji dobrege uvedli. Vendar pa je mnogokrat preziral resnične poprave svojih prednikov, zlasti Pohlinove, ter je iznova prepisoval jezikovne in stvarne napake iz Dalmatina.

Japelj je izdal »Liste in evangelije« leta 1787. Vzel jih je iz svojega in Kumerdejevega prevoda novega zakona l. 1784. (1. del: evangeliji) in 1786. (2. del: ostali spisi nov. zak.) ter jih je le pravopisno spremenil. Leta 1792. jih je z nekaterimi novimi pravopisnimi spremembami izdal vdručič. Po tej izdaji je skoro brez izpremembe ponatisnjena izdaja, ki je izšla brez letnice v Mariboru pri Merzingerju leta 1800. Dve izdaji sta izšli v tem času tudi v Celovcu; prva nima letnice, druga je iz leta 1821. Obe sta gol ponatisk Gutschmannove izdaje iz leta 1780.

L. 1800. je oskrbel Japelj drugo izdajo prvega dela novega zakona, ki ga pa ni dosti izboljšal. Pridržal je tudi to pot še člen pri nekaterih samostalnikih ter kazalni zaimek t a pri določnih pridevnikih, s čimer se mlajši sotrudniki, kakor poroča v predgovoru, niso strinjali. Morebiti je bilo to vzrok, da so že leta 1803, preden je izšel drugi del novega zakona, priredili novo izdajo »Listov in evangelijev«, kjer so te germanizme odpravili in jezik tudi v ostalem nekoliko zboljšali. L. 1804. je izšla 2. izdaja drugega dela novega zakona, ki je pa ni več priredil Japelj, temveč že mlajši sotrudniki (Vodnik, Debevec, Miklavčič itd.), ki so prevod v frazeološnem oziru jako dvignili. Po tem prevodu in po izdaji leta 1803. so izdali leta 1806. vnovič »Liste in evangelije«, ki so jih jezikovno zopet nekoliko popravili. Leta 1809. so z nekaterimi popravami vnovič izšli.

Leta 1816. je vzel v roke izdajo Ravnikar, ki jo je stilistično in semtertja frazeološko jako dvignil. Prevoda kot takega se ni doteknil. Iz besedila je odpravil nemške konstrukcije in druge posebnosti, katerih je bilo še od Trubarjevih in Dalmatinovih časov vse polno v naših izdajah in sv. pismu sploh. Ker sta Trubar in Dalmatin pre-

n. pr. iz 16. ned. p. bink. pri Luki 41, 1, kjer piše: fo na njega ravnu gledali; tako imajo vsi od Hrena do Paglovca, Pohlin ima drugače; 1772: pofirali, 1777: ofirali. Da pa je rabil tudi Pohlina, dokazuje mesto Efež. 6, 17, na 21. ned. p. bink., kjer imajo vsi izraz zhelado; Pohlin ima 1777: to shelesno kapo, kar je sprejel tudi Japelj.

vajala Lutra večinoma po črki, z vsemi posebnostmi nemškega jezika, sta imela skoro popolnoma nemško skladnjo. V naših izdajah so nekateri malenkosti popravili Hren, Paglovec, Pohlín, nekaj več Japelj in njegovi sodelavci, zlasti pri 2. izdaji novega zakona; večina nemških posebnosti pa se je ohranila do Ravnikarja. Mnogo bolje tudi ostali slovenski pisatelji niso pisali. Nekoliko boljše skladnjo so imeli poleg Krelja in Jurišiča M. Kastelic, Janez Svetokriški in mestoma J. Basar. Najslabšo skladnjo so imeli pisatelji, ki so izdajali po večini prevode, kakor o. Hipolit, Paglovec, Rogerij i. dr. Veliko napredka še tudi pri Japlju ni opaziti, tako da zaostaja za svojim vrstnikom Linhartom. Nemške skladnje sta nas osvobodila šele Kopitar in Ravnikar, ki sta jezik tako izčistila, da so bili dani pogoji za velikega umetnika (Prešerna). Kopitarjeva slovnica (1808) je prvokrat pokazala slovenščino v luči drugih slovenskih jezikov in je odkrila mnogo germanizmov v tedanjem pismenem jeziku. Še bolj pa se je poglobil v bistvo slovenskega izraza Ravnikar, ki je svoje in Kopitarjeve rezultate prenesel v lepo književnost in prvič pokazal, kako se slovenski piše. Da je res Ravnikar priredil to izdajo, dokazuje raba deležnikov na -vši, katere je prejšnje leto v predgovoru »Zgodeb« prvič priporočal.¹ Posebej pa je treba poudariti, da Ravnikar ni izboljšal stvarnih napak v prevodu, ampak le napake slovenskega sloga.

Zanimiva je zgodovina slovenskega sloga.

Nemški člen, ki ga je skoro redno rabil Trubar, so v redkih posameznih primerih odpravili Dalmatin, Hren, Pohlín, Japelj i. dr. Večinoma so ga opustili v nov. zak. 1800, popolnoma pa šele v »List. in evang.« 1. 1803. Nekaj primerov. Dalm.: Moja hiha je ena hiha te molitve, enako Trub.; tako pišejo vsi do l. 1800., šele tedaj: Moja hiha je hiha molitve. — Mat. 8, 12; Trubar: ty otroci tige krauleftua bodo ipahneni v te vnane temnice, Dalm.: Otroci (brez člena) tige Krajlftva bodo vunkaj pahneni (poslabšal) v te vunane..., kar imajo vsi tako; šele 1803, 41: otrozi krajlftva pak... v' vunajne tammé. — Jan. 3, 17; Trub.: de ta fuesit bodo... luelizhan. Tako vsi do Pohlina; ta je 1772 in 1777 člen odpravil (de be fvejt... Ivelizhan biv, 146), toda Japelj ga je po Dalm. vnovič prepisal in se je ohranil do l. 1800.

Kazalni zaimek pri pridevnikih določne oblike so odpravili v naši izdaji 1803. N. pr. Mat. 22, 38, 39; Dalm.: katera je ta nar vekha Šapuvid... Letu je ta nar perva... Ta druga pak je; enako Trub. in vsi do 1803; šele tu brez zaimka.

Nedoločni člen (števniki) so opustili, oziroma ponekod z nedoločnim zaimkom nadomestili šele 1803, 1809 in

¹ Rabil jih je proti koncu knjige, kjer je pridejal nekaj novih evangeljev in listov, n. pr. 167: osnanivhi, pridhimu; 200: fposnavihiga, 201: prejevhi itd.

1816, n. pr. Luk. 5, 4; 4. ned. po bink., Dalm.: inu vèrsite vunkaj valhe mreshe, de en vlak Iturite (po Lutru: werfet eure Netze aus, daß ihr einen Zug tut, Trubar bolje: verlitte (po Lutru, toda gr.: *υπολασσεσθαι*, Preuschen: ins Wasser lassen) vashe mreishe na loulene, vulg. in gr.: in capturam); po Dalm. imajo vsi do 1806; šele 1809: versite valhe mreshe vùn, de ulak Iturite, popolnoma slov. šele 1816: versite fvoje mreshe, de ulak Iturite. — Luk. 16, 1; Dalm.: Je bil en bogat Mosh, ta je imel eniga Shaffarja (Hren: Hilhnika); tako vsi do 1803, tedaj pa: je bil en bogat zhlovek, kateri je imel hihnika; 1816 pa: Je bil bogatin. — Luk. 14, 1; 16. ned. po bink.; Dalm.: de je on prihál v' eno Hiho eniga vilhiga, tako do Pohlina; leta 1772, pa: v' hiho enega viklhega, kar so imeli vsi do 1816, šele tedaj: v' hiho nekiga vilhiga. Nekaj primerov so zboljšali še prej.

Osební zaimke so opustili po Kopitarjevem prizadevanju l. 1809. Kopitar je v slovn., str. 286, opozoril na slovensko rabo in je pristavil: Japelt germanisirt, wenn er in diesem Falle für jedes Deutsche ich, du, er, wir, ihr, sie der Rosalino'schen Uebersetzung ein jelt, ti, on, mi, vi, oni setzt. Hätte er doch lieber aus dem Lateinischen übersetzt! Toda Japelj je imel vse to iz Dalmatina, ne iz omenjene prevstave! Mat. 2, 9, 10; Dalm.: Kadar lo ony vshe tige Krajla bily sallihali... ta Svèsda, katero lo ony vidili... kadar fo ony to Svèsdo v' gledali, kar imajo vsi do 1806; pravilno slov. šele 1809.

Svojiilni zaimke, na čigar pravilno rabo je opozoril Kopitar na str. 283, so uvedli šele 1816, n. pr. Mat. 9, 6; 18. ned. po bink.; Dalm.: Vitani, vsidigni gori tvojo Poftelo, inu pojdi domo (Trubar bolje: vidigni tuo poftelo); po Dalm. imajo vsi do Pohlina, ki je lepo popravil 1772: učeni fvojo poftelo, ter pojdi na fvoj dom, enako 1777; toda Japelj je po Dalm. zopet poslabšal: vsami tvojo poftelo, inu pojdi v' tvojo hiho, kar imajo vsi do 1809; šele 1816: usami fvojo poftelo, inu pojdi v' fvojo hiho. — Mat. 5, 23, 24; 5. ned. po bink.; Dalm.: kadar ti tvoj dar na Altar ofrhalb... pufti ondi pred Altarjem tvoj dar... Ipravi fe s' tvoim Bratom, kar imajo vsi do 1809, šele 1816: kadar fvoj dar... pufti ondi fvoj dar... fe fpraviti s' fvoim bratom.

Rodilnik pri nikalnici je za stalno uvedel Ravnikar, n. pr. Mat. 24, 17; Dalm.: bo velika nadluga, kakova nej bila od sazhetka Svitá (Trubar pravilno: Nadluga, de take nei bilu), tako vsi do 1816; šele tedaj: kakorlfhne ni bilo. — Jan. 20, 25, belá ned.; Tr.: Aku ielt ne vidim ta fnamina... inu ne poloshim muiga perita... inu ne poloshim muie roke tvo negeta (Tran, Dalm. pokvaril: Ako ielt nebm vidil snaminja... inu nebm polushil moj perft... inu nepoloshim muje roko); tako vsi do Pohlina; ta je popravil 1772: aku nabom prowedenje... viduv, in aku mojeja perita napoloshim, inu dokler moje roke napoloshim. Japelj je po Dalm. zopet pokvaril: ne bom vidil snaminja... inu ne bom moj perlt poloshil... ne bom poloshil muje roko; in tako imajo vsi do 1816; šele tedaj: Aku ne bom... vidil snaminj... inu fvojeja perita poloshil... inu... fvoje roke.

Nemški prislov pri glagolih je odpravil Ravnikar, n. pr. Luka 15, 2; 3. ned. po b.; Dalm.: Leta Gréfhnike gori jeme, tako vsi do Ravnikarja; šele ta 1816: Ta gréfhnike fprejema. — Luk. 19, 45; 9. ned. po bink.; Tr.: je fazhel vunkai goniti te, tako vsi do 1816; tedaj: sazhel isganjati. — Luka 10, 34; 12. ned. po bink.; Dalm.: inu je

notêr vlil Ojla inu Vina (po Lutru: goß drein Öl); šele 1816: ulil olja. — Luka 10, 35; Dalm.: inu je vunkaj vsel dva denarja (po Lutru: und zog heraus zwei Groschen; Trubar lepo slov.: imame dua defletaka), vsi tako do 1816; tedaj: je légel po dva denarja — Mat. 9, 1; 18. ned. po bink.; Dalm.: inu fe je supet fem z hēs prepelal (po Lutru: fuhr wieder herüber), vsi tako; šele 1816: tedaj: fe (je) prepelal. — Luka 14, 21; 2. ned. po bink.; Dalm.: Pojdi vunkaj na Célte (po Lutru: Geh aus auf die Straßen), vsi do 1816; tedaj: Pojdi na zelte. — Luka 18, 14; 10. ned. po bink.; Tr.: leta in dolí shal v luio hisho (po Lutru: Dieser ging hin ab in sein Haus), vsi tako; šele 1816: ta je opravižen v' fvojo hího íhal. — Marko 7, 31; 11. ned. po bink.; Dalm.: je on supet vunkaj íhal od téh krajov Tyra inu Sidona (po Lutru: da er wieder ausging von den Grenzen...), toda Tr. pravilno: on ípet gred od tíh kraieju), po Dalm., vsi do Ravnikarja; šele ta: je Jesuf íhal od krajov. — Nekaj takih germanizmov so izboljšali že Paglovec, Pohlín in Japelj, nasprotno pa se jih je nekaj ohranilo prek Ravnikarja, Burgarja do najnovjših izdaj in do Krekovega prevoda. N. pr. Jan. 16, 5; 4. ned. po vel. n.; Trub.: íelt grem kíakái hitmu, kíe íe mene postal, Dalm.: sdaj grem íelt tjakaj (po Lutru: Nun aber gehe ich hin zu dem...), lat.: vado ad cum), vsi tako, šele 1741: grem. Enako vrstica 7; Tr.: ...ie dobru fa vas, de íelt tíakái grem. Sakai aku íelt kíakái ne grem (po Lutru: daß ich hingeh; denn so ich nicht hingeh), tako vsi do 1741. Takih primerov je Paglovec več popravil. — Luk. 11, 7; Trub.: ne morem gori vftati (po L.: ich kann nicht aufstehen), vsi tako, šele Japelj 1787: vftati. Takih primerov je Japelj več popravil. — Luka 10, 30; Trub.: ta íe shal dolí íe Jerufalema vto Jeriho (po L.: ging von J. hin ab gen Jericho), vsi tako do Pohlína, ta je opustil »doli«, toda Japelj je germ. sprejel po Dalm., in tako imajo vsi do L. 1840. (ljubljanške) in lav. 1857. — Luk. 18, 13; 10. ned. po bink.; Dalm.: Dva Zhlovéka íta gori íhla v' Tempel molíti (namenilnik je prvi rabil tu Japelj; Trub. in Dalm. sta rabila namenilnik jako redko, temveč sta pisala po nem. nedoločnik; na nekaterih mestih so postavili namenilnik že Hren, Hipolit, Paglovec, največ pa šele Pohlín in Japelj), tako vsi, še Burgar l. 1833. in lav. 1857. Nekaj germanizmov imajo še Krek ter ljub. in lav. 1912.

Germanizem imeti za nem. sollen je odpravil večinoma Ravnikar, n. pr. Tit. 2, 12; Tr.: nas vuzhi, de fe imamo odpovedati (po L.: daß wir sollen verurgenen), vsi tako; šele 1816, 6; de fe naj odpovemo. — Mat. 5, 21; Dalm.: Ti nê máfih vbyati (po L.: Do sollst nicht töten, toda Trub. je lepo slov.: ne vbyai), po Dalm., vsi, šele 1816, 110: Ne vbijaj. — Luk. 10, 25; Trub.: Moitter, kai imam diati; Dalm. popravil: kaj moram íelt turtiti, toda Hren je zopet poslabšal: imam, kar so obdržali vsi do 1816; šele 1816, 119; kaj naj íturim. — Luka 10, 27; Dalm.: Ti ímalh Gólpuda tvojga Boga lubiti (po Lutru: Du sollst... lieben; Tr. je lepo slov.: Lubi tuíga Gólpudi), po Dalm., vsi; šele 1800: Lubi Gólpoda; toda 1803 in 1806 še: imah lubiti; šele 1809: Lubi. Nekaj takih germanizmov se je ohranilo še prek Ravnikarja in Burgarja do danes, n. pr. Hebr. 1, 6; Dalm.: njega imajo vli Boshij Angeli molíti, tako vse izdaje do Burgarja, šele 1833, 18: naj ga mólijo.

Predlog po za germ. skózi so uvedli 1816 (toda šele proti koncu knjige!) in 1817; n. pr. Mat. 2, 23; Tr.: kar íe gouorienu skufi te Preroke, Dalm.: kar je govorienu

íkusi Preroke, tako vsi; šele 1816, 16: po Prerókih. — Rim. 1, 2; Dalm.: je on bil poprej oblubil íkusi svoje Preroke, vsi tako, šele 1817, 13: po fvojih Prerokih; enako vrstica 5; Dalm.: Skusi kateriga, šele 1817: po katerimu ímo prejeli.

Pravilno rabo dokler ne je uvedel Burgar l. 1833, n. pr. Mat. 18, 34; 21. ned. po bink.; Dalm.: dokler bi plazhal vfe, kar je dolshan bil; tako vsi, šele 1833: dokler ne bo poplazhal. — Luk. 15, 4; 3. ned. po bink.; Dalm.: inu gre sa to sgubleno, dokler jo najde, tako vsi; šele 1833: dokler je ne najde. — 1. Kor. 4, 5; Dalm.: dokler Gólpud pride (po Lutru: bis der Herr komme, toda Tr. pravilno: dotle ta Gólpud nê pride); vsi po Dalm., šele 1833: dokler Gólpud ne pride.

Po nemškem tvorjeno pasivno obliko, ki sta jo uvedla Trubar in Dalmatin, so popravili deloma Japelj, Ravnikar in Burgar. Nekaj primerov pa se je še do danes ohranilo. N. pr. Luk. 14, 8; Tr.: kadar ti bosh od koga po uablen, Dalm.: Kadar bolh ti od koga povablen (po Lutru: Wenn du geladen wirst zur Hochzeit, gr.: όταν κληθήσῃς = kadar te kdo povabi), vsi tako: šele 1883, 3.3 nekolic boljše: Kedar íi povabljen. — Luka 2, 35; Dalm.: de bo do doftih lerz míli resodivene (po Lutru: auf daß vieler Herzen Gedanken offenbar werden; toda tu je Trubar pravilno prevél: de fe te mísi í doftih lerz refodeio, όπως αν απαντηθῆναι), po Dalm. vsi do 1833, šele tu (str. 27): de fe míli rasodénejo. — Še danes imamo take germanizme, n. pr. 6. ned. po vel. noči, ljub., lav. 1912: da bo Bug v vseh rečeh česčen, í. Petr. 4, 11; kar imajo še vsi po Dalm. in Trub.; Dalm.: de bo Bug v' vfeh rizhek zhalzhen, po Lutru: auf daß in allen Dingen Gott geprüsen werde, gr.: να δοκιμασθήτω = da se časti, povelečuje, ali: se bo častil, povelečeval, Enako Krek: 1. Kor. 15, 1: ki boste tudi zveličani v njem, tako še ljub. 1870: v katerem bote tudi zveličani, vsi po Dalm.: íkusi kateri (= Evangelji) vy tudi ísvelizhani bote, toda gr.: οὐρανίου zato prav ljub. 1912: se zveličujete.

Ravnikar je uvedel slov. vezanje glagolov, n. pr. Mat. 7, 15; Tr.: Varite fe pred temi falsh Preroki (po Lutru: Sehet euch vor den falsch Pr.) tako vsi; šele 1816, 112; Varujte fe lashnivih Prerokov. — Mat. 18, 33; Tr.: Ne bí bi ti tudi ímel fe vfmiliti z hēs tuíga tourisha, koker fem fe íeft z hēs te vfmilil, tako vsi, šele 1816, 132: fe nífi íi tudi ti mógel ímiliti ívojíga raven hlapza, kakor fim fe tudi íelt te be ímilit. — Dalje se je zavedel Ravnikar pravilne rabe nedovršnika pri zanikajočem želelniku in velelniku (n. pr. kdor je verh híhe, naj ne ítopa doli, 1816, 136; prej: naj ne ítopi) enklitične stave (n. pr. Sd'wignil fe je pak tudi Joshef, 1816, 6; prej od Japlja dalje: Se je pak vsdignil) in še več drugih posebnosti slov. jezika. Posamezne reči so že tudi drugi pisatelji zadeli, toda načelno in zavedno je vse tako uvedel šele on.

Nato so izšle v Ljubljani izdaje leta 1817, 1820. in 1825., ki se skoro popolnoma ujemata z Ravnikarjem. Ostalo je celo nekaj Ravnikarjevih tiskovnih pomot.¹ Po teh izdajah je priridel tudi Dajnko »Liste ino evangelje«. V evangelijih (brez listov) l. 1817. še ni uporabljal naših prevodov, v »Listih

¹ N. pr. v listu 6. ned. po 3 kraljih; 1816, 24: inu ípomnino (l. 1809: ípomnimo) fe vafš; pomota je v izdajah leta 1817., 1820. in 1825.

ino evangelijih« l. 1833. (izdaj iz l. 1818. in 1826. nimam pri rokah) pa se je močno naslanjal na ljubljanske izdaje. Vendar pa je ohranil ne le v jeziku, temveč tudi v prevodu precej samostojnosti.

Leta 1833. je priredil novo izdajo Jož. Burgar, ki se je prvi za Japljev lotil tudi prevoda samega, ne samo slovenskega sloga. Zboljšal je mnogo posameznih konstrukcij, fraz in stavkov. Primerjal je prevod tudi precej vestno z vulgatskim besedilom; tako je odpravil, kakor nekaj Hren, Pohl in Japelj, več po Lutru prevedenih posebnosti, katerih ni v izvorniku in vulgati. Pozneje ni te lutrovščine nihče več trebil iz slov. prevoda, zato se je je še do danes precej ohranilo.¹ Škoda pa je bilo, da je v jezikovno formalnem oziru ostal pri Japlju, kakor je ta pri Dalmatinu. Burgar je dal evangelijem in listom tisto obliko, katero imajo še danes. Skoro dobesedno so ponatisnili njegovo izdajo v lavantinski škofiji leta 1845., 1850. in 1857., v c. kr. zalogi šolskih knjig (leta 1840. in potem večkrat), pri odlomkih evangelijev in listov v novem zakonu Wolfovega sv. pisma ter v ljubljanski izdaji leta 1870. Tudi lavantinska in ljubljanska izdaja iz leta 1912. imata le popravljeno Burgarjevo besedilo.

Med tem je dala prevesti novi zakon Britanska in inozemska svetopisemska družba, ki ga je večkrat ponatisnila; leta 1914. je izdala vse sveto pismo. Novi zakon ni brez napak. Prireditelji niso študirali slovnice in slovarjev svetopisemske grščine, temveč so prevajali mehanično po klasični grščini. Prevod je močno rabil dr. Krek — poleg Wolfovega sv. pisma ter ruskega prevoda sv. sinoda —; po Kreku je prešlo veliko besedila v lavantinsko in ljubljansko izdajo iz leta 1912. V celotni izdaji svetega pisma britanske družbe iz leta 1914. je novi zakon slabšeji. Te izdaje niso prevajali neposredno

po grškem izvorniku — kakor kažejo napake — ampak najbrže po nem. predlogi. Prireditelji britanske družbe so sicer nanovo prevajali, vendar pa so imeli pred seboj prejšnje slovenske izdaje, Wolfa ter »Evangelije in liste«, vsled česar imajo pri tem besedilu svoj delež tudi Trubar, Dalmatin, Hren, Japelj, Burgar, Wolf itd.

Lavantinska izdaja iz leta 1912. je v glavnem prirejena po izdaji leta 1870., nekatere stvari so vzete še iz izdaje leta 1857. Mnogo novega so uvedli iz prevoda dr. Kreka, drugo pa so nanovo izboljšali. Grškega izvornika niso rabili, temveč so se strogo držali vulgate tudi tam, kjer je bilo prevodu v škodo. Če pomislimo, da imamo po Trubarju in Dalmatinu vsled Lutrovega prevoda mnogo izrazov po grškem izvorniku, se nam ga tudi sedaj ni treba ogibati. Po izdaji leta 1870. je prirejena po večini tudi ljubljanska izdaja iz leta 1912. Kreka so rabili nekoliko manj kakor pri lavantinski izdaji. Zanimivo pa je, da so vzeli nekatere izraze nanovo iz starega Dalmatina. Mnogo stvari so nanovo izboljšali, na več mestih so upoštevali tudi grško besedilo,² kar bi bilo v jezikovno formalnem oziru še bolj priporočati. Zakaj latinščina ne loči grškega aorista od perfekta, sedanjika od aorista, tudi trpi pomen grških glagolskih oblik ob konsekvaciji temporum itd. Poleg tega je v vulgati mnogo oblik, izrazov, fraz itd. tako slabo prevedenih, da jih ni mogoče umeti brez izvornika. Dasi so prireditelji ljub. in lav. izdaje ter Burgar precej mest nanovo prevedli, je vendar besedilo ostalo v bistvu še Japljevo.³

¹ Nekaj zgledov! Luka 2, 17; božič pri 2. maši: In ko so videli, so povedali, gr. ἐγνώρισαν, vulg. ima: cognoverunt. — Jan. 21, 22, praznik sv. Janeza: Če hočemo, da ostane, gr. εἴν θῆλον, vulg. sic volo; po gr. sta imela že Tr. in Dalm., toda od Hrena dalje imajo vsi po vulg. — 2. Kor. 3, 6; 12. ned. po b.: ki nas je tudi naredil... služabnike... ne črke, ampak duha, gr. οὐ τράχηματός ἀλλὰ πνεύματος vulg.: non litterae, sed Spiritus; po gr. so imeli vsi do Pohlina.

² Ohranile so se celo nekatere malenkosti in pomote. Nekaj zgledov! Za grški pripovedni (historični) aorist in lat. historični perfekt je rabil Dalmatin po Lutru pretekli čas, do čim je Trubar pripovedoval v historičnem sedanjiku, kar je nekaj znamenitega. Po Dalmatinu imajo do danes vsi perfekt, dasi ponekod jako moti. Sprejeli pa so historični sedanjik v prevodu brit. družbe in po njem dr. Krek. Japelj je takisto pripovedoval v preteklem času, le na nekaterih mestih mu je ušel sedanjik, ki ga imata še danes ljub. in lav. 1912. n. pr. Mat. 4, 5, 8; 1. ned. v postu: Tedaj ga v zame hudič v sveto mesto in ga postavi vrh templja itd. Enako Jan. 13, 4—7; vel. četrtek: Vstane od večerje in dne se sebe svoj plašč in v zame prt... in začne učencem noge umivati itd. — Pri Jan. 14, 23 in 24 (bink. ned.) je Japelj pomotoma premenil v množino: meje besede, kar imajo

³ Nekaj zgledov za dobo od 1800 do 1833. Mat. 11, 4. Eumtes renuntiate Joanni, gr. ἀπαγγελάτω, je prevedel Luter: Gehet hin und saget Johannes wieder, kar ima Trubar: Poidita inu poueita I pet Joannefu; in tako imajo vsi (Pohl in 1772 in 1777 celo: nasaj) do l. 1800. in mariborska izdaja 1800 še; 1800 šele pravilno: povejta Joanesu. — Mat. 5, 20; Tr.: Aku vasha prauiza obilneshi ne bode... taku iv vtu nebesku kralcutnu ne pridete (po Lutru: so verdet ihr nicht in das Himmelreich kommen), tako vsi; šele 1800: ne pójdete itd.; enako vrsta 21—22; Tr.: kateri pag vbya, ta ie to praudo lapadel... ta ie tiga velikiga lueita dolshan itd. (po Lutru: der soll des Gerichtes schuldig sein, der ist des Rats schuldig), tako vsi do 1800. — Mat. 2, 15; Tr.: inu vndukai oftane do Erodesehue imerti (po Lutru: und blieb allda, vulg.: erat, gr.: ἦν), tako vsi, šele 1833, 25; in je bil ondi. — Jan. 6, 6; Tr.: fakai on ie dobru veidel (Luter: denn er wußte wohl, vulg.: sciebat, gr.: ᾔδει), tako vsi do Burgarja, šele 1833, 139; on je vědil.

Franc Kralj: Obsojenci.

S tem smo na kratko pregledali razne izdaje in njih razmerje do naših prvih pisateljev in do Lutra. Ker je v sedanjem besedilu še toliko stvari ne iz Burgarja, Japlja, Hrena in drugih, ampak še iz Dalmatina in Trubarja, je očitno, da je med mnogimi dobrimi stvarmi, ki izvirajo od njih, tudi marsikaj pomanjkljivega in zastarelega. Mnogo napak je v prevodu kot takem, ker se ni za Trubarjem nihče več lotil novega prevoda in ker ni nihče študiral svetopisemske grščine, ki ima svoje posebnosti. Še več napak pa je v jeziku, ker v jezikovnem oziru dela teh pisateljev že ob svojem času niso bila na višku. Že Krelj in Jurišič sta pisala boljši jezik kakor Dalmatin, in pozneje so imeli Kastelec, Janez Svetokriški in drugi lepšo skladnjo kakor naši prireditelji, takisto je Japelj zaostajal za Linhartom. Tako imamo v slovenskem svetopisemskem jeziku še sedaj mnogo germanizmov, katerih smo se v drugih literarnih strokah že davno otrsli. Kako se je dvignil že s Prešernom jezik naše pesmi, z Levstikom jezik naše pripovedne umetnosti, in kako se je razvil naš razpravni, poučni, znanstveni slog! Najbolj žalostno pa je, da smo se svetopisemskih germanizmov in drugih pomanjkljivosti tako navadili, da se jih več ne zavedamo. Iz svetopisemškega besedila so prišle take napake v cerkvene govore, in nabožne spise in sploh vse nabožno slovstvo. In tak jezik piše potem vsak, kdor rabi nabožne izraze, celo najboljši stilisti, kakor Cankar, Finžgar, Meško i. dr.

* * *

V nastopnem hočemo pokazati na evangelijih in listih od 1. adventne nedelje do binškozi zgodovino prevoda. Tu navajamo pomanjkljivosti in napake, zraven pa tudi prireditelja, da vemo, od kdaj je napaka v besedilu. Poleg tega podajamo tudi pravilno prevedena mesta, da spoznamo vso zgodovino prevoda in da vidimo, koliko Trubarjevega, Dalmatinovega, Hrenovega, Japljevega, Burgarjevega je v besedilu. S tem se nam odkrije lep kos naše stare kulture. — Glede citiranja pripominjam sledeče: grški izvirkni navajam po Sodnu, Lutru po izdaji britanske družbe 1912, Trubarja po nov. zakonu 1582, slov. prevod brit. družbe po izdaji iz

še do danes vsi in tudi Krek: Ako me kdo ljubi, bo moje besede (gr. ednina: τὸν λόγον μου, lat: sermonem meum, enako Allioli: wird er mein Wort halten) izpolnjeval. In besede (gr. ednina: ὁ λόγος, lat: sermonem, quem audistis, Allioli: und das Wort... ist nicht mein), ki ste jih slišali, niso moje. Nadaljnje zglede glej v oceni besedila.

leta 1902.; dalje sem rabil: Preuschen, Griech.-Deut. Handwörterbuch zu den Schriften d. Neuen Test., Gießen 1910 ter Blaß-Debrunner, Gram. d. neutest. Griech., Göttingen, 1913.

1. adv. ned., list Rim. 13, 11—14; vrsta 11: ljub. 1912: Zakaj zdaj je naše zveličanje bliže ko tedaj, ko smo vero sprejeli; prevod je Trubarjev, besedni red Lutrov; T.: Sakai tu nashe Ifuelizhane ie fđai blishe, koker tedai, kadar fmo verouali, Luter: sinte mal unser Heil jetzt näher ist, denn da wir gläubig wurden, gr. in vulg. je sledeči besedni red: τὸν γὰρ ἐγγύτερον ἡμῶν ἢ σωτηρία ἢ εἶπε (kakor ko) ἐπιστεύσαμεν, lat. nunc enim propior est nostra salus, quam cum credidimus (gr. aorist, ozir. lat. perfekt je prvi pravilno prevel Japelj: fmo verni poštali, Trub. in Dalm. sta prezrla, da je Luter prav prevel: da wir gläubig wurden). Po Trubarju ima še tudi Krek: Zdaj je namreč (toda gr. γὰρ je tu utemeljujoč veznik: zakaj, kajti, in ne pomenja: namreč, kar je pojasnjujoč veznik) naše zveličanje bližje, nego takrat, ko smo začeli verovati, po Kreku ima napačno lav. 1912: Sedaj je namreč naše zveličanje bliže, ko takrat, ko smo postali verni. Samostojen je prevod Küzmičev in brit. družbe, Küzmič: ar je zdaj bliže k nam zvelicajane, nego gda szmo vervali, brit. dr. 1902: kajti sedaj nam je bliže zveličanje, nego kedar smo vero sprejeli. — Vrsta 12, ljub.: Noč je prešla, dan pa se je približal, enako lav., Krek in brit. druž.; prevod je Trubarjev in Lutrov, T.: Ta nuzh je minila (tako vsi do Japlja, ta je prvi prevel: prehlá in za njim vsi), ta dan pag je ie perblifhal, L.: die Nacht ist vergangen, der Tag aber herbeigekommen, gr. ἡ νύξ πρόσκοθεν (Preuschen, l. c.: ist vorgerückt Rö, 13, 12), ἡ δὲ δὴ (δὴ tu ni protiven, temveč vezalen veznik, tedaj: in, ne: pa; prim. Preuschen, pod δὴ, prim. tudi Blaß-Debrunner, § 447) ἡμέρα ἤγγικεν (= perfekt, pomen: je blizu, je tu). — Ljub.: Vrzimo torej od sebe dela teme in oblecimo orožje svetlobe, tako tudi lav. in Krek; prevod je Trubarjev: Obtu verfimo od febe da della te tamnote, inu oblecimo tu oroshie te luzhi, to ni po Lutru: so laßt uns ablegen die Werke der Finsternis und anlegen die Waffen des Lichts; gr. ἀποθήμεθα (Preuschen: ablegen... die finstern Werke, tedaj: odložimo, zavrzimo, opustimo; enako mesto pri Jak. 1, 21; 4. ned. p. vel. noči [ἀποθήμενοι ἑμαυτοὺς] je prevel Trubar tudi tako: poloshite od febe nezhiťost, toda ker je že Dalm. opustil: od sebe, se ni ohranilo; Dalm.: poloshite doli, kar ima še lav.: odložite vso nečednost, Krek: odložite vso nesnago, po brit. dr.: odloživši vso nesnago; Preuschen ima tu: aufgeben, bolje torej: opustite, neprimerno je ljub.: odpravite) τὸν τὰ ἔργα τοῦ σκοτους, ἐνδυσώμεθα (Preuschen: die Waffen anlegen) δὲ (tu vulg., Luter in Trub. pravilno: in, vezalen veznik) τὰ ἔργα τοῦ φωτός. — Vrsta 13; ljub.: Kakor podnevi pošteno hodimo, ne v požrešnosti in pijanosti; tako imata tudi lav. in Krek, le da ima ta nam. v pijanosti; v pijančevanju. Prevod je deloma Trubarjev, deloma Dalmatinov, T.: Hodimo poshteno (po Lutru: Laßt uns ehrbarlich wandeln), koker po dnevi, nekar vopfreizhini inu vpyan[ti, D.: Hodimo pohntenu kakor po dnevi, nikar v' poshterfnosti

inu pyan oftii; gr. *ὡς ἐν ψήφοις εὐχαρημόσις* (Preuschen: anständig, tedaj: spodobno) *περιπατήσωμεν* (Preuschen: hebraisierend ist das Bild, nach dem das Leben einer Wanderung gleich... pomen: einen Lebenswandel führen, leben; Trubar je [po Lutru] prevajal to bodbesno, kar se je večinoma še ohranilo, n. pr. 20. ned. p. bink., Efez. 5, 15: *ἀκριβῶς* (po Preuschenu: skrbno, natančno, vestno) *περιπατεῖτε*, Trub.: rafumnu hodite, kar imajo še vsi do ljub. in lav. 1912; bi varno hodili; brit. družba pa prevaja po metafori: da živite skrbno, kar ima tudi Krek: previdno živite. Enako Gal. 5, 16; 14. ned. p. b.: *πνευματικῶς περιπατεῖτε*, Tr.: Hodite po tim Duhei, tako še lav., Krek in brit. dr.: hodite, ljub. ima prvič metaforo: po duhu živite), *καὶ κώμους* (Preuschen: Schmauserei, Fressen: pojedine, gostije, uživanje) *καὶ μέθαις* (Pr.: Zechgelage, Saufen; pijančevanje, kar je sprejel Krek). — Ostali prevod je mlajšega izvora: da iz spanja vstanemo (prvič Japelj, po lat., prej vsi po gr.: se zbudimo); dalje: ne v nečistosti (prvič Japelj, gr. *κοίτας*) in nesramnosti (po Japlju, gr. *ἀσεβείαις*; oboje: geschlechtliche Ausschweifungen), ne v prepiru (po Kreku in ta po brit. dr.) in nevoščljivosti (prvič 1741). — Evangelij Luk. 21, 25—33; vrsta 26 ljub.: ljudje bodo koprnili (od l. 1833; gr. *ἀποφυγόντων ἀνθρώπων*, Pres.: besinnungslos werden, lepo Küzmič: omedlévali) od strahu in pričakovanja tega, kar ima čez ves svet priti; to po Trub.: rizhi, kir imajo priti zhes vs svet fuit, po Lutru: Dinge, die kommen sollen; gr. *τῶν ἐπερχομένων* = kar mora priti nad kaj, ali: bo prišlo; zato je prav v lav.: kar bo prišlo čez ves svet; brit. dr.: kar ima priti. — Ljub: za kaj nebeske moči se bodo gibale; ohranjeno še od Trubarja: Sakai tudi te nebeske mozi je bodo gibale, gr. *αἱ γὰρ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν ἀκλινηθήσονται* (Pr.: die Himmelsmächte werden ins Schwanken geraten), zato bolje lav.: se bodo majale. — Vrsta 30; ljub.: kadar že brstje poganjajo (drevesa), tako tudi lav.; to je po Trub. in Dalmatinu; T.: kadar ona (drevesa) sheno naprej to berst, D.: kadar vshe bërft naprej poganja, gr. *ἐξαι προβήλων*, aor.: kadar požene (drevje), lat. cum producunt ex se fructum; Trubarjeva metonimija (brst) je do danes ohranila in nihče ni prevel (razen Pohlina) lat. besedila: ex se fructum, dasi ima Allioli: wenn sie Frucht aus sich bringen; aorist je opazil prvi prevajavec brit. dr.: da je poganjalo, in po njem ima Krek pravilno: požene brstje.

2. adv. ned., list Rim. 15, 4—13; vrsta 4., ljub., lav., Krek: Karkoli je pisano, je pisano v naše poučenje (napaka se prepisuje že od Trubarja, ki je prevel po Lutru: Was aber zuvor geschrieben ist, das ist... geschrieben, Trub.: rizhi, katere fo poprei [to je prav, ker je gr. *πρὸ ἐπιγράψῃ*, kar je imel tudi Dalm.: toda Hren je to opustil, ker v vulg. to ni izraženo; in za Hrenom so opustili vsi] Japiflane, to fo... Japiflane; v gr. je aorist: *ὅσα προεγράψῃ*, ... *ἐπιγράψῃ* = kar se je poprej napisalo, se je napisalo. Aorist konstatira le izvršeno dejstvo in ne obsega posledic tega dejanja; gr. perfekt pa izraža posledice in naznanja trajno stanje po dovršenem dejanju; zato je pravilno prevedeno v 9. vrsti: Kakor je pisano, ker je v gr. perfekt: *Καθὼς γέγραπται*, lat. izraža to oboje enako: scriptum est, toda slov. jezik to dobro loči; če rečem n. pr. vrata so se zaprla [v gr. bi bil to aor.], sem

stem naznanil le izvršeno dejstvo in nisem omenil posledic, t. j. so li vrata še zaprta ali pa so že odprta; če pa pravim: vrata so zaprta [v gr. bi bil to perfekt], sem s tem naznanil, da so se zaprla in so še zaprta). — Vrsta 5., ljub. in lav.: Bog... pa vam daj, da...; velelnik je ohranjen tu še od Trub., ki ga ima po Lutru: Gott gebe euch, T.: Bug dai vom; v gr. je optativ *δοῦν* (prim. Blaß-Debrunner. l. c. § 95, 2), lat. det.; brit. dr. ima: naj da, in po njej Krek: naj dodeli; velelnik pa tu seveda ni napačen; omenjamo le, da se je ohranil še do danes iz Trubarja. — Ista vrsta: ljub., lav., brit. dr., Krek: da bi bili e ne misli med seboj (Trubarjev izraz: de bi ene misli vmei febo bili, Lut.: einerlei gesinnt, toda pomen ni čisto natančen, prim. Preuschen: *τὸ αὐτὸ σρονοῦν ἐν ἀλλήλοις* unter einander einig sein Rō 15, 5). — Vrsta 6., ljub.: da bi enega srca (tako vse izdaje od leta 1804. dalje; lav. 1912: enodusno, po brit. dr.: prav je oboje, gr. *ἐνοθυμαδόν*, Pr.: einmütig), soglasno (izraz po Kreku, vulg. gr.: uno ore) častili Boga. — Vrsta 7., ljub., lav.: Zato se med seboj sprejemajte (od leta 1804.; ker je v gr. medij: *προσκληθῆσθε ἀλλήλους*, vulg. suscipite invicem, bi bilo bolje: sprejemajte drug drugega; napač pri Kreku in brit. dr.: sprejmite, ker je v gr. sedanjik, ki izraža trajno, ponavljano dejanje). — Vrsta 9. lav., ljub., Krek: da pa narodi Boga časte (nedovršnik se napačno rabi že od Dalm., v gr. je aor.: *δοῦσα* = naj počaste, proslave, česar lat. ne more izraziti. Ni pa nujno, da bi se moral v 10. vrsti velelnik aorista prevesti z dovršnikom, kakor ima brit. dr.: oveselite se, gr. *ἐργάζεσθε*, ker je aorist v velelniku v svetopisemski grščini lahko pravi aorist, t. j. da naznanja nastop (ingresivni) ali izvršitev dejanja (efektivni) ali pa je lahko tudi kompleksivni, ki izraža le izvršeno dejstvo, ki je lahko dalje časa trajalo, ali se celo ponavljalo, prim. o tem Blaß-Debrunner, § 337; tu je torej oboje mogoče: veselite se, ali: razveselite se. Tako n. pr. lahko ostanemo pri tradicionalnem prevodu Mat. 28, 19, praznik sv. Trojice: *πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε*: pojdite in učite vse narode [kaker je že od Trub. navadno: puidite... inu vuzhite; ruski, boljši srbski in slov. brit. dr. imajo tu dovršnik]; enako Marko 16, 15, vnebohod: *πορευθέντες κηρύξτε*: pojdite po vsem svetu in oznanjujte evangelij, dasi bi tudi ne bilo napačno: oznanite, razglasite, sporočite. — Napaden pa je, kakor kaže kontekst, nedovršnik v 11. vrsti, Krek: povišujte (tako vsi od 1772; lav. in ljub. 1912: poveljčujete), pravilneje: proslavite. — Vrsta 13., ljub.: da bi bili bogati v upanju (od leta 1804., prej vsi: obilni, vulg. ut abundantis, todagr. *περισσεύειν*, gl. Pr.: hervorragen ἐν τῇ ἐπιτιδι. Rō 15, 13). — Evang. Mat. 11, 2—10. Vrsta 3. ljub., lav., brit. dr.: Ali si ti ta, kateri ima priti (germanizem je že od Trub.: fi li ti ta, kir ima priti. gr. *ὁ ἐρχόμενος*, sedanjik s pomonom prihodnjika, gl. Blaß-Debrunner, § 323: der kommen soll, slov.: ki mora priti, ali: ki bo prišel. Enaka napaka od Trub. dalje ljub. 1912: 4. ned. v postu, Jan. 6, 14: Ta je res prerok, ki ima priti na svet; lav. 1912 pravilno: ki mora priti. — Vrsta 5. ljub., lav., Krek, brit. dr.: ubogim se evangelij oznanja (lepa Trub. tvorba po Lutru: den Armen wird das Evangelium gepredigt, pauperes evangelizantur, enako gr.). Vrsta 7.: Ko sta pa odšla; vsi napač od Trub., v gr., vulg. je sedanjik: *τούτων πορευομένων*, ab-

euntibus = ko sta odhajala, bila na potu. Vrsta 4.: Kar sta slišala in videla (v gr. je sedanjik, v vulg. pa perfekt; do Schönlebnaja imajo vsi po Lutru sedanjik, Schönleben je pa opazil lat. perfekt in posledje imajo vsi perf. do Japlja; le-ta je sed. zopet prepisal iz Dalm. in so ga obdržali vsi do Burgarja, ki je zopet opazil, da je v lat. perfekt).

3. adv. ned., list Fil. 4, 4—7. Vrsta 5. lav.: Vaša pohlevnost (tako vsi od 1772, toda gr. τὸ ἐπιεικὲς pomeni tu po Preuschenu: prizanesljivost, krotkost) bodi znana (tako vsi od Trub. dalje; vasha krotkosta bodi znana; toda gr. εὐνοία in kontekst kaže, da je izvršilni aorist, naznanjajoč učinek vere med pogani, zato bi bilo bolje: vsi ljudje naj spoznajo vašo krotkost). — Evangelij Jan. 1, 19—28. Vrsta 20.: in je priznal in ni tajil (tako vsi po Trub., toda v gr. je aorist, vulg. perfekt, zato pravilno prevajajo drugi Slovani z dovršnikom: ni utajil, ker sta v gr. oba glagola v aoristu. Mnogokrat je res dvomno, ali naznanja aorist nastop ali izvršite dejanja (pravi aorist) ali pa trajanje, vršenje dejanja le konstatira (kompleksivni aorist). Poslednje vrste aorist je n. pr. Jak. 5, 17, križev teden: Ἦλθες προσευχῆ προσηύξατο = je srčno, goreče molil (slabeje ljub.: je veliko molil); ali: Mat. 4, 2, prva ned. v postu: ko se je 40 dni in 40 noči postil; νεστεύσας). — Vrsta 23., ljub., lav., Krek: pripravite tu Gospodov (od Wolfa dalje, toda gr. je εὐθύνατε = izravnaite, diržite).

4. adv. ned., list 1. Kor. 4, 1—5. Vrsta 1, ljub., lav.: Imeј nav vsak za ... (od leta 1804.). Vrsta 2., ljub.: Pri delicah se zahte va (sprejeto po Kreku). — Vrsta 3. ljub.: Meni pa je malo mar (od l. 1804. dalje; dober izraz: gr. ἐλάχιστον ἔστω. N. se liegt mir gar nichts daran 1 Cor. 4, 3), kako vi ali sploh kak človek sodi o meni (napačni; morebiti po ruski izd. sv. sinoda: kak sudite obo mně; toda gr. je: ἴνα ὑπὲρ ὑμῶν ἀνακριθῶ = da ste preiskave, poizvedovanje o meni imeli, prim. Preuschen: verhören). — Vrsta 5., ljub., lav.: bo razsvetlil, kar je v temi skritega (Trubarjeva tvorba: rizihi, kir so vtemi skrievane, od Hrena dalje; kar je v temi skritu; po Lutru: was im Finstern verborgen ist; gr. τὰ κρυπὰ τοῦ σκότους, abscondita tenebrarum), in razodel (Trubar po Lutru: wird offenbaren, manifestab; Krek: razkril srčne misli, po brit. dr.: odkril misli srčne) misli src (od 1786 dalje; gr. βολὰι τῆς καρδίας, Pr.: die Anschläge des Herzens 1 Cor. 4, 5 — naklepi; vulg. consilia cordium. — Lav.: takrat bo imel (ljub.: prejel) vsak hvalo od Boga (vsi po Trubarju: vfkateri bo imel hualo od Buga, Luter drugače: wird einem Jeglichen von Gott Lob widerfahren; gr. ὁ ἑκαστος γενήσεται ἐλάττω, laus erit unicuique. — Evangelij Luka 3, 1—6. Vrsta 1., ljub.: četrti oblastnik (od l. 1800), lav. četrtnik po Kreku in ta po brit. dr., kar je bolje. — Vrsta 2., ljub., in lav.: je Gospod govoril Janezu (Japelj), gr. ἐγένετο ῥῆμα θεοῦ, factum est verbum Domini super Joannem. Ker je v gr. aor. in vulg. perf., je brit. dr. Japljevo metonimijo pravilno premenila: reče Bog Janezu, Krek: se objavi božja beseda Janezu, s čimer ni zadet pomen. — Vrsta 3., ljub.: In prehodil je vso jordan-sko pokrajino (jako lepo, vzeto po Kreku, in ta je vzel po ruskem prevodu sv. sinoda: prohodil, gr. ἤλθεν). — Vrsta 4., lav., brit. dr., Krek: poravnajte njegove steze, ohranjeno še iz Dalmatina: porounajte, toda v

gr. je sedanjik: εὐθετα ποιεῖτε: ravnajte. — Vrsta 5., ljub.: Vsaka dolina naj se napolni in vsak hrib ... poniža, kar je se po Trubarju, lav.: izpolni, zniža, kar je po brit. družbi, Krek: napolni (Trub.), zniža (brit. dr.). T.: Vjaki dul fe bode napolnil, inu ... vřak hrib bode ponishan. — Vrsta 6., ljub., lav., brit. dr.: Vse človeštvo (Japelj, prej: meso, vulg. caro, gr. σὰρξ) bo videlo zveličanje božje.

Dan pred božičem, list Rim. 1, 1—6. Vrsta 1., ljub., lav., Krek, brit. dr.: odločen za božji evangelij (Trubar: odložen, po Lutru: ausgesondert). — Vrsta 4., ljub., Krek: izkazanim za Sina božjega, Trubarjevo: kir ie bil iskafan, po Lutru: erwiesen, gr. τοῦ ἐρισθέντος υἱοῦ θεοῦ (Preuschen: der zum Sohne Gottes bestimmt, gesetzt wurde, v. qui praedestinatus est. — Vrsta 5. lav.: da spravimo pod pokorščino vere za njegovo ime vse narode (Japelj po Dalmatinu in Lutru), gr. εἰς ὅσων ἡ πίστις ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν. Pr.: um dem Glauben Gehorsam zu schaffen, vulg. ad obediendum fidei in omnibus gentibus, Japelj: de vře narode sa volo njegoviga imena pod pokorřhino te vere spravimo, kar so imeli v ljub. vsi do 1833 in 1840, odtod prešlo v lav. 1857 in 1912. Dalm.: pokorřzhino te Vere gori poltaviti (Luter: den Gehorsam des Glaubens aufzurichten), so imeli vsi do leta 1764., Pohlin je prevel po besedi, česar Japelj ni sprejel. — Evangelij Mat. 1, 18—21. Vrsta 18., ljub.: Ko je bila Jezusova mati Marija zaročena z Jožefom (napačni čas imajo od Trubarja vsi: Kadar ie ... bila farozhena Jošefe, po črki po vulg., oziroma Lutru: cum esset desponsata, Als Maria ... dem Joseph vertraut war; gr. je aorist: ἠνῆκετο θεῖος τῆς μητρός = ko se je Marija zaročila, pravilno je Luk. 2, 5; božični dan: z Marijo, svojo zaročeno ženo, ker je tu gr. perf. pas: τῆ ἐμνηστευμένης γυναικί), se je znašla, preden sta prišla skupaj (Hren; lepo je izrazil to Trubar, dasi ni zadel gr. aor.: predan sta vkupe prebivala, po Lutru: ehe er sie heimholte; da bi se ognil germanizmu [skupaj prišla], je prevel prevajavec lav.: sta se sešla, nóseča od Sv. D. (lav., brit. dr.; Trubar po Lutru: de je bila noseřha, daš sie schwanger war von dem h. G.; gr. ἐν γαστρὶ ἔχουσα, in utero habens; Krek: je spočela od sv. D., toda pomen ni zadet). — Vrsta 19., lav.: Jožef ... je ni hotel razglasiti (Dalmatin; enako Krek; pravilno po gr. δεηματιάζει ima ljub.: osramotiti), jo je hotel skrivaj zapustiti (Trub. po Lutru: verlassens; gr. je ἀπολειπει = popustiti [= Pohlin 1772, 1777]; lepo slov. bi bilo: pustiti, saj pravimo: pustila ga je). Vrsta 20., ljub.: Ko je pa to premišljeval (nedovršnik je že od Trubarja dalje, toda gr. je aor., zato ima pravilno brit. dr.: pomislil, enako rus., srb., bolg.) ... nikar se ne boj k sebi (Trubar po Lutru: zu dir zu nehmen; Luter je: παραλαβεῖν, lat. accipere vedno tako prevajal; n. pr. Mat. 2, 13: παράλαβε το παιδίον, accipe puerum; nimm das Kindlein und seine Mutter zu dir, kar sta prevedla tudi Trub. in Dalm., toda ker je tukaj k sebi že Hren opustil, se ni ohranilo; naše mesto se je ohranilo prek Japlja; po lat. accipere je Schönleben prvi opustil k sebi in za njim vsi do Japlja; ta pa je to nanovo prepisal iz Dalmatina, kakor mnogo drugih napak; lav., Krek, brit. dr. nimajo tega) vzeti Marije ... zakaj kar je v njej rojeno (Dalm., gr. je γεννηθέν, se je rodilo, spočelo).

Božič, o polnoči, list Tit. 2, 11—15; ljub.: da se odpejemo (enako lav., Krek; Trubarjeva metonimija, gr. ἀνευρέμενοι, abnegantes, brit. dr. dobesedno: zatajivši) hudobiji (1741, gr. ἀσεβειαν = brezbožnost, vulg. impietatem)... pričakujoč blaženega upanja (lav.: v zveličavnega; ljub. 1870: zveličanskega, kar je Trubarjevo: Ipuelizhansku vupane, beatam spem; Trub. je lat. beatus stalno prevajal: izveličanski, ali izveličan [po Lutru: selig]) in častiljivega prihoda (enako lav., Japljevo, gr. ἐπιφανειαν τῆς δόξης, adventum gloriae, brit. dr. po besedi: prikazni slave) ... ljudstvo, vneto za dobra dela (enako lav.: iz leta 1833; populum, sectatorem bonorum operum, gr. ζήλοσφν, Pr.: sich eifrig um gute Werke bemühend; Krek: goreče, po brit. dr.). — Evangelij Luk. 2, 1—14. Vrsta 1, ljub.: Tisti čas je prišlo (tudi Krek; iz leta 1833; lav., brit. dr. in vsi pred letom 1833: izšlo, gr. ἐξήλθεν, exiti, kar je pravilno) povelje (tudi lav., Krek, brit. dr.; 1833, bolje: razpis, odredba) ... naj se popiše (1715) ves svet. Vrsta 3, ljub.: In šli so vsi (enako lav., Krek, brit. dr.; Trubar; gr. in lat. imperf. izraža tu ponavljajočo dejavnost: vsi so se hodili vpisovat). Vrsta 8. ljub.: In pastirji so čuli pod milim nebom v tistem kraju in bili na nočnih stražah pri svoji čedi (tako od 1800; čuli je že od Trubarja sem). Vrsta 9., ljub.: obsije jih božja svetloba (po Kreku in ta po brit. dr.; tako rusko in že strsl. codex Marianus: osiē). Vrsta 11., ljub., lav., Krek: danes vam je rojen Zveličar (po Trub.; gr. aor.: ἐτέχθη = se je rodil). Vrsta 13., ljub.: In zdajci je bila pri angelu množica nebeske vojske, kar se je še od Trubarja ohranilo: Inu [da]ici per tim iſtim ie bila ena množiza te nebeske vojske; toda gr. je ἐγένετο, vulg. facta est = se je prikazala, pojavila z angelom, kar je dobro prevel Krek po brit. dr.: se pojavi z angelom; to je po ruskem: pojavilo s angelom.

Zorna maša, list Tit. 3, 4—7. V. 4. ljub., brit. dr., Krek: ko se je prikazala dobrot Boga (Trubar, gr. χρηστότης, Pr.: die Güte, Freundlichkeit Tit 3, 4; zato bolje lav. 1912: dobrotljivost). — Evangelij Luka 2, 15—20. V. 18., lav., ljub.: so se temu čudili, kar so jim pastirji pravili (Dalm. po Lutru: kar fo nym tu Pastirji pravili, L.: Rede, die ihnen die Hirten gesagt hatten; toda v gr. je aorist, tedaj: povedali. Tu je v gr. in vulg. trpna oblika, toda ker jo je prevel Luter aktivno, jo je prevel tudi Dalm. in za njim vsi. Če si Luter ni upal, si tudi Dalm. in drugi za njim niso upali spremeniti neslovenskega pasiva v aktivno obliko. Tako smo glede tega večinoma odvisni od Lutra). V. 19. ljub., lav.: Marija pa je vse te besede ohranila (nap. od Trub.; gr., vulg. je imperfekt; tedaj: je hranila v spominu, ali: se je teh besed spominjala, prim. Preuschen: im Gedächtnis behalten Lc 2, 19) in jih premissljevjala (Dalm., vulg. conferens) v svojem sru.

Pri tretji maši, list Hebr. 1, 1—12. Vrsta 1. ljub.: Mnogokrat in na mnogotere načine je Bog govoril očakom (Hrenovi izrazi, prim: Mnogiteri krat inu na mnogo visho je Bug nekadaj govoril s' najhimi Ozhaki), slednjic (Trub.) te dni nam je govoril (Trub., toda gr. je aorist: se je razodel) po Sinu..., ki je po njem ustvaril (1833, fecit) svet (1833, saecula). — V. 3. ljub.: on, ki je odsvit njegove slave (po Kreku in ta po brit. dr.;

do l. 1870. vsi: svetloba časti, po Dalm.: Svitloba njegove zhaſty) in p odoba njegovoga bitja (Dalm.: podoba njegoviga bitja, po Lutru: Ebenbild seines Wesens, gr. χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως, Pr.: das Gepräge seines Wesens, zato dobro lav.: podoba njegovega bistva) ter je (lav.: opravil (1804, vulg. faciens, ποιη-σάμενος) očiščenje grehov. V. 4, ljub.: toliko boljši od angelov, kolikor višje (še po Trubarju: vishe lme, po L.: einen höheren Namen, gr. διακρωότερον, Pr.: ein vorzüglicher Name Hebr. 1, 4; zato lav. dobro: odličnejše) ime je dobil (1804, καληρονόμησεν, Pr.: als Anteil erhalten, als Besitz empfangen, hereditavit). V. 5. ljub.: Jaz bom njemu oče in on bo meni sin (1816: jeft bom njemu Ozhē, inu on bo meni Sin, prej vsi po Trubarju, ki ima: left bom nega Ozha, inu on bo mui Syn; vulg.: ego ero illi in patrem (εις πατέρα) et ipse erit mihi in filium (εις υἱόν). V. 7. lav.: In angeljem sicer pravi (Krek od Japlja dalje: toda gr. καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀγγέλους λέγει: pomeni: angelom pa pravi. — Evang. Jan. 1, 1—14. V. 3. lav.: Vse je po njej storjeno in brez nje ni nič storjenega (tako od Trub. dalje; v gr. je aorist: ἐγένετο = je postalo, se je ustvarilo, ali: je ustvarjeno. Ljub. 1912 je tu spremenila: Vse je bilo po njej storjeno in brez nje ni bilo nič storjeno, kar je napačno. Tako moremo izraziti v preteklosti končana dejanja (v gr. pluskvamperfekt). Ljubljanska izdaja 1912 je pokvarila več mest, n. pr. cvetna ned., Mat. 21, 4; kar je bilo rečeno po preroku, lav. ima: kar je govoreno, kar imajo vsi od Trubarja dalje; v gr. je tu aor. pasiva: τὸ ἔχθη, vulg. quod dictum est, slov. bi bilo: kar je rekel, napovedal prerok. Vendar pa ljub. 1912 ni dosledno ravnala s tem časom; ponekod je vstavila: bil, bila, bilo, ponekod pa opustila. Tako ima n. pr. 2. ned. po vel. noči, 1 Petr. 2, 24 pravilno: z njegovimi ranami ste ozdravljeni, gr. aor.: ἰσθῆται; vse ostale izdaje imajo od 1804 dalje napačno: ste bili ozdravljeni. Največkrat je ostala pri tradicionalnem prevodu, n. pr. 2. predpostna ned., 2. Kor. 12, 7: ἐσθῆναι μὲν σαβλοῦ, Luter: ist mir gegeben ein Pfahl ins Fleisch, tako Trubar: ie meni dan; ker slov. tu ni mogoče prevesti aktivno, lahko ostanemo pri tem prevodu, dasi je n. pr. nemški pravilno: wurde gegeben. Toda kjer moremo rabiti aktiv, lahko izrazimo grški aorist, n. pr. 3. ned. po vel. noči, Jan. 16, 21; εἶτι ἐγενήθη ἀνθρώπος, Luter: daß der Mensch zur Welt geboren ist, Trub.: de ie en zhlovik royen, kar imajo vsi do danes: da je človek rojen na svet, toda pravilno je: se je rodil). — V. 5., lav., brit. dr.: in tema je ni zapodala (po Hrenu; ljub. ima po Kreku: razumela; gr. je καταλαβῶν, prim. Pr.: erfassen, Besitz ergreifen). V. 6. lav., ljub., brit. dr.: Bil je človek od Boga poslan (tako vsi po Trubarju, dasi je Luter bolje prevajal: Es ward ein Mensch, von Gott gesandt; gr. je: ἐγένετο ἀνθρώπος ἀποσταλμένος, Preuschen: ἐγένετο tu pregnantno: existieren, vorhanden sein J[oh.] 1, 6; lat.: fuit homo, missus a Deo (ne: erat missus!). Doslej je prevel tu edino Krek: pojavil se je človek, poslan od Boga; lahko bi rekli tudi: prišel je, prikazal se je, ali vsaj: bil je človek, [pomi- ni: ječjal] od Boga poslan). — V. 7. ljub.: Ta je prišel v pričevanje, da je pričeval o luči, da bi vsi verovali po njem; on ni bil luč, ampak je prišel, da je pričeval o luči (tako imajo vse ljub. od l. 1833,

toda lav. izdaje 1857, 1912 imajo pravilno: da bi pričal. Burgar je l. 1833 brez razloga na mnogih mestih spremenil pogojni naklon v določni v namernih stavkih, čemur nasprotujejo slovnicе in dosedajni prevodi. Tako n. pr. navaja Preuschen med drugimi prav to mesto in prevaja neko tako mesto pogojno: *ὅσα μαρτυρήσῃ* (Joh.) 1, 8; *ὅσα ἐλάθη εἰς παρεῖον*, damit es offenbar werden sollte Mc 4, 22. To mesto so do l. 1833. od Trubarja dalje vsi pravilno prevajali, Trub.: de bi on prizhual. Burgar je še spremenil, n. pr.: Mat. 2, 15, nedolžni otročiči, kar imata lav. in ljub.: da se je dopolnilo, prej vsi do 1825: de bi se; Mat. 2, 23, nedelja pred sv. 3 kralji, kar imata še ljub., lav.: da se je dopolnilo. Toda na cvetno ned., Mat. 21, 4. ima ljub. 1912 za isti grški izraz: da bi se dopolnilo, dasi imajo vsi od Burgarja dalje: da se je dopolnilo.) V. 14, lav., ljub. Kreki: je meso postala in med nami prebivala (po Trub., v gr. je to aorist, lat. perfekt, zato prevaja brit. dr.: nastanila se je med nami; z dovršnikom prevajajo tudi hrv., srb., bolg. izdaje brit. dr.: useli se, kar ni baš napačno; toda nujno ni, da bi bil tu ingressivevi aorist, ali z drugimi besedami: tudi kompleksivni aorist ni izključen, zato lahko ostanemo pri Trubarjevem prevodu.

Sv. Stefan, Dej. apost. 6, 9: lav., ljub.: in so se prepirali s Stefanom (Japelj, lat. disputantes, gr. *συζητούντες*, prim. Pr.: disputieren). — V. 7, 54: ljub.: so se togotili v svojih srcih (Japljev izraz, kar je pravilno; gr. *ἐσπρόντο*, prim. Preuschen: ergrimmen, *ἐπί τῆς καρδίας*; innerlich A. G. 7, 54, vulg. dissecabantur; lav.: raztogotili, toda v gr. in vulg. je imperfekt!) in si zatisnili ušesa (Hren, vulg. continueunt) ter vsi k malu (Trubar, gr. *ἐπιθροονμένοι*, einmütig, übereinstimmend, vulg. unanimiter, Luter: einmütiglich, torej Trubar ni po Lutru prevel) nanj planili (Hrenov izraz). V. 58, ljub., lav.: In pahnili so ga (Trub., vulg. eicentes, *ἐξβαλέοντες*). V. 60, ljub., lav.: In pokleknil je ter zaklical: Gospod, ne pristevaj jim tega greha (tako od 1833, po prevodu iz l. 1804; ne lhtej njim to sa greh, vulg.: ne status illis hoc peccatum, enako gr.). — Evangelij Mat. 23, 34—39. V. 34, lav., ljub.: in izmed (tako od l. 1833) njih boste nekatere umorili in križali in nekatere bičali v svojih shodnicah (Trubar, po Lutru: und derselben werdet ihr Etliche töten und kreuzigen und Etliche werdet ihr geißeln, T.: od njih nekatere bote vi vbyali inu Crishali, inu vi bote nekatere ... vulg. et ex illis occidatis et crucifigatis et ex eis flagellabitis, enako gr.). — V. 35, ljub.: ki je na zemlji prelita (Trub., po lat.: effusus est, toda gr. je sedanjik, tedaj; ki se preliva; lav. izdaja je tu vstavila; je bila prelita, kar je docela napačno.

Sv. Janez Evang. Jan. 21, 19—24. V. 20, ljub.: Peter ... je videl učenca (tu je Krek pomotoma izpustil: sledečega, gr. *ἀκολουθόντα*, sequentem, in za njim je izpustila tudi ljub. 1912, dasi je v misalu (sequentem) in imajo vse izdaje) ... ki je pri večerji slonel (Trubarjeva metonimija, Luter dobesedno: gelegen war; toda gr. je aorist: *ἀνέστανον* = se je ulegel, lat. recubuit) na njegovih prsih, enako lav., Krek. — V. 21, Gospod, kaj pa ta? (1833; od Trubarja do 1825 vsi: kaj bo pag leta? gr. *ὅτιος ἐὰν τί, hic autem quid?*) ljub., lav., Krek, brit. dr. V. 22, 23: kaj tebi za to? (1833; od Dalm. do 1825: kaj je tebi

mari sa tu? Trub.: kai je tebi mari? gr. *τί πρὸς σε, quid ad te?*) ljub., lav., Kr., brit. dr. V. 24: in je to pisal (od Dalm.): Trub. je zabil gr. aor., lat. perf.: Iapifial, bolje: napisal, popisal.

Nedolžni otročiči, Evang. Mat. 2, 13—18. V. 13, lav., ljub., brit. dr., Krek: Herod b o namreč iskal dete; napaka od Trub. dalje; v tej obliki od l. 1833.; od Dalm. do Japlja (1784) ter od 1800—1825 pišejo vsi po Dalm.: Sakaj onu fe bo sgudilu, de bo Erodifh tu Ditece yfkal (1825: ker sgodilu je bo) po Lutru, ozir. po neokretni lat. izrazu: denn es ist vorhanden, daß ... Herodes das Kindlein suche, Futurum est enim, ut Herodes quaerat puerum; toda gr. je *μὲλλει γὰρ Ἡρώδης ζητεῖν*; Preuschen, Mat. 2, 13: er gedenkt aufsuchen zu lassen), da bi ga pokončal (Dalm.: enako se Krek). — V. 15, in 17, sta tipičen zgled, kako smo še danes odvisni od Dalm., ozir. od Lutru. V gr. in lat. je v obeh primerih pasiv; prvega je Luter prevel v aktivu, drugega v pasivu in tako za njim Dalm. in tako je še danes v ljub., lav. in pri Kreku. V. 15: da se je dopolnilo, kar je govoril Gospod po preroku, Dalm.: kar je Gojpd [kusi Preroka govuril, Luter: das der Herr durch den Propheten gesagt hat, *ὅσα πληρωθῆ τὸ ἔρηθῆν* (aor., tedaj slov. pravilno; rekel, napovedal) *ὅπὸ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου*, enako lat.; toda v 17. vrsti: kar je bilo (!) rečeno po preroku Jeremiju, Dalm.: kar je bilu (!) govorienu [kusi Preroka Jeremia, das gesagt ist, von dem Propheten Jeremias, gr. τὸ ἔρηθῆν (aor., tu slov. ni mogoče drugače prevesti kot v aktivu; kar je rekel) *διὰ Ἰερημίου τοῦ προφήτου*, enako lat.

Ned. pred nov. letom, list Gal. 4, 1—7. Vrsta 2., brit. dr.: do dne postavljene ga (enako še ljub. 1870; Trubar, lat. praefinitum) od očeta. Vrsta 3., ljub.: smo služili pod prvimi nauki (enako lav.: Japljev izraz, lat. sub elementis) sveta. Vrsta 4. ljub.: je poslal Bog svojega Sina, podvrženega (Japelj; lat. factum) postavi ... da prejmemo posinovljenje (prvi je rabil izraz Burgar; toda na 8. ned. p. bink. ima za Rim. 8, 15 adoptio filiorum že leta 1817.: posinovljenih otrok, predj od Japlja do 1816: za sine vzeti). — Evangelij Luka 2, 33—40. Vrsta 35., ljub., lav., Krek: in tvojo lastno dušo bo meč presunil (Japelj, vulg. pertransibit); vrsta 36., ljub., lav.: Ta je bila zelo v letih (1833, processerat in diebus multis); vrsta 37., ljub., lav.: in ni šla (nap. že od Trub., gr., lat. je imperf.: *ἀπέστατο*, discendebat; ni hodila, se ni oddaljevala) od templja. Vrsta 38., lav., ljub., Krek: In ona je prišla tja ravno tisto uro (1833, superveniens, *ἐπιστάσα*, Pr.: je pristopila, kar ima prav brit. dr.) in je častila (Dalm.: vulg. confitebatur) Gospoda.

Novo leto. Evang. Luka 2, 21, lav., ljub.: Tisti čas, ko je bilo osem dni dopolnjenih, da bi bil otrok obrezan, mu je bilo dano ime Jezus, kakor je bilo imenovano po angelu, preden je bil v telusu spočet. Klasičen zgled tradicije! Ta stavek je Hrenov, ki ga je dobesedno z vsemi pasivi pridiril po vulg. in je celo aktive, ki jih je Dalm. prevel po Lutru, spremenil v neslovenske pasive. Dalm. je tvoril prva dva stavka tako: Inu kadar je bilu ofsem dni minilu, de je je tu Déte obrésalu; ostali stavki so kakor pri Hrenu. V gr. je povsod aorist.

Ned. pred sv. tremi kralji. Evang. Mat. 2, 19—23. ljub.: Tisti čas, ko je Herod umrl, glej, se je

angel ... prikazal. Tu je v gr. part. aorista, ki izraža preddobnost, zato je treba pisati, kakor ima lav.: Tisti čas, ko je bil Herod umrl, ali pa vsaj: Tisti čas (ker je to pristavek v misalu!): Ko je Herod umrl; od Trubarja do 1806 imajo vsi bil, kar sicer ni napačno, toda neobhodno potrebno tudi ne. Luter je gr. aorist, kadar izraža preddobnost, prevajal vedno z nemškimi pluskvamperfektom, enako Dalmatin s predpreteklim časom, kar se je v Evangelijih in listih ohranilo do Japlja. Le-ta je večino bil, bila, bilo izustil. Vrsta 20., ljub.: in pojdi (nap. od Trub.; gr. je sedanjik *πορεύου* = potuj, kar se loči od aorista, gl. Blaß-Debrunner § 336); ki so stregli Detetu po življenju (1833). Vrsta 23., ljub.: kar je bilo (šele v tej izdaji napačno) govoreno po prerokih (lav.: je rečeno, po Dalm.; slov.: kar so napovedali pr.); da bo Nazarejec imenovan (germ. od Trub. dalje) prav: se bo imenoval. Kako smo drugod iztrobili po nem. narejeni pasiv, n. pr. boš odzdravljen, boš pogubljen itd.! Kako starinsko n. pr. zveni verz pri Prešernu: Grob kopljejo, da zadnji mrlič bo vanjšega d'jan; ali: Vsi prašajo, kdo zadnji v to jamo d'jan je v aktiv! [Neiztrohjneno srce] itd. Moč slov. jezika je v aktiv!

Sv. trije kralji. Evang. Mat. 2, 1—12; ljub.: Ko je bil Jezus rojen (Trub.; gr. aorist: ko se je Jezus rodil) so modri z Jutrovega (1833, po Trubarjevem izrazu: od Juttroue deshele, kar je bilo do 1800 v rabi; od 1803 do 1825 pravilno: od jutra. Trubarjeva tvorba jutrova dežela je tak germanizem kakor: na enim sherbetu te podiarmoue oslice, Mat. 21, 5, kar ima še danes ljub.: na žrebetu jar-moue oslice (cvet. ned.)! Trubar je skoval veliko takih spak, n. pr. Ta Celi Psalter: od iutrouiga zhuuana 236, Pjalmova Peifem 200, deshoue plohe 38 itd. Dalm. je take tvorbe večinoma popravil, nekaj pa se jih je ohranilo do danes. Krek ima, novi zakon, 614: od grobovih (!) vrat. — Gr. je *ἀπὸ ἀνατολῶν* = od jutra, jutranjih krajev; od vzhoda, vzhodnih krajev. Pri Mat. 8, 11, je Trubar isti izraz: *ἀπὸ ἀνατολῶν* prevzel pravilno: od Jutra inu od vezhera, jaz pravimo po Wollfu: od vzhoda do zahoda, in tako bi bolje rekli tu in v 2. in 9. vrsti: videli smo njegovo zvezdo na vzhodu [= brit. dr.], ne: na Jutrovem) prišli v Jeruzalem. — Vrsta 4., lav.: In je sklical (Trubar, lat. congregans) vse ... pismarje (od leta 1809, prej po Trubarju: piffar; Burgar je leta 1833. prvi rabil pismouk, str. 21, 35 itd.) in jih je izpraševal, kje bi imel Kristus rojen biti (Dalm.: Kej bi imel Cr. rojen biti, tako tudi še ljub. 1870; leta 1912. pa: kje bi bil Kristus rojen. Gr. je: *πῶς ἐν Χ. γεννηταί*; to se sedanjik, ki se rabi v pomenu prihodnjika, prim. Blaß-Debrunner, § 323, 2 = *μέλλει γεννηθῆναι*, tedaj: kje se mora roditi, ali: kje se bo rodil. Hud germanizem ima Krek po brit. dr.: kje se ima roditi. Enako mesto je pri Mat. 24, 43: *ποία φυλακή ἢ κλέψτης ἔρχεται*, lat. venturus est, kar ljub. 1912, str. 326 prevaja; katero uro da tat pride, enako lav. 267. (po Japlju 1800). — Vrsta 5., ljub., lav., Krek: tako je pisano po preroku (Dalm. po Lutru; prav: tako je pisal prerok). Vrsta 7., ljub., lav., Krek: in jih je skrbno povpraševal (Dalm., gr.: *ἠρώτων* = je natanko povpraševal). Vrsta 8., ljub.: Pojdite (tu je prav, ker gr. aor.: *πορεύθέντες*; prim. Mat. 2, 20, ned. pred sv. tremi

kralji) in po Detetu skrbno povprašujite (napačno od Japlja dalje; prej od Trubarja do Japlja pravilno dovršnik, ker gr. *ἐξετάσατε*, natančno poizvedite).

1. ned. po sv. treh kraljih, list Rim. 12, 1—5. Vrsta 1., ljub., lav.: Prosim vas (Hren), da date (Trub., gr. *παροιστήσθε* = darovati, lat. exhibeatis) svoja telesa v (1816) živ... dar, da bo vaša služba po pameti (Japelj, *τὴν λογικὴν λειτουργίαν*, Pr.: vernünftiger Gottesdienst, lat. rationabile obsequium vestrum). Vrsta 2., ljub., lav.: In ne ravnajte se po tem svetu (1833, nolite confirmari huic saeculo), temveč prenovite se z (1833, lat. reformamini in novitate) obnovljenjem svojega duha. Vrsta 3., lav.: Nikar ne modrujte bolj, ko se spodobi (Trubar, po Lutru: denn sich's gebühret), lat. quam oportet, *θεῖ*) ... marveč, kar je prav (Japelj, gr. *σωφρονεῖν*, Pr.: besonnen sein, ad sobrietatem) in (Jlub.: po meri, kakoršno je Bog udeli) (Dalm., *ἐμέριον*, mitteilen, divisit). Vrsta 5., lav.: vsi udje pa nimajo ravno tistega opravila (Japelj, eundem actum). Vrsta 5., lav., tako nas je veliko eno telo v Kr. (Dalm.: multi unum corpus sumus). — Evangelij Luk. 2, 42—52. Vrsta 42., lav., ljub.: so šli (napaka od Trub.; gr. *ἀναβάντων*, ascenditibus = so potovali, hodili). Vrsta 44., ljub., lav.: so šli dan hoda (Trubarjev izraz (ster die). Vrsta 47., ljub.: Vsi pa, ki so ga slišali (napaka od l. 1833, gr. lat. je imperf., kar so od Dalm. do 1825 pravilno prevajali: jo poslušali), so se čudili njegovemu umu (1816, *τῆ συνέσει*, Pr.: Einsicht, prudentia). Vrsta 48., ljub.; tvoj oče in jaz sva te z žalostjo (Trubar, po Lutru: mit Schmerzen gesucht; lat. dolentes) iskala. Vrsta 50., lav., ljub.: beseda, ki jima je govoril (napačno od Trubarja, gr. je aor., lat. perf.: rekel). Vrsta 51., ljub.: in bil jima je pokoren (Trub., subditus) in njegova Mati je ohranila (Trub.: prav: hranila) vse te besede. Vrsta 52.: In Jezus je raste! (1816, proficiebat, *πρόεκοπεν* = je napredoval).

2. ned. po sv. treh kraljih, list Rim. 12, 6—16. Vrsta 6., ljub.: prerokuj po meri vere (lav., Krek; Japeljev izraz, ratio). Vrsta 10., ljub., Krek, brit. dr.: z bratov'sko ljubeznijo (Trub.: Ito bratousko ljubefno, charitate fraternitatis) se med seboj ljubite. Vrsta 13., ljub.: tuje radi sprejemajte (1833; od 1804—1825; plovje radi po (t'reho jemlite, lat. hospitalitatem sectantes). — Evangelij Jan. 2, 1—11. Vrsta 3., 4., 5., 7.: reče Jezus, reče mati (od Japlja dalje, gr. je historični sedanjik: *λέγει* = pravi; Japelj je skoro v vseh mnogostevilnih primerih vpeljal to). Vrsta 6., ljub.: Bilo je pa tam postavljenih (Trub., gr. *ἦσαν κείμενα* = je stalo) šest kamenitih vrčev po šegi judovskega očiščenja (Trubar po Lutru: po tei shegi, Luter: nach der Weise, gr. *κατὰ τὴν καθαρυσμῶν*, secundum purificationem), ki so držali (Trub.) po dve ali tri mere (od 1833 je tu izpuščeno: vsak, lat. capientes singulae, česar ni v gr.). Vrsta 7.: In napolnili so jih do vrha (Trub.). Vrsta 9., ljub.: služabniki pa, ki so vodo zajemali (lav., Krek; napačno od Japlja, gr. perf., lat. plusquamperf. = so zajeli, od Trubarja do 1777 pravilno), so vedeli. Vrsta 10.: Vsak človek da (Dalm. po Lutru: gib! lat. ponit, *τίθητι*) najprej dobro vino. Vsak 11., ljub., lav., Krek, brit. dr.: Ta začetek čudežev je storil (1833, dotlejo po Lutru: Das ist

das erste Zeichen, das Jesus tat; vulg. hoc fecit initium signorum, enako gr. »tega je storil kot začetek čudežev«) in verovali so vanj (Trubar gr. aor., lat. perf.).

3. ned. po treh kraljih, list Rim. 12, 16—21. Vrsta 17., ljub., lav., Krek: prikazadevajte si za dobro (Japelj, gr. προσκομινα, Pr.: skribate, lat. providentes). Vrsta 19., ljub., lav., Krek: ne delajte si sami pravice (Japelj, non vosmet ipsos defendentes). Vrsta 20., ljub., lav., Krek: daj mu jesti; daj mu piti (Japelj; gr. sedanjik: φωμίσε σὺν τὸν = nasičuj ga; dajaj mu jesti, vulg. ciba illum; πίσισε σὺν τὸν = napajaj ga, dajaj mu piti); zakaj če tako delaš [= ljub., pravilno, ker je gr. sedanjik: πῶσον; lav., Krek od Dalm. dalje nāpak: storiš]), mu boš Zerjavico (Japelj; carbones ignis) na glavo zbiral. — Evang. Mat. 8, 1—13. Vrsta 3., ljub.: In zdajci je bil čist od svojih gob (Trubar po Lutru: Inu fdaici in eo ozhihszen bil od fuhj gob, Luter: Und alsbald ward er von seinem Aussatz rein, gr. ἐξαπαρθενη σουτὸ ἡ λέπρα = vulg. mundata est lepra eius, goba se je očistila, odpravila, ozdravila). Vrsta 4., ljub., lav.: in opravi (1833, lat. offer) daritev. V. 6., lav.: moj hlapec leži doma mrtvouden (1817) in ga hudo vije (Japelj; male torquetur). V. 8., ljub., lav.: moj hlapec bo ozdravljen (germanizem od Dalmatina; slov.: bo ozdravel). V. 9., ljub., lav.: tudi jaz sem človek, ki sem pod oblastjo (Japelj; lat. sub potestate constitutus) ... in rečem temu: Idi in gre, in onemu: Pridi in pride (Japelj; pri prvem je v gr. aor.: παρεβήτη = pojdi, pridi; pri drugem sedanjik: ἔρχου: hodi). Vrsta 12., ljub.: otroci kraljstva pa bodo pahnjeni v vnanjo temo (Trub.: bodo ipahneni (tu Lutru: werden ausgestoßen) vte vnane temnice. lat. eiciēntur). V. 13., ljub., lav.: hlapec je bil ozdravljen (Dalm. germanizem; slov.: je ozdravel).

4. ned. po treh kraljih, evangelij Mat. 8, 23—27. V. 24., ljub.: velik vihar (Japelj; lat. motus, τεταράξις) je vstal (Trub., lat. factus est) na morju, tako da so valovi ladjico pokrivali (gr., lat., Lut. imajo pasiv, Trub. in Dalm. sta tu samostojno prevedla akt.). V. 25., ljub., lav., brit. dr.: Gospod, otni nas (1833, salva, σωσον). V. 26. ljub.: in bila je (1817, gr. ἐγένετο, facta est = nastala). Ljudje pa so se čudili (napak Japelj, gr. aor., lat. perf. = so se začudili).

5. ned. po treh kraljih, list Kol. 3, 12—17. V. 12., ljub., lav.: Oblecite ... prisrčno usmiljenje (Japelj) od Trub. do 1777: ferznuo vmielene, πλεῖστην ἀκέραιον = prim. Preuschen: »Col. 3, 12 das Mitleiden, usmiljenje, usmiljenost, vulg. viscera misericordiae). V. 15., ljub., lav.: in mir Kristusov naj veselo gospoduje (Wolf; gr. in lat. izraz sta združena; gr. βραβεύεσθαι, po Preuschenu: naj odločuje, vlada; vulg. exsulat, kar je prevel Hren: je resveščeli, in je to bilo v rabi do 1777; Trub. in Dalm. sta prevedla po Lutru: der Friede Gottes regiere, kar je po Dalmatinu sprejel tudi Japelj; gofpodari, kar se je ohranilo do Wolfa).

6. ned. po 3 kraljih, list Tes. 1, 2—10. V. 2., lav.: hvalo dajemo (1804, vulg. gratias agimus) vselej Bogu za vas vse in vas imamo neprenehoma v spominu (tudi ljub.: iz leta 1833, memoriam vestri facientes). V. 8., lav., ljub.: Zakaj od vas se je razglasila beseda Gospodova (napaka Trubarjeva: Sakai od vas je ie reiglabila ta beffeda, gr.

je perfekt: ἐγγήγηται ἡ λέρα τοῦ Κυρίου, Preuschen: ist die Lehre des Herrn verkündet, je razširjen, oznanjen, ali: se oznanja nauk Gospodov), temveč na vse kraje je šla (napaka v tej obliki od 1816; od Trubarja do Japlja: je vun prišla, od Japlja do 1816: je vun šla; gr. je perfekt: ἐξελήλυθεν, prim. Preuschen: von der Stimme: erschallen, tedaj; je razširjena, ali: se širi, sliši po vseh krajih) vaša vera. Vrsta 9., lav., ljub.: kako smo bili pri vas sprejeti (1804, qualem introitum habuerimus ad vos; slov. bi bilo bolje aktivno). V. 10., lav., ljub.: ki nas je otel prihodnje jeze (Japelj po lat. eripuit; v gr. je sedanjik: ῥυθμενον, rešuje, otema). — Evangelij Mat. 13, 31—35. V. 32., lav., ljub.: je večje kakor vsa zelišča (Trubarjev izraz ohranjen) in postane (po brit. dr.; gr. γίνεσθαι) drevo. Vrsta 34., lav., ljub.: Vse to je govoril (napaka Trub., v gr. je pravi izvršilni aorist, lat. perf.: povedal) Jezus množicam v priklah in brez priklj jim ni govoril (tu prav, ker je gr., lat. imperf.), da se je (1833, prej bolje: bi se) dopolnilo, kar je bilo (tako šele lav., ljub. 1912 rečeno (v gr. je aor.) po preroku (pasiv po Dalm. in Lutru), ki je dejal (napačno šele ljub. 1912, lav. 1912; prej vsi od Trub. dalje pravilno: ki pravi, ker gr., vulg. sedanjik: ... govoril (bom) skrite reči (tako tudi Tr., Dalm.) od začetka sveta (Trub. po Lutru: von Anfang der Welt, a constitutione mundi).

1. predpostna ned., list 1. Kor. 9, 24—27. V. 26., lav.: se bojujem tako, ne kakor da bi mahal (Dalm. po Lutru; in die Luft streichet, aereit verberans) po vetru (Hren), marveč tarem (tudi brit. dr., Krek; od l. 1741., castigo) svoje telo in ga devam (1804, redigo) v sužnost, da, ko učim druge, bi ne bil sam za vržen (Trubar po Lutru: daß ich selbst verwerflich werde, reprobus).

2. predpostna ned., list 2. Kor. 11, 19—33; 12, 1—9. V. 21. lav.: Po nečasti rečem (Trubar: Tu prauim po nezhafti, po Lutru: das sage ich nach der Unehre, secundum ignobilitatem). V. 23. lav., ljub.: zarod (Japelj, semen) Abrahamov so. V. 23, ljub.: Bil sem v premnogih nadlogah (Krek: mnogih, tako od 1833; gr. ἐν κόποις περισσώτεροις, po Preuschenu: v prav posebnih, izrednih nadlogah), večkrat v ječah (Japelj; vezhkrat, po Dalm. zehfze, in to po Lutru: bin öfter gefangen, gr. περισσώτεροις, kakor zgoraj). V. 25, ljub.: Trikrat sem bil s šibami tepen (Trubar), trikrat se je ladjaz z menoj razbila (Japelj, naufragium feci); v. 28.: imam svoje vsakdanje opravke (1804, instantia mea quotidiana; gr. pomen ni določen, prim. Preuschen), podobno lav.: V. 32, ljub.: V Damasku je obdal mesto s čuvaji (napačno od Japlja dalje; gr. in lat. je imperfekt: custodiebat = je stražil, dal stražiti). V. 35. lav., ljub.: in izpustili so me v košu skozi okno po zidu (aktiv po Kreku, tu po brit. dr.; od Dalm. do 1870 pas. po gr., lat., Lutru). V. 12, 2 in 4. ljub., lav.: Vem za človeka, ki je bil z amaknen (Trubar: ie bil lamaknen, po Lutru: ward entzückt, lat. raptum, gr.: ἀπαγάγεται ἕως τρίτου οὐρανοῦ, Preuschen: bis zum 3. Himmel fortgerissen werden) v tretje nebo. V. 4.: in je slišal skrivne (Hren) besede, ki jih človeku ni pripuščeno (1804, non licet) govoriti. V. 6. ljub., lav.: zdržim se pa (Trub., po Lutru: ich enthalte mich, kar je pravilno, vulg. parco), da ne

misli kdo o meni več. V. 7. ljub.: In da bi se zavoljo velikih razodetij ne prevzel (Trub.: de bi fe ne preufel, ne extollat me, po Lutru: daß ich mich nicht überhebe), mi je dano (tako že Trub. po Lutru: ist mir gegeben; ἐδόθη, Tr.: ie meni dan) želo v meso (Japelj; gr. σὰρξ, prim. Preuschen: der (spitze) Pfahl, bildlich mit einer nicht mehr verständlichen Anspielung auf seine Krankheit: es wurde mir ein Pfahl gegeben; Trub.: bodez. Dalm.: kol, Hren je naredil tisk. pomoto; kal, ki so jo prepisali razen Paglovca vsi do 1777). V. 9. lav.: da prebiva (tudi ljub.: napačno že Trub.: de prebiua, gr. je aor.: ἐπι-σκηνώσῃ, da bi se nastanila, naselila) v meni moč Kristusova. — Evang. Luka 8, 4—15. ljub.: V. 4. Ko se je sešla (napačno že Trub., gr. sedanjik: shajala, zbirala) silno velika (napačno od Japlja, gr. πολλοὺς ὄγλους: velika množica) in so prihiteli (napačno šele v tej izdaji, enako lav. 1912, gr. sedanjik: hiteli) iz mest. V. 5. ljub.: in ptice izpod neba (1809, od Dalm. do 1806: pod nebom, po Lutru; unter dem Himmel, lav.: ptice neba, vulg. volucres coeli) so ga pozobale (Trub., comederunt). V. 5, ljub., lav.: Se-javec je šel sejat svoje seme, gr. je ἐσπείρεν, vulg. exiti, od 1816: se pravilno piše: je šel, prej od Trub. dalje: šel vun; toda na 1. predpostno ned. Mat. 20, 5. 6. imajo lav. in ljub. od 1833 dalje tujko: je v un šel, dasi je to Ravnikar 1816 odpravil in so opustile izdaje 1817 in 1825. Prim. ljub., lav.: In šel je v un (!) krog tretje ure; zopet je šel v un krog šeste; krog enajstih je vun šel. V. 7. ljub.: in trnje, ki je z njim v red zrastle (lav.: Trubar inu tu terne ie shnim red frasl, kar je lepo slov., gr. συνρυστα, Luter: gingen mit auf). V. 8. ljub.: in je rastle (prvi napačno Wolf, prej vsi od Trub. dalje prav: je zrastle, v gr. je part. aor.: ρυέν; pravilno pa je isti izraz preveden v 6. vrsti: in ko je pogrnalo (Japelj). V. 8. lav.: Ko je to rek el (napaka od Dalm.: v gr. in vulg. je part. sedanjika: govoril, kar je edino Trub. zadel), je zapvil (napačno od l. 1800; gr., vulg. je imperfekt: je vpil. In njegovi učenci so ga vprašali (napačno od Trub.; gr., lat. je imperfekt: so ga izpraševali, po-praševali).

3. predpostna ned., list 1. Kor. 13, 1—13. V. 1. Krek: Ko bi... ne imel ljubezni, bi bil kakor bučič (Trubar) bron (Dalm.) ali (ljub.): zvo-neč zvonec (Trub.; aes sonans aut cymbalum tinniens, Preuschen: gellendes Becken). V. 2. Krek.: In ko bi znal prerokovati (Trubar po Lutru: wenn ich weissagen könnte, lat. et si habuero prophetiam, enako gr.: tako vsi do ljub. 1870). V. 4. lav.: Ljube-zen... ne ravna napačno (Japeljev izraz, gr. οὐ περι-περιβόηται, po Pr.: bahati se; od Trub. do 1764.: ni prešerna, kar ima ljub. 1912); V. 5, ljub., lav.: ni častilakomna (Hren: ona ni velike zhafty lakomna, lat. ambitiosa, gr. οὐκ ἀγαρμοσύνη, Preusch.: sich unerschicklich benehmen, zato Krek: se ne obnaša nespodobno), se ne da razdražiti (po Dalm.). V. 7. ljub.: vse prizanese (šele v tej izdaji, suffert, gr. πάσχει, Pr.: ertragen, aus-halten, zato dobro: prenese (od Pohlina dalje), pre-trpi (1817); napačni izraz prizanese je najbrž po-zvet: za nese, kar se je rabilo od Trub. do 1741). V. 8. lav.: Ljubezen nikdar ne mine (1833, excidit), četudi bodo minila (evacuabuntur, καταργηθήσονται, uničiti, končati) prerokovanja in bodo nehali je-

ziki in bo prešla (destruetur, gr. καταργηθήσονται, kakor prej) učenost (od l. 1804; konstrukcija stavka je Trub., po Lutru, podobno ljub. 1912; toda gr. je, kakor je prevlel Krek in brit. dr.: a bodisi prerošnja, minula bodo; bodisi jeziki, nehali bodo; bodisi znanje, prešlo bo). V. 11. ljub., lav., Krek, brit. dr.: odkar sem pa mož, sem opustil (Tr.: fapustil, Dalm.: pu-ftil, kar imajo vsi do Japlja, le-ta: opuftil; evacuavi, καταργήκα: uničil, končal), kar je bilo otroškega. — Evang. Luka 18, 31—43. V. 31. ljub.: Glejte, gremo gori v Jeruzalem (enako lav., Krek; germanizem od Trub. dalje: Pole, mi gremo gori Vierufalem, Luter: wir gehen hinauf gen Jerusalem; Burgar je germ. iztrebil in za njim lav. 1857, toda Wolf ga je nanovo vpeljal; gr. ἀναβαίνοντες, ascendimus; enak germ. imata ljub., lav.: in Jezus je šel gori v Jer., po Trub.: gre gori, L.: zog hinauf gen J., ἀνέβη, ascendit, Jan. 2, 13, poned. po 4. ned. v postu; tu ima tudi Burgar: je šhel gor v'J., dasi je isti gr. in lat. izraz. Toda za isti izraz imajo tudi ljub., lav., Krek pravilno slov. zvezo kjer pišejo tako tudi prejšnje iz-daje, n. pr. Luk. 2, 42, 1. ned. po 3 kraljih: so šli njegovi starši v Jeruzalem, tako vsi od Burgarja dalje, dasi imajo od Trub. dalje vsi pred Burgarjem: gori, Luter: gingen sie hinauf gen J., gr. ἀναβαίνοντων, ascendentibus. Tako neslovansko sintaktično zvezo imata ljub., lav. še: cvetna ned., Mat. 21, 7: in so ga gori posadili, Krek lep slov.: posadita Jezusa n nanj; germ. so ohranili vsi, Trub.: inu nega gori polade, po Lutru: setzten ihn darauf; gr. ἐπελάσαν ἐπάνω αὐτόν, eum desuper sedere fecerunt. Toda za isti izraz ra-bita lav. in ljub. pravilno slov. zvezo, če jo rabijo tudi prejšnje izdaje, n. pr. Mat. 28, 2, velika sobota: je odvalil kamen in nanj sedel, dasi je gr.: ἐκάλυψεν ἐπάνω αὐτοῦ, lat. sedebat super eum, L.: setzete sich darauf, Trub.: inu gori na nega fede. Toda germ. je tu opustil še Dalm. in za njim vsi, D.: inu je na njega fedel. Dalje: lav.: je bil gori vzlet (vnebohod), po Trub. vsi, tudi še ljub. 1870.) — V. 32, ljub.: Iz-dan bo namreč nevernikom in zasrnavan bo, bičan in zapljuvan; neslov. pasiv se je ohranil od Trub. po Lutru; toda lav. 1912 in Krek že imajo aktiv po brit. dr. V. 34. lav.: Oni pa tega nič niso umeli (napak od 1816; gr. aor., lat. perf.: razumeli, kar ima ljub.) in (ljub.): ta beseda jim je bila prikrita in niso umeli, kar je bilo rečeno (napak od Japlja; gr. je sed.: τὰ λαβόμενα = kar je govoril, napovedoval). V. 35, lav.: ko se je približal Jerihi (napačno od Hrena, gr. sedanjik, lat. imperfekt: zato prav ljub.: se je bližal); in ko je slišal množico mimo iti (Pohlinaova konstrukcija; bolje slov.: Tr.: te luči mumu gredozh, Dalm.: kir je mimu [h]al), je vprašal (vsj napačno po Trub.; gr., lat. imperfekt: je izpraševal), kaj bi to bilo. V. 38. lav., ljub.: In je vpil (napaka od Japlja, prej vsi prav: zavpil, gr. aor., lat. perf.). V. 42: lav., ljub., Krek: Tvoja vera ti je pomagala (Dalm. po Lutru: dein Glaube hat dir geholfen, gr. ἡ πίστις σου σέσωκέν σε, tvoja vera te je rešila (ozdravila), fides tua te salvum fecit. Luter je ta stavek stalno tako prevajal in Dalmatin za njim, kar se je do danes ohranilo; n. pr. 13. ned. p. bink. Luk. 17, 19 lav., ljub.: tvoja vera ti je pomagala itd. Edino Trubar je prevajal doslovno: tuia vera ie tebe ohranila. Ta glagol je Luter sploh rad tako prevajal, n. pr.

Mat. 8, 25: 4. ned. po 3 kraljih: σωτων ἑμῶν, salva nos, Lut.: Hilf uns; T. D.: pomagaj nam, kar imajo vsi do Japlja). V. 17. ljub.: kraljestvo, ki je razdeljeno (Trub.: gr. aor.: διαμερισθησα = se je splo, razdrlo, ali: je sperto) samo zoper sebe; bo razdejano (Japelj; slov.: se bo razdejal, opustošilo). V. 25, ljub.: jo najde pometano in osnaženo (Trub.).

1. postna ned., list 2. Kor. 6, 1—10. V. 1, lav., ljub.: Opominjamo vas, da milosti božje ne pridoma (1833, εἰς κενόν, Pr.: vergeblich, in vacuum, tako že Tr.: nepridnu, toda od Dalm. vsi do 1833: zastoj). V. 3, lav.: Nikomur ne dajamo pohujšanja (tudi ljub., Dalm. po Lutru: D: Nikogar pak nepohujšajmo, L.: Lasset uns aber Niemand ein Ärgernis geben, toda lat. offensionem, gr. προσκοπήν = spotika, kar brit. dr., Krek), da se ne zaničuje naša služba (1833; slovnško je to napačno, glej mojo slovnico, § 275, a, zato slovnško pravilno ljub.: da se ne bi zaničevala, toda gr. je aorist!). V. 4, ljub.: ampak v vseh rečeh se skazujemo (Trub.: Temuzh iskashimo je vseh rizheh [tega ni v gr. in lat.: ἐν παντί in omnibus] po Lutru: Sondern in allen Dingen lasset uns be weisen als; gr. συνιστᾶν ἑαυτούς = Pr. empfehlen), kot božje služabnike. — Evangelij Mat. 4, 1—11. V. 1, ljub.: Tisti čas je bil Jezus od Duha v puščavo odveden, da bi bil od hudiča izkušán, enako lav.: pas. po Trub. in Lutru; Krek in brit. dr. aktiv. V. 4, lav., ljub.: temveč od vsake besede, ki pride iz božjih ust (tako 1870, gr. sed.; ἐκπορευομένων, procedit, zato prav 1833, lav. 1857: izhaja; na drugem mestu prevaja tako tudi ljub. 1912: Jan. 15, 26: ki izhaja od Očeta [od 1816 dalje]: παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενα, procedit.). V. 5, in ga postavi vrh templja (Trub.) in mu reče: ... vrzi se (Dalm.: mitte te) dolj. V. 6, ljub., lav.: in te bodo nosili (Dalm., po Lutru: auf den Händen tragen, vulg. tollent te), da z nogo ob kamen ne zadeneš (Japelj, offensas). V. 8, ljub.: Spet ga vzame hudič na silno visoko (še Trub. izraz: na eno Sylno vijfoko Goro, valde excelsum) goro. V. 9, lav., ljub.: ako predme padeš in me moliš (slovnška nap. od Trub.: za prihodnje ali pogojno dejanje ni mogoč nedovršnik v sedanjiku; prav: če me boš [ali: bi me] molil, ali pa; se mi pokloniš).

2. ned. v postu, list 1. Tes. 4, 1—7. V. 6, ljub.: in da kdo predaleč ne seže (na novo sprejeto iz Dalm.: de obeden predelež nefeshe, kar imajo vsi do 1777; od Japlja do 1870: predaleč ne stopa, prav: ne goljufaj, prim. Preuschen: ὑπερβαίνων ἐν πράγματι, in den Geschäften hintergehen, 1. Thes. 4, 6) in ne prevari svojega brata v nobeni reči (po Japlju; prav: ne varaj pri kupčiji, gr. je sedanjik: πλοονικῶν, prim. Pr.: Jemanden beim Handel übertreiben, 1. Thes. 4, 6). — Evng. Mat. 17, 1—9. V. 1, lav., ljub.: in izpremenil se je (Trub.). V. 2, lav.: in njegov obraz se je svetil (napačno od Japlja, prej pravilno, ker g. aor., zato ljub.: se je zasvetilo) kakor sonce, njegova oblačila pa so bila bela (nap. od 1816; gr. aor., zato prav ljub., po Kreku: so zablestela) kakor sneg. V. 5, lav.: Ta je moj ljubi sin, nad katerim imam dopadenje (Trub., po Lutru: an welchem ich Wohlgefallen habe, gr. εὐδίζωμαι, Pr.: zufrieden sein mit Jemand). V. 6, lav., ljub.: so se silno (Trub.) bali (nap. od 1833, prej pravilno, gr. aor.).

3. ned. v postu. Evng. Luka 11, 14—28. Napačni časi: v. 14, lav.: je mtec govoril (od Trub., le

Pohlin pravilno: spregovoruv, gr. aor.); lav., ljub.: množice so se čudile (Jap., prej pravilno: so se začudile, gr. aor.). V. 17, lav.: kraljestvo, ki je razdeljeno (Trub.: gr. aor.: διαμερισθησα = se je splo, razdrlo, ali: je sperto) samo zoper sebe; bo razdejano (Japelj; slov.: se bo razdejal, opustošilo). V. 25, ljub.: jo najde pometano in osnaženo (Trub.).

4. ned. v postu. Evng. Jan. 6, 1—15. V. 5, lav.: in je videl, da je silno velika (od 1800, gr. πολὺς ἔχλος = velika) množica prišla (Dalm.: gr. lat. sed.: prihaja). V. 6, lav., ljub.: je vedel, kaj bo storil (nap. od 1800; gr. je imperfekt: ἐπέλεον παρῶν [lat. nič ne pove: quid esset facturis]; je hotel, mislil storiti. Pravilno pa je v. 15, lav., ljub.: da hočejo priti (tako od 1817; μέλλουσιν ἔρχεσθαι) in ga po sili vzeti (Japelj, po Paglovčevi frazi: is flyo ufeli, 1741, lat. ut raperent) ter postaviti za kralja. V. 9, ljub.: Ali kaj je to med tolikanj (Dalm. po Trubarju: tulikain ludi; napak lav.: med tolike, gr. εἰς τοσούτους = med toliko ali tolikanj).

5. ned. v postu. Evng. Jan. 8, 46—59. V. 46, ljub.: Kdo izmed vas me more (po Dalm. in ta po Lutru: welcher unter euch kann mich einer Sünde zeihen, lat. quis arguet me) dolžiti greha (Trub. izraz). V. 56, lav.: Abraham, vaš oče, se je silno veselil, ljub.: močno veselil (Japelj je 1784 samovoljno vtaknil prislov: filnu, kar so do danes vsi ohranili; gr. in vulg. nimata tega: gr. ἤγαλλήσατο, exsultavit = se je razveselil, Krek: zahrepenel; napačno čas se je ohranil od Trub.: je ie vesfelil, dasi je Luter prav prevrel: ward froh. V. 59, ljub., lav.: Tedaj so pobirali kamenje, da bi ga vjanj lučali (nap. od Dalm.: Natu fo ony kamenje pobirali, de bi v njega luzhali, gr. je aor.: pobero, da bi vrgli).

Cvetna ned., list Fil. 2, 5—11. V. 5, ljub.: To čutite v sebi (novo, prej tako od Hrena do 1777, prej bolje po Tr. in D.: bodite te misli, gr. τοῦτο φρονεῖτε ἐν ἑαυτοῖς, Pr.: so sollt ihr bei euch gesinnt sein: takih misli bodite). V. 6, ljub.: je sam sebe izničil, lav.: uničil, po Pogljevčevi metonimiji, 1741: fanizhuval, iz tega naredil Pohlin: k' nezh šturlj, kar je bilo do 1870; gr. ἐξένωσαν, Pr.: sich selbst entäußern), podoba hlapca (tako od 1715, prej slovnško pravilne po Dalmatinu: hlapzhevo) naše vzeli (Tr.: inu na te [tega ni v gr. in vulg.]) vjel, kar ni dobro, prim. Pr.: Sklavengestalt annehmen, d. h. Menschengestalt wie ein Gewand anlegen Phil. 2, 7) in bil po vnanjem (1804, izvrtsten izraz, prim. Pr.: σχηματι: der äußeren Erscheinung nach) kakor človek. — Evangelij Mat. 21, 1—9. V. 3, lav., ljub.: In čevama kdo kaj poreče (vsi po Trubarju), recita. V. 5, ljub.: Glej, tvoj kralj prihaja (po Kreku; od Trub. do lav. 1912 vsi: pride, kar ni napak, ker ima gr. sedanjik ἔρχεται pomen prihodnosti) k tebi krotak (Trub., gr. παῖς, Pr.: sanftmütig (v. Messias, Mat. 21, 5), tedaj: blag), sedeč ... na žrebetu jarmove oslice (Trub.: na enim sberbetu te podiarmove oslice; gr. τὸ ὑπόζυγιον, Pr.: Zugtier, vprežna žival). V. 7, vrsti lav., ljub.: je množina vzeta po Trub., kar ni nujno: Učenca sta šla in storila, kakor jima je J. ukazal. In pripeljala štá oslice in žrebe in položili so svoja oblačila nanju in so ga gori posadili. Pohlin in Krek sta rabila tudi tu dvojino, kar ni izključeno. V. 8, lav., ljub.: veliko

ljudi je razgrinjalo (nap. od Trub.: fo resgrinali, gr. je aor.: pogrnili) svoja oblačila po potu.

Vel. četrtke, list 1. Kor. 11, 20—32. Vrsta 20., lav.: kadar se snidete (nap. od Dalm.: kadar je ... inydete, gr. je sed.: συνσχημένον ὑμῶν, zato prav ljub.: se shajate). V. 24., lav.: To storite (nap. od Trubarja dalje; gr. je sed.: ποιήσατε: delajte, opravljajte; enako 25.: to storite, kolikorkrat bote pili, gr. sedanjik: delajte). V. 28., lav., ljub.: Naj torej človek sam sebe presodi (nap. od 1833., gr. je sed.: sodi, preskuša). V. 29., ljub.: ker ne razloči (nap. od Dalmatina; gr. je sed.: pravilno Trubar: kir ne lozhi, pravilno Krek in po njem lav.: ne razločuje) telesa Gospodovega. V. 32., lav., ljub.: ko smo pa sojeni (gr. sedanjik: κτηνόμενοι, nas obsojajo, sodijo), nas Gospod pokori, da bi ne bili s tem svetom pogubljeni (neslov. pas. še po Dalm.). — Evangelj Jan. 13, 1—15. V. 1. lav., ljub.: Pred velikonočnim praznikom, ko je Jezus vedel, da je prišla njegova ura ... Konstrukcija je Trub. po Lutru: Pred ... Prafnikom, kadar ie J. veidil, L.: Vor dem Fest aber der Ostern, da J. erkannte, gr., lat. je deležnik: εἰδώς, sciens. Edino Krek samostojno. V. 2., ljub.: ko je bil hudič Judu že v srce dal (Dalm., po Lutru: in's Herz gegeben, lat. mississet, βε βλήκατος, Pr.: es Jemd. eingeben, kar ima lav. po Kreku: vdihnil). V. 4., ljub.: vstane in dene s sebe (tako od Pohlina dalje, ponit, τίθητον = odloži). Vrsta 6., ljub., lav.: Gospod, ti mi boš noge umival (Trub.; gr. je tu praesens de conatu, prim. Blaß-Debrunner, str. 186: σὺ μου νίπτεις τὰς πόδας, tu mihi lavas pedes = ti mi hočeš noge umivati?). V. 12., lav., ljub.: je spet k mizi sedel (anahronizem že Trubar: fede hti miši, gr. ἀνέσταν, recubisisset). Vrsta 15., lav., ljub.: da tako, kakor sem jaz vam storil, tudi vi storite (nap. od Trub.; gr. sed.: ποιήσατε, edino brit. dr. prav: tudi vi delajte tako).

Velika ned. list 1. Kor. 5, 7—8. Vrsta 8., ljub.: Obhajajmo torej veliko noč (Japelj, prej Trub.) ... ne v kvasu malopridnosti (1741, nequitiae, πονηρίας), ampak v opresnih kruhii čistosti (Trub.; gr. εὐκαρπύτης, prim. Pr.: die Reinheit im sittl. Sinne 1 Cor., 5, 8).

Velikonočni ponedeljek. Apost. dej. 10, 37—43. V. 38., lav.: kako je Jezus ... ki je hodil okoli (Trub., po Lutru: der umhergezogen ist, pertransiit, gr. περιήθειν = prehodil prim. Pr.) in (ljub.:) ozdravljaj vse od hudiča nadlegovane (1804, oppresso a diabolo, gr. καταδυναστευόμενος, Pr.: tyrannisiert). Vrsta 41. lav.: da se je pokazal, od Boga prej izvoljenim pričam (Trubar po Lutru: den vorewählten Zeugen von Gott, praordinatis). V. 42., lav., ljub.: ukazal je, naj ljudstvu o znanjujemo in pričamo (nedovrš. od Trub., toda gr. je aor.), da je on tisti, ki ga je Bog postavil sodnika (akt. od 1817). — Evang. Luka 24, 13—35. V. 15., lav., ljub.: ko sta se pogovarjala, se je Jezus približal. Tu je Luter izpustil »selbst« (gr. je: καὶ αὐτὸς ἴσας, ἐγγίσατο, et ipse Jes. appropinquans ibat) in po njem sta izpustila Tr. in D. in vsi za njima, tudi Wolf, dasi ima Allioli; nahete Jesu selbst und ging mit ihnen. Lut.: nahete Jezus zu ihnen, Trubar: Jesus fe tudi knima perblisha. Ima pa to Kuzmič, ker ni odvosen od slov. predlog: i szám Jezus sze približavši k njima; enako brit. dr.: in sam Jezus se

približa. — V. 21., Krek: Mi smo pa imeli upanje (tako vsi do 1870 po Dalm.: My pak imo vupanje iméli, de je on ta, kir ... ἠλπίσαμεν, sperabamus), da bo on Izrael odrešil (pravilno od 1800, εὐρέζων ἡσπεροσθέναι; germanizem ima brit. dr.: ki ima odrešiti Izraela (to pravl.). V. 25., ljub.: O vi nes pametni in kesnega srca (Trubar: O vi Neumni in kajniga ferza), δεαδίς τῆ καρδίας, prim. Pr.: trägen Herzens = stumpf, L. 24, 25] za verovanje tega, kar so govorili peroki (nap. od Trub.; gr. je aor., lat. perf.). Vrsta 28., brit. dr., lav., ljub.: in on se je delal, kakor da bi hotel dalje iti (1816, vulg. ipse se finxit longius ire). Vrsta 30., lav., ljub.: je vzel kruh, blagoslovil, ga razlomil ter jima dal (napak že Trub. in vsi, gr. ἔπι βίβου αὐτοῖς = je imperf. de conatu: ga je hotel dati, vulg. porrigebat illis; glede imperf. de conatu primeraj Luk. 1, 59: ἐλάσων: so ga hoteli imenovati ...) Zaharija, glej Blaß-Debr., str. 188).

1. ned. po veliki noči. Evangelj Jan. 20, 19—31. Vrsta 19., lav.: ko je bil večer tistega dne (Trub. po L.: kadar je vezher bil. L.: Am Abend, vulg. sero, οὐρανὸς ὕμιας; Hren: je posnu bilu, in tako vsi do Japelja; Japelj je vzel Dalm. in Lutrov izraz) je (ljub.:) prišel Jezus in stal (napaka sele v tej izd.: doslej vsi pravilno: je stopil, gr. ἔστη) sredi med njimi. V. 21., lav., ljub.: Kakor je Oče mene poslal (gr. je perfekt, ki izraza posledice poslanstva; slov. bi lahko rekli; pošilja), tudi jaz vas pošljem (tako vsi po Dalm.: toda Trub.: poshilam, kar je pravilno, ker tu ni efektivni ali aoristični sedanjik, ampak pravi sedanjik, kakor kaže perf. prejšnjega stavka, gr. καθὼς ἀπέστειλόν με ὁ πατήρ, καθὼς πέμπω ὑμᾶς, V. 23., lav., ljub.: in katerim jih (grehe) boste zaadržali, so jim zaadržani (Trub. metonimija). V. 25., lav., ljub.: Ako ne vidim na njegovih rokah znamenj (Trub., Lutrova metonimija, vulg. nisi videro fixuram clavorum, gr. τὸν τύπον, Lut.: daß ich sehe die Nägel mal'e [Mal = Zeichen, prim. Kluge, Deut. Etym. Wörtl. 7, str. 301] zeb-ljev in ne denem svojega prsta v rane (tudi brit. dr., Krek iz l. 1800., vulg. in locum clavorum, εἰς τὸν τύπον) zeb-ljev, in ne položim (Trub. po Lutru: lege, vulg. mittam, βάλω) svoje roke v njegovo stran. V. 26., lav., ljub.: Prišel je Jezus in stal sredi med njimi (napaka od 1741, prej vsi pravilno: je ftopil, gr. ἔστη). V. 27., lav., ljub., brit. dr., Krek: podaj (Trub.: podaj femkai tui perf, inu podai femkai tuo roko, Lut.: reiche deinen Finger her, reiche deine Hand her, vulg. infer digitum, affer manum, gr. obakrat ἔστη) svojo roko.

2. ned. po veliki noči, 1. Petr. 2, 21—25. V. 21., ljub., lav.: da hodite po njegovih stopinjah (Trub.: vestigia). V. 23., lav.: Ko je bil preklinjan, ni krel (Japelj; gr. καθυποβούμενος οὐκ ἀντελοιδόρει, Pr.: geschmäht schmähete er nicht wieder) temveč se je vd al (tako od 1816, po Hrenu: se je pak timo zhés dal, gr. παρεβίου ἕκ τῶ κρήνοντι θαλάσῳ = je prepuščal tistemu, ki pravično sodi, tradebat iudicanti se iniuste), ki ga je krivično sodil (nap. od Hrena dalje: kateri ga je krivizhnu fodi). V. 24., lav.: on je naše grehe sam nosil na svojem telesu na lesu (nap. Japelj; gr. aorist in pomeni: darovati; ἀνήνεγκεν, prim. Pr.: er brachte unsere Sünden auf das Holz mit seinem Leibe). V. 25., lav.: sedaj pa ste se obrnili k pastirju in škofu (Trub. po Lutru: zu dem Hirten und Bischof euren Seelen, toda ἐπιτοκπος pomeni tu;

Aufseher, gl. Pr., zato prav ljub. 1912: k varihu, brit. dr.: čuvaju). — Evang. Jan. 10, 11—16. V. 12, ljub.: in volk popade in razpodi ovce (nap. od Tr.: vulk popade inu repodi te ovce, po Lutru: erhascht und zerstreuet die Schafe; gr., lat. je sedanjik; Küzmič pravilno: vuk pa trga in razganja, tako tudi brit. dr. 1914).

3. ned. po vel. n., 1. Petr. 2, 11—19. Vrsta 11., lav., ljub.: prosim vas kot tujce in popotnike (Trub.). V. 13., lav., ljub.: Bodite podložni ... kralju kot najvišjemu (superlativ od 1804; komparativ Trub.: timu Vishimu, po L.: als dem Obersten, vulg. praecellenti, gr. ὑπερέχοντι, Pr.: übergeordnet. V. 15., lav., Krek: da z dobrimi deli usta zamašite nespametnim (Trub., po Lutru: daß ihr verstopfet die Unwissenheit der Leute; ut obmutescere faciat). V. 18., lav., ljub.: bodite podložni gospodarjem, nele ... krotkim, ampak tudi čemernim (Japelj, τῶν σκωλικῶν, Pr.: verkehrt, gottlos).

4. ned. po vel. n., Jak. 1, 17—21. V. 17, lav., ljub.: Vsak dober dar (po Trub. in Lutru: Alle gute Gabe, po gr.: πᾶσα δόσις ἀγαθή, lat. optimum). V. 18., lav., ljub.: da smo nekakšne prvine njegovih stvari (T. in D.: de bi my bily pčrvine, Lat.: daß wir wären Erstlinge seiner Kreaturen, kar je pravilno po gr., vulg. initium). V. 19., ljub.: vsak človek bodi ... kesán za govorjenje (Trub.: kaffan, tardus). — Evang. Jan. 16, 5—14. V. 7., lav., ljub.: Za vas je dobro, da jaz grem (Trub. po Lutru: Es ist euch gut, vulg. expedit vobis, gr. συμφέρει ὑμῶν, Preuschen: es nützt J(oh.) 16, 7).

5. ned. po vel. n., Jak. 1, 22—27. V. 22., lav.: s čimer bi zapeljevali sami sebe (Dalm. konstrukcija, po Lutru: da mit ihr euch betrüget, vulg. particip: fallentes vosmetipsos, enako gr.) — Evang. Jan. 16, 23—30. V. 25., lav., ljub.: To sem vam in prilikah govoril (vsi od T., gr. perfekti, primernejše: povedal; natančno pa perf. slov. tu ne moremo izraziti; toda v 27. vrsti bi ga dobro izrazili s sedanjnikom: ἡμεῖς ἔμῃ περίηχηκα καὶ παρυστάκατε = vi me ljubite in verujete (v sedanjiku je prevel tudi Luter in za njim Dalm., toda Hren je po vulg. rabil perfekti, kar imajo še danes vsi; toda bink. ponedeljek pri Jan. 3, 18 ima tudi ljub. in lav. sedanjik: v me verujete za perf. παρυστάκατε, ker imajo vsi tako po Dalm. in ta po Lutru).

Križev teden, list Jak. 5, 16—20. V. 16., lav.: molite drug za drugega, da bote ohranjeni (1804, po Hrenu: de bote isvelizhani; gr. ἰαθήτε = ljub. 1912, da ozdravite), veliko premore (tudi ljub., Krek; Dalm.: veliko premore, po L.: vermag, vulg. valet) stanovitna (Japelj, assidua; ἐνεργουμένη, Pr.: ein wirksames Gebet) molitev pravičnega. Vrsta 17., lav.:

Elija je bil človek trpljenju podvržen kakor mi (1741, po Hrenovi metonimiji: fmerti podvrshen, passibilis; ljub. 1912 po gr.: ἰσοπαθής = gleichgeartet, kar je imel že Dalm. [in to po Lutru: Elias war ein Mensch, gleich wie wir]; Elias je bil en Zhlovik raunu kakor my: Elija je bil človek kakor mi). V. 9., lav., ljub.: ako kdo izmed vas zajde (Trubarjev izraz, erraverit) od resnice.

Vnebohod. Dej. apost. 1, 1—11. V. 1., ljub., lav., brit. dr.: ko je apostolom dal zapovedi (1804, kar je pravilno, gr.: ἐπιτάλαστος, einen Befehl geben, vulg. praecipiens). V. 6., lav.: Tedaj so ga ti... vprašali (nap. od Trub.; gr. vulg. je imperf.); rekel pa jim je: Ne gre (1804, non est vestrum, enako gr.) vam vedeti časov, katere je Oče ohranil (Dalmatin po Lutru: vorbehalten, vulg. posuit, enako gr.) v svoji oblasti. Vrsta 9., lav., ljub.: In ko je bil to izgovoril, se je vzdignil (akt. od 1804) vpricho njih (1804, videntibus illis). — Evang. Marka 16, 14—20. V. 17., lav., ljub., brit. dr.: bodo hudice izganjali (Dalm., po Lutru: werden sie austreiben, eicient), kaže prijemali (1833, tollent, ἀρῶσιν = dvigali). V. 20., lav., ljub., brit. dr.: je besedo (Trub., bolje: nauk) potrjel s čudeži, ki so se potem godili (Japelj, sequentibus, enako gr.).

Binkoštna ned. Ap. dej. 2, 1—11. V. 1. lav.: Ko je bilo dopolnjenih petdeset dni, ljub.: ko je prišel binkoštni dan (nap. od Trub. dalje, gr. je sed., lat. imperf.: ἐν τῷ συμπληροῦσθαι = ko je 50 dni potekalo, se dopolnjevalo, so bili vsi skupaj). V. 2. lav.: In vstal je (Jap., ljub. bolje: nastal) na nagloma (Trub.) šum (Trub. po Lutru: Brausen, sonus) kakor prihajajočega silnega (ljub.): vetra (vzeto iz Dalm., po Lutru: eines gewaltigen Windes). Vrsta 5., ljub.: Bivali so pa v J. Judje, bogaboječi moške (Trub., po L.: gottesfürchtige Männer, religiosi). V. 6., lav., ljub.: ko se je pa zaslíšal (Wolf) ta glas, se je množica... zavezala (1804, mente confusa, συνέχθη, Pr.: in Bestürzung geraten).

Bink. ponedeljek. Ap. dej. 10, 45: in verniki so se zavezeli (Jap., gr. ἐξέστησαν ospanili); v. 46., lav.: Slišali so jih govoriti mnogotere jezike (Japelj); v gr. in vulg. ni besede mnogoter, ampak le: γλώσσας λαλέειν, prim., kaj pravi o tem Pr.). — Evang. Jan. 3, 16—21. V. 17., ljub.: da bi bil svet po njem zveličan (neslov. pas. od Dalm.; lav. po Kreku: da se svet po njem zveliča). V. 18., lav., ljub.: kdor vanj veruje, ne bo sojen (germ. po Dalm., ozir. L.: wird nicht gerichtet = sedanjik, kakor je tudi lat. in gr. οὐ κρίνεται), kdor pa ne veruje, je že sojen (to prav, ker gr. perf.: κέκριται). V. 20., lav.: da se ne grajajo njegova dela, prej vsi od 1816: da niso svarjena, po Dalm.: toda gr. je aor.: ἐλεγχθή = ans Licht ziehen Jemandes Werke (Joh.) 3, 20.

Književnost.

Fr. Milčinski: **Ptički brez gnezda.** Povest. Družba sv. Mohorja v Celovcu. 1917. — Ko so v Petrogradu v začetku prejšnjega stoletja prvič predstavljali slavno Gogoljevo komedijo »Revizor«, se je vse smejalo, tudi car Nikolaj I. sam, na koncu veseligre je pa bridko vzkljnil: »Moj Bog, kako žalostno je v naši Rusiji!« Tako se godi nam, ko čitamo Milčinskega povest: smejemo se, da nam solze stopajo v oči, na koncu povesti pa moramo tudi mi vzkljnit: »Moj Bog, v kolikih nevarnostih živi naša uboga mladina, zlasti mestna!« Dejansko sočutje s to mladino, velika ljubezen do nesrečne, zanemarjene mladine je pisatelju narekovala to povest. Povest hoče nas vse, ves slovenski narod vzdriniti in opozoriti na najvišjo nalogo našo: na vzgojo mladine. Če je res vsaka nova knjiga — kakor duhovito pravi dr. Detela — motenje javnega miru, so »Ptički brez gnezda« brez dvoma taka knjiga.

Oči odprite
in videli boste roj solzan —

tako nam povest molče klič. »Stoletje otrokovo« so po vsem svetu pred vojno zvali 20. stoletje, hoteč s tem reči, da se bomo v 20. stoletju predvsem brigali za vprašanja vzgoje. S tem vprašanjem se prav temeljito bavi naša povest. Nje ideja je nekako ta: blagor otrokom, ki imajo skrbne stariše! ubogi otroci pa, ki jih stariši ali nalašč ali iz nevednosti napak vzgajajo ali pa se za vzgojo sploh nič ne zmenijo! To je — kakor rečeno — vodilna misel povesti; umetnik pa mora misli dati kri in meso. Kako je naš pisatelj to dosegel? Qui bene distinguit, bene docet — kdor zna dobro ločiti, zna dobro učiti. Na treh rodbinah nam živo kaže tri različne načine napačne vzgoje: pri Kocmurjevih oče sam daje sinu slab zgled in ga popolnoma skvari; Čevljarski mojster Pirc ima do desetega leta sinčka v »reji«, potem mu z neusmiljenim pretepanjem hoče vtepti ljubezen do starišev; pri Jerajevih imata oče in mati za »narod« toliko dela, da ne utegneta za otroka nič storiti. Ti trije dečki pobeognejo od starišev, zapustijo gnezdo, ker domača hiša ni bila gorko, ljubeče gnezdo zanje, bili so torej od mladih nog takorekoč — ptički brez gnezda. Deležni niso bili v nežni dobi, ko mlado bitje najbolj koprni po ljubezni, roditeljske skrbi in ljubezni. Ne iz krvi, ampak iz skrbi in trpljenja brsti materinska (in otroška) ljubezen. (Str. 153.)

Velika je hudobija, katero ti trije ptički storé (tatvina), velika pa je tudi pokora, katero pretrpé. Tako mladi, pa že tako pokvarjeni — »tantillus puer, tantus peccator« (tako majken deček, pa že tako velik grešnik) bi skoro vzkljnil s sv. Avguštinom — ali je to mogoče? Pisatelj nam tako podrobno riše in dušeslovno utemeljuje tisto padanje in propadanje na polzki poti nravne skvarjenosti, da popolnoma uvidevamo: do tega je moralo priti. Najbolj je pokvarjen Kocmurjev Stanko. Pa kako, zakaj pride tako daleč? Mati je sicer dobra, moli, joka zaradi fanta, ga svari, toda oče je tisti, ki ga popolnoma spridi: otroka uči beračiti, hvali mu lepo življenje v Gradški (v zaporu); smeje se sinovim lumparijam (str. 54); fant začne kaditi, gumbe rezati in krasti manjšim dečkom, v gledišče pride med igralce, da predstavlja »morje«, ne pride zvečer o pravem času domov, prenoči v policijski stražnici, kjer se snide z očetom, se pred policaji norčuje iz starišev, laže, trpinči živali, grize, popada kot pes, kolne kar v treh jezikih in dobi za to torto (tudi taki veseljaki pomagajo vzgajati!). — Kaj čuda, da ptiček popolnoma dozori? Jabolko ne more pasti daleč od jablane! — Jerajev Milan je po naravi zelo dober otrok, ima veselje do knjig, je hvaležen, vdan stari pestunji Jeri, a ker roditelja prav nič ne pazita nanj, začne čitati povesti o Indijancih, sanjariti o Kaliforniji in je takoj pripravljen za beg iz očetove hiše. Dobregra srca je tudi tretji deček, Tonček, dober do ljudi in živali; ali svojim starišem je tuj, ker se do desetega leta nista zmenila zanj; mojster Pirc ga pretepa: fant zbeži dvakrat iz gnezda. — Ko nam je pisatelj narisal temno stran zanemarjene mladine, nam kaže potem tudi svetlo: vsi trije dečki se poboljšajo, ker jih izmodri nekaj življenje (lakota, ravnatelj Sparenblek, zapor), nekaj pa premišljena, dobra vzgoja (Jeraj se drži doma, Pirc pusti fanta pri teti na kmeth in se še sam preseli za njim, Kocmurjev Stanko pa pride v Turin k salezijancem). — Kaj naj rečemo o formalni, umetniški strani naše povesti? Pisano in pestro je vsakdanje življenje zunaj nas in tako se nam kaže tudi v tej knjigi: nebroj prizorov, nebroj oseb, ki vplivajo na mlade duše. Večji del povesti se godi v stari Korenovi hiši v Ljubljani, tam v Trnovem, na Mirju nekje, potem pa: v Mestnem logu, v raznih gostilnah in gostilniških vrtovih, policijskih stražnicah, pred sodiščem, v prisilni delavnici, celo v gledišču, dalje: na Dolenjskem (dom Tončkovo tete, gospe Jerajeve), na cesarski cesti Ljubljana—Brezovica—Vrhnika—Logatec (circus Sparenblek)—Planina—Postojna—Št. Peter—Ilirska Bistrica—Reka; pa Št. Peter—Trst. Tudi nebroj

oseb nastopa: v Kocmurjevi rodbini štirje, oče in mati, šestnajstletna hči Mici ali »Irma« ali »general Radecki« imenovana, in nje — ušivke! — štirje oboževalci (str. 49) ter nesrečni Stanko; hišni posestnik Brtoncelj s hlapcem Jako; v rodbini Jerajevi: gospod, gospa, Milan, stara, zvesta kuharica in pestunja Jera, Milanu duševna mati; v rodbini Pirčevi: roditelja, Tonček, vajenec Peter; stari, zmešani posestnik Korén s svojim psom sultanom, ter njegova prisvojena hči Nanča; Jerajkini sorodniki, pridna kmetska rodbina; stari učitelj Franké tam na kmetih, s fizikolovo; stara Rozala, ki pripoveduje Tončku pravljice; »ta kratka Marjanica« v Ljubljani s svojimi kvartami; pobalnik Likar in lažnivi fant Janez Mlakar; žandarmi in policaji; »ravnatelj« »amerikanskega« cirkusa »gospod« Sparenblek in njegova družina (in konj); nadstražnik Kobilica; gostilničarji in natakarice; gledališki intendant; korar Mejač; policijski komisar, preiskovalni sodnik, Jerajev dobri šef, odvetnik dr. Šipelj s kopico otrok. Vse te osebe nastopajo, govore. Ali je morda katera vendarle odveč? Za nobeno se ne bi mogli odločiti, da bi jo črtali, tako so vse upravičene, vse — kakor velika simfonija — oznanjajo eno in isto misel: starši, brigajte se za svoje otroke, odrastli, ne kvarite s svojim zgledom otrok! Kjer ni solnce in ljubezni v hiši, tam je žalost, hiranje mladine. Dasi je dejanje zelo razpleteno, je vendar vse enovito. Torej tudi umetniška stran nam nudi čisto veselje. (Eduinole Milanovo vedenje napram materi, ki je že toliko časa ni videl, se nam ne zdi dovolj utemeljeno.) Vso povest preveva ljubezniv humor, kar je gotovo redek, redek pisateljski dar; zna pa biti pisatelj tudi resen, pretresljiv (ponizanje Jerajev), ginljiv (n. pr. stara Jera pride po Milana v Trst). Sodobno avtorjevo o kaznilnicah, prisilnih delavnicah, narodnih veselech odobravam. Zlasti pa bi podčrtali besede pametnega dr. Šiplja (str. 69). — Bodoči pisatelji imajo v knjigi lep zgled, kako se dobra knjiga piše: nekaj snovi dá služba, akti, zaslišavanja, največ pa — neumorno opazovanje življenja.

Gosp. pisatelj je našemu narodu storil veliko dobro delo; naj bi izborni knjigo počasi, s premislekom čitalo vse, staro in mlado, zlasti pa roditelji in vzgojitelji.

Jož. Debevec.

Fran Milčinski: **Tolovaj Mataj** in druge slovenske pravljice. S 15 risbami Ivana Vavpotiča. 1917. V četrtem letu vojne — da bi bilo zadnje — in v vojna zadnja! Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani. Natisnila »Narodna tiskarna«.

Po sedmih letih je priredil Milčinski v »Tolovaju Mataju« svoj drugo zbirko pravljic in jo izdal vsebinsko in oblikovno v okviru prve. Milčinski redigira v okusu svoje prav posebno izrazite pisateljske osebnosti. Dobro mu je znan pravljčni zaklad, akribistično se je poglobil v tipičnost narodnega jezika, vpeljal je v slovstvo nekaj ljudskih rečenic v okusu Gasparijeve ornamentike. Njegova pravljica je sijajna in popolna, če jo čitaš glasno. Vsak drobec zase je umetniški. Celotna redakcija pa ni popolna, ni ubrana v enem zvoku, enem čustvu, v eni barvi in je tako izšla, kakor je nastala, nepriljeno zbrana v načinu starih facij, Ezopovih basni in Freunsfeldovih pravljic. V bistvo pravljice se Milčinski ni do dna poglobil.

On ne loči med naivno grotesko mita in romantičnim misticizmom srednjeveške balade. Če je uspela »Mlada Breda« ali če se je posrečil »Trdoglav« (Pravljice 1910), ni se motiv Lenorin v »Mrtvem ženu«. So balade s prvostojstvom mita in pravljčnosti. So balade, ki so po, svoji krščanstvenosti diametralno nasprotje mita. Romantiko prenašati v obliko pranaivnosti, ni prav in je tudi proti tradiciji. Strokovnjaško ni redigiranje pravljic poleg basni, legende in burk. Pia fraus je ureditev literarnih in indogermanskih motivov (Mataj, Muk i. dr.) v »Slovenske« pravljice, kamor ne sodijo niti »Budalci«, pač najboljše dosedanje slovenske burke (Schwänke). To in samo to je hiba Milčinskega nove zbirke, ki ima vse druge vrline, vsebinske in oblikovne: konkretost, ki prehaja že rahlo v karikaturu in grotesko, lastno ljudski in otroški duši, naivnost prikazovanja, jasnost pripovedovanja, sočnost domače govorice in figure, mnogolinitost motivov in bogato snovnost, zajeto ali iz narodne naivne pravljčnosti ali pa iz zaklada slovenske balade in narodne pesmi. Milčinski je izpričal tudi izredno bogato fantazijo. Lahkotno in nepriljeno je ustvaril celo vrsto analognih motivov, drugod je stare srečno presadil in tako oživil in osvežil. Kdor bo naivno užival knjigo, jo bo užil v polni meri. Težje bo otrok razumel umetnost ilustratorjevo, čigar fantazija je samostojna poleg pisateljeve, katero izpopolnjuje in komentira posebno izrazito na str. 9, 66, 87, 96.

Dr. Ivan Pregelj.

Koledar Družbe sv. Mohorja za leto 1918. Dr. Debevec je nekot zapisal, da bi odbor Mohorjeve družbe, ki urejuje Koledar, moral imeti Dionizijevo uho za vse potrebe našega naroda. Vendar nas tudi letošnji koledar uči, da tega čuta v odboru ni. Razen obširnega in dobrega pregleda vojnih dogodkov, ki ga je napisal dr. Vinko Sarabon, ter razprave Fr. Regalija o »Novih določbah zasebnega prava« objavlja le dva nekrologa (Cesar Franc Jožef I. in Poslanec Povše), kratek življenjepisa novega cesarja in cesarice, iz hrvaščine prevedeno razpravo o jetiki ter nekaj neznatnih leposlovnih drobtin. Ali v Celovcu res ne slišijo, »kaj se toži, se zdihuje po slovenskih kočah in hišah«? Ali tam niso opazili, kako se hkratu v naših potrtih prsih tudi upanje budi, in ali ne vedo, da nam je treba opore in potrdila? O najvažnejših rečeh, o katerih ima mohorjan pravico iskati pojasnila v koledarju, ne bo letos v njem našel ničesar; če bo po koledarju ustvarjal svojo sodbo o svetu, ne bo zvedel več, kot da se narodi iz neznanega vzroka vojskujejo ter da nosi avstrijsko krono druga glava, in če bo s koledarjem v roki razmišljal o sebi, bo pač sklenil, da je vse v redu in prav.

Kaj je vzrok, da tožbe na Mohorjevo družbo kar nečejo utihniti? Če smo pravični, moramo tajniku priznati, da vsi očitki niso utemeljeni. Razumljivo je na primer, da se odbor na tiste, ki nabožne knjige kar vprek zavračajo, ne more ozirati; pameten človek ve, da nam je verska izobrazba in pravna okrepitev vsaj toliko potrebna, kakor kaj drugega. Tudi je delo, ki ga mora odbor opraviti, težko: iz javnosti sliši mnogo zabavljanja, iniciativnih misli pa malo; godnih rokopisov se rodi vsako leto piclo število in na vsem Slovenskem je le nekaj mož, ki bi sploh mogli mohorja-

nom napisati dobro povest; tehnične težave morajo biti sedaj, mislim, ogromne. Kljub temu pa ni mogoče odbora oprostiti vsake krivide; izbira knjigi, ki jih pripravlja za drugo leto, nam zopet dokazuje, da nima jasnega književnega načrta, da živi od dne do dne in se zanaša na srečen slučaj. Toda slučaj je le genijev prijatelj in še njemu ni vedno zvest.

Tajnik družbe teoretično priznava tudi letos v svoji listnici, da bi književni načrt bil potreben, a se izgovarja, da ga zaradi vojske ni mogoče izvršiti (kar ni res), in takoj nato praktično potrebo načrta sploh pobija: češ »veliki založniki kakor Herder ali pri nas Katoliško tiskovno društvo menda tudi ne delajo s pisatelji načrtov za mnogo let naprej!« Kako je s Herderjem, ne vem, da pa Katoliško tiskovno društvo nima solidnega književnega načrta, je pomanjkljivo. Ako hoče biti Družba »vsepomembna prosvetna naprava«, kakor jo tajnik imenuje, ne sme več biti odvisna od slučajja in dobre sreče, ampak mora zbrati kulturne delavce okrog sebe, iniciativno poseči v knjižno produkcijo, težiti za tem, da za ljudstvo obdela sčasom vse pomembne prosvetne panoge, z eno besedo — izdelati si mora književni načrt! Ali je treba Celovcu res šele dokazovati, kar je vsem jasno? Ali ni razvidno, da druge pomoči ni? Zato ponavljam, kar sem že enkrat predlagal: V Ljubljani naj se osnuje književni svet, ki bo odboru Mohorjeve družbe pomagal izdelati, spopolnjevati in izvrševati književni načrt. Naj se odbor nikar ne boji za svojo samostojnost, ne moralno, ne gmotno; ta naj mu bo neprikrajšana. Gre le za to, da se mu delo olajša, da se vzajemno ustvari dobra misel, ki je izražena v točki 4. § 4. družbenih pravil: »Vsak družnik ima pravico pripravovati družbenemu odboru spise, ki se mu za slovensko ljudstvo zdijo potrebni ali koristni.«

Izidor Cankar.

Martin Krpan z Vrha. Napisal Fran Levstik. Podobe naslikal Henrik Smrekar. Knjižnica za otroke 1. Založila in izdala Nova Založba v Ljubljani. Tiskala Katoliška Tiskarna.

Sijajna mladinska knjiga, dokument naše knjižotrske podjetnosti. Ta izdaja »Martina Krpana« je prvi večji spomin enemu naših največjih pesnikov in mož in je socialno naroden čin v teh dnevih, ko smo po dolgem zopet zadihali prosteje, krepkeje. Literarno vrednost Levstikovega »Krpana« ocenjevati, je odveč. Tiskati ga za mladino z uvodnim okvirom, Močilar mi je časi i. t. d., je minuciozen strah pred slovnostnim zgodovinarjem, ker je sicer ponatis moderno popravljen v pravopis sedanje rabe in besedni red naše književne proze: tacega v takega, kmalo v kmalu, uže v že, kar sem obljubil, **storil bom v bom storil** i. p. Dvanajst slik je v knjigi: Nazorne so in zasnovane v miljeju slovenske junške (turške) pesmi. V Brdavsju je nekaj razpoloženja iz »Tisoč in ene noči«, Krpan je bolj »Andersenovski«. Vonj Levstikove šegavosti in zdrave robotosti je Smrekar skušal analogno izraziti iz sebe in svoje manire.

Dr. Ivan Pregelj.

J. Ribičič: **Razvaline.** Trst 1917. Na korist goriskim beguncem založil Zdravko Katnik. Tiskala Tiskarna tiskovnega društva v Kranju. Str. 70. Cena

K 2—. Črtice, zbrane v tej knjigi, so feljtonske po obsegu in vsem svojem načinu. Jezik se ne odlikuje po osebni izrazitosti, pač pa pridno porablja po navadi podlistkarjev stilistične posebnosti, ki so že postale splošna last. Tudi v interpretaciji življenja se poslužuje podlistkarjeve metode; ljudem in stvarim podtika tista občutja, ki jih sam potrebuje. Tako pravi n. pr. Ribičič: »Tudi ta je izgubil nekje svojo mladost, je vzdihnil dolgo z dolgo sivo glavjo in si podprl glavjo.« Mož z dolgo sivo glavjo tega sicer ni rekel — kmet je, pravi Ribičič — toda za črtico so te besede potrebne. Jezik je tudi formalno pomanjkljiv: »Solo-odrasli dečki« n. pr. ne smejo v leposlovno knjigo; dovršne in nedovršne glagole je treba prav rabiti; stavek: »grenko slovo izbrise vse lepo, ki je bilo«, je germanizem; itd. Invencija posameznih črtic je zelo dobra, zapletki ne Bog ve kako originalni, a dovolj trdni. Na enem mestu bi se pisatelju dalo z nrvnega stališča morda oporekati.

Izidor Cankar.

Janko Barle, **Pavlnska pjesmarica** iz godine 1644. (Pretilkano iz »Sv. Cecilije«.) U Zagrebu 1917. Tiskala Nadbiskupska tiskara. 8°. — 39 str.

Ni še dolgo, odkar so začeli tudi Jugoslavlani temeljiteje preiskavati pojave preteklih dob svoje kulturne zgodovine. Nabiranje in razbiranje narodnih pesmi je rodilo že dokaj sadu. V zadnjih letih so se začeli tudi Hrvatje živahneje gibati na glasbeno-zgodovinskem polju; med prvimi je prezaslužni urednik cerkveno-glasbenega časopisa »Sv. Cecilija«, zagrebški kanonik Janko Barle. Pred dvema letoma je priobčil preiskavo o pesmih o. Nikolaja Krajačevića in pisal o raznih izdajah zbirke »Cithara octochorda«. V letih 1916 in 1917 je obelodanil rokopis, velevazan in zanimiv za zgodovino cerkvene glasbe na Hrvaškem. Namen tej publikaciji je, seznaniti Hrvate s častitljivimi starimi napevi in — to je važneje — pokazati, »kako moramo i mi kod restauracije naše hrvatske pučke crkvene pjesme graditi na starim temeljima i da nipošto ne smijemo prekinuti sa tradicijom«.

Rokopis je sedaj v vseučilišni knjižnici v Zagrebu; listi merijo po 147×96 mm. Vsaka stran je obrobljena z rdečo črto. Začetnice in naslovi so pisani z rdečo in zeleno barvo. Pismo je značilna minuskula 17. veka. Glaske so paleografsko zanimiv pojav: deloma koreninijo njihove oblike še v gotski koralni pisavi, kakor n. pr. pri ligaturah, sicer pa se oslanjajo na oblike menzualne pisave 15. veka. Sistem je tudi po starejšem kroju: ima le štiri (rdeče) črte. Rokopis ima dva dela. Prvi (list 1—88) obsega evangelije; drugi (list 9—170) pa cerkveno pesmarico, ki jo je sestavil menih Pavlinec, kakor to neizpodbitno dokazuje pisatelj. Delo je datirano z letnico 1644. Pisano je »u našoj užoj Hrvatskoj u jednom samostanu pavlinskega reda, vjerojatno u Lepoglavi«. Rokopis je prišel pozneje v samostan »s. Petra u Šumi« (blizu Pazina v Istri), kjer je bil uvrščen med knjige tega samostana leta 1654.

Pesmarica obsega 62 pesmi, ki jih je pisatelj vse posamežno premotril in opremil z beležkami o besedilu in napevu. Nekatere so latinске in imajo tudi hrvatski prevod poleg izvornika; druge so hrvatske, deloma po latinskih izvornikih zložene. Od teh 62 pesmi je 23 prvokrat objavljenih v tej pesmarici, 22 jih je takih, ki so natisnjene tudi v zbirki »Cithara octochorda« — torej

staro narodno blago; 12 jih je iz srednjeveške himnologije, 15 jih nima napbev.

S to publikacijo si je stekel pisatelj novih zaslug na poprišku hrvatske cerkvene glasbe in nadelal pot, da je mogoče prodirati tudi dalje. Posledica bo nedvomno, da se bomo vedno natančneje poučevali o razvoju jugoslovanske glasbe, posebno ljudske o cerkvene pesmi.

Priobčitev je kritična. Ako bi bilo želeši še kaj, je to, da so ponatisnjene pesmi tako, da bi bila povse razvidna tudi njihova celotna razporedba in razpredelba rokopisa, da bi ponatis lahko nadomeščal rokopis pri uporabi njegove vsebine.

Važno je in zanimivo, kako so se pripravale v 17. veku razne kulture. Mnogo je besedil, ki jim je uzorec latinska ali nemška pesem; prav tako so uporabljali napevi, natisnjeni v 16. in 17. veku po raznih krajih srednje Evrope. Tako n. pr. je »Zdraua Kralicza Nesbezka« = »Ave regina coelorum«; »Vefzeltesze uszi Narodi« = »Omnis mundus iucundetur«; »Manna syua Kruh Angelzki« = »Ave vivens hostia«; »O Jesus Christus nas Zuelchitel« = »Jesus Christus nostra salus«. Napevi se navadno razlikujejo od onih pri izvornikih. Božična pesem »In dulci ubilo« ima najstarejši vir za napev v Trierskem rokopisu iz leta 1482. »Dete sze rodi u Betlehemu« ima napev po nemskem prevodu latinskega izvirnika, zabeležen v Klosterneuburškem rokopisu št. 1228 iz začetka 16. veka. Melodija božične pesmi »Den ie denef zuefzelium« (izv. »Dies est laetitiae«) se nahaja že v Hohenfurtskem rokopisu iz leta 1410. Za popev »Diku mi poimo Bogou hualo« (Stym-num dicamus Domino) imamo melodijo v Sporlovi smarnici (cod. 2856 c. kr. dvorne knjižnice na Dunaju iz l. 1392.—1400.), a za pesem »Szina Boga ulfiznega Gosponna« (Patris sapientia) v Mondseejskem rokopisu iz 15. veka (cod. 3027 c. kr. dvorne knjižnice na Dunaju). Jasno je torej, da so nekateri napevi mnogo starejši, nego bi bilo doumnevati na prvi pogled, ker stoje v rokopisu 17. veka. To nam je pa tudi dokaz, kako trdživo je vse, kar je umetniško solidno. Kaj je bolj naravno, kakor da gradimo na tako preizkušeni podlagi dalje, z novimi sredstvi? Zato smo pa iz srca hvaležni neutrudnemu g. kanoniku Barletu, ki z vestnostjo in usposobljenostjo raziskava in priobčuje gradivo stare kulture na cerkveno-glasbenem poprišku. Za vsako novo publikacijo bomo hvaležni, zato ker se obogati z njo zaloga dokazov za naš kulturni razvoj.

Mantuani.

Vladimir Nazor: **Stoimena**. Priče. Zagreb. Izdala Matica Hrvatska. 1916. Str. 175. — Nazor, ki je malo tudi Slovencem znan, odkar je Slovenska Matica med svojimi rednimi knjigami izdala njegovo povest »Veli Jože«, je zbral v tej svoji najnovejši knjigi štiri pripovedke. Prva (»Mrtvi otok«) pripoveduje o gobavem razbojniku, ki ga je človeška pravica pregnala na samotni otok, kjer ljudem sovražni v bolečinah gine. Otroška dobrota male Janje mu ozdravi telo in dušo; gobavec zbere na otok poslana jetnika, jih prisili z nadčloveško močjo svoje volje k delu in z njimi reši propalo mesto, iz katerega so ljudje zbežali pred žolto boginjo — mrzlico. Ko je delo končano, se skrije pred častjo in slavo v samotjo; »ne mara ne za nagrade, ne za časti. On je zadovoljen, če smo mi

srečni.« Otok naj se imenuje »Janjin otok«. — »O č« je ubil svojo nezvesto ženo, vzel seboj njenega sina, ki ga ljubi nad vse, ter se skriva z njim pred ljudmi. Otrok ga sovraži in se ga boji, ker vidi samo njegove krvave roke; strah pred »očetom« ga ugonobi in šele na njegovem grobu se spravita, ko mu plemeniti ubijalec mrtvemu pove svojo skrivnost. »Zgrajen iz zraka in svetlobe, pride Drago izza tistega srebrnega zastora in stopi tiho k možu, čigar ihtenje je prehajalo v hropenje umirajočih. Senca se sklani nad moža, ga poboža po obrazu, ga poljubi na čelo in zasepeče: Oče!« — »S nje ž a n a« je, kakor v pravljici, tudi pri Nazoru dekletce, nastalo iz snega, ne rojeno od človeka. Mrzla je in bela, ljudske strasti so ji tuje, hrepenenje jo vabi v višave, v kraje zime in hladnega vetra. »Ah, kako grdo je doli v dolini! Ljudje so jezljivi in hudi: vpijejo in sujejo okrog sebe. Diše kakor zveri; jedó kakor volkovi. Ah, ko bi ve vedele (zvezde), sestrice moje bele!...« Stara dekla Jurka pa pravi o njej: »Kaj bo ta njen mir, ta njena dobrota, ko pri njej ni veselja! Otroci so kakor brez duše, kadar je ona z njimi... Ptice prezebajo in ne prepevajo več v kletkah, bosiljek vene v loncih.« Mladi kovač Stanko, ki ga je bila prevzela vroča strast ljubezni, najde šele pri mrzli Snježani miru in sreče. »Prime ji roko in jo dene na svoje razgaljene prsi: »Veš, tu je bil pekel, a sedaj je drugače... tišina, polna zvezd...« Ko ga ona lahko poboža po golih prsih, vztrepetava vse lagodnosti in se ji srečen nastmehe ter omahne (mrtev) z glavo vznak. — »S t o i m e n a« je vila, ki je kraljevala v najvišjih vrhuncih gorá. Od tam jo je ljudska zloba pregnala v prepad, kjer ostudna in težka čaka, da jo junak dvigne na nje nekdanji prestol. Gore so brez nje puste in meglene, ljudje pod njimi nesrečni. Kraljev sin jo ponese zopet na vrhove in Stoimena je bila iznova »kakor kraljica, oblečena v sonce in zvezde, na zelenem prestolu, visoko nad ljudmi in stvarmi. In vse je bilo daleč naokrog srečno in svetlo od njenega sijaja in lepote.« Kraljevič umrje, ko dovrši svoje delo odrešenja. — Stoimena je himera (Nazor citira v tej pripovedki slavno Richépinovo pesem »Le baiser de la Chimère), ideal svobode, upanja, sile, poguma... in sto drugih imen, ki mora človek verovati vanje.

Vsebinsko teh pripovedek je bilo treba navesti, da si bralec ustvari vsaj približno sliko o Nazoru, ki velja sedaj za največjega hrvaškega pesnika. Približno, pravim, kajti resnični Nazor je vse drugačen in treba ga je neposredno poznati. On močno spominja na šolo francoskih simbolistov. Simbolična pravljicnost se družiti z realitiko, ki preide v nekaterih, zlasti ljubezenskih prizorih skoraj v naturalizem. Z njegove pripovedke živé, rekel bi, dvojno življenje. Eno v odnosih realnih stvari med seboj, drugo v odnosih med stvarmi in nadčutnimi, nadčasnimi resnicami, katere simbolizirajo. Nazorova simbolika ni vedno jasna, enostranska, in to najbrže niti noče biti, prav po francoski teoriji. Tem prigodnim podobam večnih čuvstev je mogoče podatkniti razne pomene; tako se vsled netočnosti sim-bolov odnosi množe in tvarna snov pripovedke se širi, da sprejme vase tem večnetvarne vsebine.

Ta način pripovedovanja ni mogel obveljati, že svoj čas Evrope ni zadovoljil; človeka, ki je rojen iz zemlje, vedno nanovo vleče k njej — k naravi. Zato so tudi v Nazoru tisti strani najlepše, kjer je realist, sli-

kar življenja, kakršno se zaznava, brez ozira na daljne možnosti simbolične interpretacije. Tu se pokaže njegova izredna pesniška sila, prav tako živa v mogočni prozi, kakor v redkih verzih, ki jih je vpletel v svoje pripovedke.

I. C.

Ante Petravič: **Treće studije i portreti.** Split 1917. Založila Knjižara Vinka Jurića. Str. 175. Cena K 4.—. — Ta tretja zbirka Petravičevih literarno-estetskih studij se peča zlasti s hrvaško-srbskimi književniki, v enem članku razpravlja po Thorezu o novejši italijanski liriki, a omenja tudi Slovence; v tej knjigi je portretiral Silvina Sardenka. Kar je napisal o njem, ni studija, ampak seznamek motivov Sardenkovih pesmi, kolikor jih je »V mladem jutru« in v »Romi«, ter nekaj zgledov njegove verzifikacije, katero primerja glede blagolajša s Paulom Verlaineom. Analiza Sardenkove duševnosti se po Petraviču glasi tako: »Silvin Sardenko je čisto religiozen pesnik; vendar ni pesnik religiozne filozofije, ampak lirik nežnega religioznega čuvstvanja. V njegovi liriki zadeneš mladkaj ob večje in globlje refleksije. Če premišlja, so to premišljevanja njegovega srca. Pri njem govori vedno srce, srce nežno, otroško, iskreno. Pamet molči, ne moudruje. Njegova živa vera se ne spotakne nikjer ob nobeno težavo in se vsled tega dosledno ogiblje razmatranja (?). Problemi, življenjska vprašanja, notranji duševni boji se mu nikdar ne vrivajo. Če ga kakšna misel prevzema, je to samo minljivost vsega na svetu: pa ta misel še utrjuje njegovo vero. Zanj obstoji torej samo versko čuvstvo, ki se mu je polastilo srca še v otroških letih in ki ga izraža in odeva vedno umetniški... Meditiranje ga takoj utruja, zato prosí milostno nebo, da mu ali dá peruti kakor ptici, ali da mu skrajša življenje, ki mu mori dušo. Tako prežene s čuvstvom »kvišku srca!« vsak duševni nemir, ki mu je za hip skalil jasnost. Po formi svoje lirike je Sardenko na enem prvih mest med »novotrjarji«, ki so vlili slovenski liriki novega življenja in jo obogatili z novimi muzikalnimi formami... Sardenko je po izrazu in stilu neoromantik, po vsebini pa je tudi realist [»V mladem jutru«], ker je upodobil versko življenje vasi, kakršno je v resnici po naših vaseh: religija obsega dobršen del vaškega življenja. Kadar pisatelji rišejo druge strani vaškega življenja, jih imenujejo realiste; ali ni Sardenko v izražanju verskih čuvstev pokazal resnično duševno življenje vaških ljudi?«

I. C.

Glasba.

Koncert Glasbene Maticе.

Svoj prvi, lastni koncert v letošnji sezoni je naša Glasbena Matica priredila v nedeljo 18. novembra ter ga v sredo 21. novembra ponovila. Koncerti v velikem obsegu sedaj niso mogoči; ker čim dalje traja vojna, tem težje je dobiti celoten orkester. Zato je Glasbena Matica sklenila prirediti letošnje koncerte v obliki, kot smo doživeli ravnokar izvajane, da so poleg pevskega zbora: ženskega, moškega in mešanega nastopili tudi solisti.

Gđ. Delica Bučar, koncertna pianistinja iz Budimpešte, rodom Ljubljankca, je imela topot prvič

priliko nastopiti kot izvežbana umetnica na domačih tleh. Igrala je Weber-Tausigov »Poziv na ples«, Lisztovo Harpino etudo in dve Chopinovi skladbi: a) Nocturno v Cis-molu in Etudo - Vihar. Njen nastop je zelo dostojen in simpatičen, njena igra tehnično neoporečna: gladka, kar moč izčiščena, elegantna; po drugi strani pa se nam je ton zdel vendarle nekam tenak in šibak in smo si semtertja želeli več temperamenta, več ognja. To zlasti pri Chopinovem nokturnu. Najbolj nam je ugajala v Weber-Tausigovi skladbi »Poziv na ples«. Hvaložni smo ji, da je v svoj spored uvrstila tudi to odlično, slavnoznanu, pa — saj pri nas — redko izvajano skladbo.

Gđ. Cirila Medved, koncertna in operna pevka iz Gorice, je istotako še mlada moč. Njeno sodelovanje v matičnem koncertu je bil njen drugi javni nastop v Ljubljani. Gđ. Medvedova je brezdvomno nadarjena in vobče dobro šolana pevka. Njen glas ima prijazen timber, je svež in prožen; škoda, da ni nekoliko izdatnejši in zlasti v višini bolj izglajen. Pri koncertu je le deloma uspeła. V Massenetoovi resni ariji iz opere Werther ni prišla kdovekdaj do veljave, bolj vsekakor v veselokomičnih spevih: v Thomasovi Styrienne iz opere Mignon in v Bizetovi Segnadilli iz opere Carmen. Se najrajši smo jo poslušali v pesmih naših domačih skladateljev: v Pavčičevi »Pesmi«, v Emil Adamičevi »Na lipici zeleni« in v dr. Benjamin Ipavčevi »Ciganka Marija«. Zadnjo je morala ponoviti. Najmanj nam je bil všeč njen nastop; kajti tisto samozavestno in hkrati smešno pokimavanje z glavo in predomače pozdravljanje z znanci in oboževalci se v koncertni dvorani ne spodobi.

Zenski zbor Glasbene Maticе je imel pri tem koncertu izredno težko nalogo. Izvajal je pet Anton Lajovčevih dvo- in triglasnih pesmi s spremljevanjem klavirja. Veselili smo se teh krasnih pesmi našega mojstra Lajovca, a koncert nam žal ni nudil tega, kar smo pričakovali. Ni pa tega kriv skladatelj, tudi zbor ne tolikanj, ampak to, ker je bil klavir za sto grl broječ zbor prešibek nositelj in je pri večini pesmi razen pri »Pesmi Primorke« v zboru skoro utonil, vsled česar klavirski part, ki je ravno pri Lajovicu vseskok samostojen, tako izrazit in slikovit, ni prišel povsod do veljave, zbor pa je ob prešibki opori večkrat padel, detoniral. Pristavljam pa takoj, da je gđ. Dana Koblerjeva spremljala na klavirju izbornu — kakor vselej. Več, kot je storila, ni mogla. Tukaj smo se zopet nekaj važnega naučili, to namreč, da je treba za uspešno izvajanje kožljivih skladb napraviti tudi glede tehnične plati soliden proračun. S spremljevanjem orkestra — govorim seveda le kot teoretik — oziroma izvajane z manjšim, izbranim zborom bi bile Lajovčeve pesmi, ki so bile sicer temeljito naštudirane, veliko bolj in lepše uspele.

Največ užitka so prinesli moški in mešani zbori. Emil Adamičev »Vasovalec«, krepek, fantovskoporeden, zložen v narodnem tonu, in dr. Anton Schwabov »Večer na morju« z izvrstno zadetim romantičnim miljejem sta bila krasna. »Vasovalec« so pri obeh koncertih ponovili. Zaslužil je. Vendar bi jaz — za svojo osebo — rajši dvakrat zapored poslušal »Večer na morju«.

Jako sveže in ubrano so se glasili mešani zbori: Adamičev preprosti, narodnozaokroženi »Fantu«, istega skladatelja nežni, izraziti zbor »K o b i r o s i c a b i l a « in »P t i č k a «. Čez vse lepa je bila dr. Ant. Schwabova »Zdrava Marija«, v kateri se je kot solistka odlikovala gđc. Mila Počivalnik. Izvajanje skladbe »Zdrava Marija« je bilo — po mojem mnenju in občutku — v glasbenem oziru jedro koncerta. Ta čista, sveta glasba, polna najsrčneje iskrenosti in nebeskega čara, nas je prešinila in objela; uživali smo jo v najidealnejšem pomenu. Največ navdušenja pa je izzvala moja »Zdravica«, karmoč preprosta skladba že starejšega datuma, ki se mi o nji ni niti sanjalo, da jo bodo kdaj izvajali na koncertu. Izvajali so jo res imenito, zlasti ritmično tako eksaktno in ognjevitno, da je s pomembnim in ravno sedaj aktualnim dr. Prešernovim besedilom vred morala vzdriniti vsakogar, ki čuti slovensko in slovanstvo. Da se je potem »Zdravici« sledeči mirni, intimni zborček »Log za log se skrivajo« — rekel bi — utopil v prejšnjem vihnem razpoloženju občinstva, je bilo umevno.

Matični zbor je vodil g. koncertni vodja, ravnatelj Matej Hubač s priznano izkušnostjo in rutino. —

In še eno besedo o besedilih. To mi bo pač vsakdo pritrdil, da je besedilo pri petju tudi važen del, in da vzgojiteljem ne more in ne sme biti vseeno, kaj dado mladini v roke. In pri matičnem pevskem zboru, zlasti pri ženskem, je mladina glavni kontingent. Nekaj besed, ki so jih pri zadnjem koncertu peje celo nedosadile deklice, pač ni bilo primernih, kaj šele vzornih.

Stanko Premrl.

Koncert Češkega kvarteta.

I. violina: Karel Hoffmann, II. violina: Josip Suk, viola: Jurij Herold, čelo: Lavoslav Zelenka.

1. Dvořák, kvartet op. 96, F-dur; 2. Novák, kvartet D-dur; 3. Schubert, kvartet D-mol, op. posth.

Štirje možje — ena sama čuteča duša, le eno gorko srce, skupna živahna kri in samo ena globoka misel! V daljne, bajne dežele bi poromala duša v mislih nanje, tja pod šušeteče palme, pod vroče sonce, tja v visoko džungelsko travo, tja k mesečnim poletnim nočem nipskim — še dalje — proč s sveta — do onih nebesnih sfer, kjer sedijo sirene, tja v kraljestvo sferičnih harmonij! Tam bi se ustavila in bi nam zaklicala: »Te poslušajte in posnemajte, in dosegli bodele nedosegljivo!« In mi smo že slišali ta klic! Prišel je z istim dnem k nam, ko so prišli oni; poslušali smo jih — in kako! — ter posnemati jih hočemo — pa kako? Premalo časa so bili med nami; občutili smo le, da smo nekaj doživeli, pa nismo še prav prišli na to, v čem je obstojal ta veliki vpliv. Bi li nam ne mogla biti dana prilika, da bi se še večkrat povzpeli do takih užitkov?

Poglejmo nekoliko spored!

Ant. Dvořák, kvartet op. 96, F-dur.

Izpod skrivnostno šumečega tremolanda violin se dvigne tajno, vabeče, klic resnobne viole: kot da nas opozori na to, kaj še vse pride in nas spomni, da naj poslušamo z vso dušo, sprejmemo vsak ton vase in zraven mislimo le na godbo, na nič drugo. Izpeljava čelga kvarteta sicer ni bogvejak moderna, bolj romantična, polna sladkih melodij, slavčevih pesmi in

veselega fantovskega ukanja. Iz dna duše je privrel ta spev in v dno duše seže, globoko in neizbrsno se vtisne v spomin. Veselja in zadovoljstva poln je spomin nanj, ne razburjil in mračen; optimistično nam kaže svojo in našo bodočo pot.

Vitězslava Novák, kvartet, D-dur.

O teoretičnih vprašanjih pač ne bomo tu govorili. — Barva čelga kvarteta, ki ima, zoper običaj, le dva precej dolga dela, je malo bolj eksotična. Nenavadni melodični postopi, tuje harmonije, — temnejši kolorit — vse kaže na modernega umetnika, ki stoji sredi vsakdanjega življenjskega vrveža, na katerega vplivajo najrazličnejši vtisi, ki silijo na dan. Velika resnoba leži nad celim kvartetom, pa ne pesimizem; resnost moči in lepote je to.

Fr. Schubert, kvartet D-mol, op. posth.

Tudi ta kvartet je bolj romantičen, kakor že vsa Schubertova dela. V drugem stavku je komponist uporabil svojo prekrasno pesem o smrti in deklici, jo na najrazličnejše načine prav genijalno variral in izpeljal. Drugače pa ta kvartet ni napravil posebnega vtisa; seveda, Schubert je bolj za salon (v romantičnem, ne sedanjem pomenu besede!); njegove kompozicije sežejo najbolj v dušo ravno onemu, ki jih igra; v veliki koncertni dvorani se poizgube mnogotere fine, katerih je ta kvartet poln.

Lucijan Škerjanc.

To in ono.

XIV. umetnostna razstava.

Srednja dvorana in štirje stranski kabineti so polni slik; katalog navaja 153 del, in sicer večinoma takih, ki so bila javnosti doslej neznana. Za čas vojske bi torej bila razstava glede svoje obsežnosti zadovoljiva. Tudi vsebinsko in oblikovno ni vojske v njej skoraj opaziti: kakor pred letom 1914. prevladujeta še vedno pokrajina in portret; le Vavpotič, ki je vojni slikar, upodablja, k čemur ga vabi poklic, a vendar ponajveč s svojega miroljubnega slikarskega stališča, in Smrekar riše vojnim bolnim razmeram svoje duhovite satire.

Kvalitativno je razstava manj zadovoljiva. Ko človeku bega oko med temi premnogimi slikami, katerih je marsikatera komaj pogleda vredna, si iz srca zaželi majhne, majcne slovenske razstave, v kateri bi bilo zbrano samo dobro in najboljšo. Tudi Jakopič mora delati kompromise. Kompromise s častiljivimi imeni, ki jih ni mogoče odbiti, z začetniki, ki kažejo nekaj rudimentov talenta in se hočejo »razviti«, z občinstvom, ki zahteva številnosti in jo bolj ceni nego dobroto. Da ni razstava boljša, je morda nekaj kriva tudi naša kritika. Slovstveni ocenjevalec je neprimerno bolj strog od umetnostnega; novejši čas, ki je začel meriti leposlovnno delo z absolutnim merilom, ne za domačo rabo prikojenim, je dosegel, da si prav vsaka knjiga, če si zaželi belega dne, vendarle ne upa zmeraj na sonce. Umetnostni poročevalec pa ni dosegel, da bi si ne upala skoraj vsaka slika v razstavo. Ob času prve slovenske umetnostne razstave je predvsem prevzemala vesela, toda nekritična zavest, da imamo slednjič tudi Slovenci nekaj takega; ko je Dunaj naše slikarje ljubeznivo sprejel, je pač moral tudi slovenski

poročevalec, strokovno več ali manj neizobražen, hvalliti, čeprav je bil notranje negotov. Ta notranja negotovost in frazarska hvala ali rahla graja, notranje prav tako negotova, je sedaj prešla kar v navado, ima svojo terminologijo in veljavo. —

Priprejevalec razstave, Jakopič, je izobesil eno samo sliko; prav tako ima Jama le štiri svojih starejših slik na razstavi, ki so pa v svojem klasičnem impresionizmu tem živahnjeje nasprotje drugemu blagu. Lojze Dolinar, med mlajšimi gotovo najnadarjenejši, je razstavil poleg mnogih drobnih kipcev dva portreta velike umetnostne vrednosti: Lastnega in Jakopičevega. Vavpotič razkazuje obilo prizorov s fronte, po večini naglo in neenotno slikanih. Sternen je prispeval s svojo ulico »Iz Trogira« razstavi eno najboljših del. Med portreti in pokrajinami, ki se kupijo v dveh desnih kabinetih, so prijetna sprememba barvno dobro uspele »Koze« Anice Zupanc. Svoj posebni oddelek velike umetnostne vrednosti: Lastnega in Jakopičevega. Vavpotič razkazuje obilo prizorov s fronte, po večini naglo in neenotno slikanih. Sternen je prispeval s svojo ulico »Iz Trogira« razstavi eno najboljših del. Med portreti in pokrajinami, ki se kupijo v dveh desnih kabinetih, so prijetna sprememba barvno dobro uspele »Koze« Anice Zupanc. Svoj posebni oddelek velike umetnostne vrednosti: Lastnega in Jakopičevega.

Drugi slikar, ki ima mnogo občudovalcev in kupceve, je Gaspari. On hoče biti vseskozi slovenski in pridno zbira ter izrablja folkloristične posebnosti naše zunanosti in našega življenja. Prišel je tudi na idejo »slovenske Madone«, ki si jo je zamislil kot deklico v slovenski narodni noši. Ko je hotel tujec za javni trg nekaj podobnega napraviti, je celo v političnih listih branil nedotakljivost svoje duševne lastnine. Kako je torej pravzaprav s »slovensko Madono«? — Tako narodnostno pojmovana in lokalizirana, ni Madona nič novega, italijansko in nizozemsko slikarstvo 15. stoletja, nemško slikarstvo 16. stoletja jo pozna. Tedaj je nastala ta narodno občelena Madona vsled konflikta umetnostnega hotenja in praktične potrebe. Mladi realizem renesanse je težil za čim večjo objektivnostjo upodabljanja; slikal je po živih vzorcih, studiral strukturo pokrajine, anatomijo telesa, kopiralčasno arhitekturo, proučeval draperijo. Vse, tudi zgodovinske slike so tako dobile več ali manj značaj sočasnosti, ker je umetnik kar prepisoval iz narave, kar mu je nudila. Stil se je torej razvijal v naturalizem. Praktična potreba pa je zahtevala, odvisna še od srednjeveških kulturnih tradicij, zlasti religioznih slik. Naravna posledica je bila, da so Madone zgodnje renesanse bile moderno opravljene, da so bile — italijanske, nizozemske, nemške Madone. Renesansa je obenem s studijem narave zelo poživila zmisel za zgodovino in tako se te časovne neskladnosti niso mogle predolgo držati. Toda ko je koncem 19. stoletja naturalizem zopet zavladal, so se tudi moderno občelene Madone nanovo pojavile. Vzrok je bil isti, kakor prvič. Slikarja je zanimal pojav sam na sebi, ne njegova duševna vsebina; zopet je prepisoval naravo in je zaradi praktične potrebe ali še bolj zaradi konvencije nadeval svojim portretom, izdelanim točno po živem modelu, ime Madone. Ta čas je, realistično misleč, ustvaril n. pr. tudi tip Madone-starke, ki ga prejšnji vekovi še niso poznali. Pri moderniziranju Madone je sodelovala hkrati

dobi naturalizma lastna težnja, pritegniti idealni svet v krog realnosti, ter okoliščina, da je v tej dobi živi verski čut pešal. — Gasparijevega ideja ni torej kot ideja nič novega, ni odkritje. Pač pa je Madona v slovenski narodni noši srečna trgovska misel v času, ko se v meščanskih krogih družijo nacionalizem z ostanki nekdanje pobožnosti.

Razstava je bila dobro obiskana, prodalo se je izredno mnogo slik, plačevale so se zelo visoke cene. To je tolažljivo dejstvo, ker dokazuje, da je bilo v nas že prej za umetnost več zmisla nego denarja. Ko je denar prišel, se je takoj tudi zmisel dejansko pokazal.

Izidor Cankar.

Nastrizno kumstvo. Prosim Vas, da glede na razpravo o »Nastriznem kumstvu« v 9.—10. stev. V. a. šega cenjenega lista gospoda F. S. z ozirom na zadnji odstavek te razprave blagovolite opozoriti, da je po mojem mnenju »nastrizno kumstvo« v navadi le med onimi prebivalci Bele Krajine, ki so potomci svoje dni tje kak doselivši se Bošnjakov. Ako je Bela Krajina dandanes na sploh že kajkavska, naj nas to ne moti: zgodilo se je to onim postopom, kakor so se v hrvatskem Žagorji kajkavci — torej Slovenci — spremenili v štokavce — Hrvate. — V jeziku Belokranjcev je najti vse polno življenjske štokavske veje našega jezika, v tem ko jih imajo Žagorci isto toliko kajkavske veje. Štokavci in kajkavci imajo pač mnogo enakih šeg in navad; mnogo pa je tudi takih, ki so lastne samo enemu deblu... Nastrizno kumstvo je izmed poslednjih: njega kajkavci ne poznamo.

Iv. Hribar.

Franc Levcek. Nekrolog. (Dr. Janko Bežjak) — (Konec.)

3. Levcek kot translator.

Omeniti mi je še eno stran Levčevega plodonosnega delovanja na jezikovnem polju. Od leta 1880. do 1916. je Levcek na slovensčino prevajal razne uradne razpise, objave in naredbe c. kr. deželne vlade Kranjske, med temi tudi vladne predloge za deželni zbor. To delo je bilo težavno in mučno, ker je nedostajalo dotičnih tehničnih izrazov in pravih rekel in ker je sploh jako težko uradni, zlasti pravniški zlog prevajati na drug jezik. Dotični prevajatelj mora popolnoma obvladati tisti jezik, na katerega prevaga, mora imeti posebno spretnost v izražanju, sploh mora biti odličen poznavatelj tistega jezika. Toda to še ne zadošča. Treba mu je tudi strokovnega znanja, zlasti jurističnega, da pri prevajanju izraža vsebino izvirnika točno, jasno, nedvoumno in čisto pravilno.

Marsikrat je torej Levcek moral iskati novih, prikladnih tehničnih izrazov in sestavljati primerne, stvar dobro pogajajoče, a vendar slovenskemu duhu prikladne fraze in slične izraze. Večkrat mi je Levcek pravil, kako je često sedel pri stavku, tuhtal in ga dolgo obrabčal, dokler ga ni obrnil in zasukal tako, da je bil z njim zadovoljen, ker je naposled vendarle misel izrazil pravilno in točno ter duhu in svojstvu slovenskega jezika primerno.

Pri tem delu ga je v začetku podpiral takratni deželni predsednik baron Winkler sam, ki je bil izborni več slovensčini, pozneje se je Levcek šestokrat obrnil na tega in onega veččaka uradnika ali drugega stro-

sovnjaka. ki mu je pojasnil zmisel poedinih, njemu kot laiku ne čisto jasnih stavkov, ter se je večkrat tudi s tem ali onim poznavateljem slovenščine posvetoval, kako bi se dala ta ali ona misel najjasneje in najtočneje izraziti.

Tako je Levec tudi s tem svojim delovanjem obogatil slovenski jezikovni zaklad; kajti Pleteršnik se je pri sestavi slovarja tudi oziral na »Deželni zakonik« kranjski ter porabil izpiske iz leta 1882.—1890. in sprejel marsikateri tehnični izraz in marsikatero reklo iz Levčevih prevodov v svoje veliko delo.

4. Levec kot šolnik.

Levec je bil izboren učitelj. Njegova splošna olika je bila temeljita in obsežna: na vseh poljih znanosti ter umetnosti se je čutil domačega. Že to dejstvo ga je učenec posebno priporočalo. Splošno izobražen učitelj se pri svojem pouku suče čisto drugače nego tisti, ki mu nedostajate temeljite splošne omike; mnogo prosteje uči ter vzbujata mnogo večje zanimanje v učencih. Toda kot strokovnjak se je odlikoval še z večjo korenitostjo in temeljitostjo svojega znanja. Njegove literarne in zgodovinsko-zemljepisne učne ure so bile učenecem prava duševna zabava, z globokim zanimanjem so sledili njegovim predavanjem, sploh njegovemu pouku.

Imel je čudovit spomin. Do štiridesetih in še več let nazaj se je natanko spominjal raznih dogodkov svoje dobe, osebnih in splošnih, javnih in privatnih, vedel je letnico, često celo dan dotičnega dogodka ali doživljaja. Kranjsko zgodovino pa je poznal kakor malokdo. Kolikokrat nam je pravil, ko smo sedeli v njegovi družbi, prezanimive reči o tem in onem kraju, o tem in onem dogodku, o tej in oni znameniti osebi. Pripovedoval pa je jako zanimivo in živahno ter izrazito, često označeval rezko ali z ljubeznivim humorjem ljudi in čase.

Vse to mu je izvrstno služilo pri pouku. Marsikateremu učenecu je vzbudil globlje zanimanje za slovensko slovstvo in jezikoslovje in pravo ljubezen do materinščine. Kot učitelj je bil sicer strog ter od učencev zahteval natančno znanje učne snovi; toda bil je pravičen in nepristranski. Disciplina mu ni delala nobene preglavice: red in mir je zdrževal bolj z resno besedo in mirnim taktom, sploh s svojo učiteljsko sposobnostjo nego z disciplinskimi sredstvi, zlasti s kaznimi, katerim ni bil prijatelj. Zato so ga njegovi učenci oboževali.

Toda Levec ni bil samo izvrsten učitelj svojih učencev, bil jim je še več: bil je tudi njihov mentor, pravi duševni voditelj in svetovalec. Tako n. p. svetuje v članku »Našim mladim prijateljem« (»Soča«, z dne 28. avgusta 1873. l.), kako naj žive in kaj naj počenjajo doma v počitnicah: naj poslušajo, kako ljudje govorijo, naj opazujejo njih delo, vedenje, življenje, običaje, naj spoznavajo domačo deželo, naj ne lenarijo itd.

Ako se je učenec v svoji zadregi zatekel k Levcu, je dobil pri njem gotovo dober svet in pametnega sodnika ter zaščitnika.

S svojimi kolegi je občeval prav vljudno in ljubezivo ter pri njih užival splošno spoštovanje zaradi svoje temeljite strokovne in splošne olike ter kolegijskosti.

Kakor je Levec bil odličen učitelj, tako tudi izvrsten okrajni in pozneje deželni šolski nadzornik. Z neumorno marljivostjo si je tekem let pridobil tudi

obsežno in korenito pedagoško in didaktičsko znanje. Poznal je temeljito vse zakone, naredbe, razpise ter pisal svoje uradne koncepte in referate tako točno in natančno ter zaradi svojega temeljitega znanja tako pravilno in zanesljivo, da bi jih njegov predstojnik lahko bil aprobal celo v temi. To mi je večkrat zatrijeval gospod, ki je v tem oziru z Levcem imel mnogo stika in opravka.

Bil je tudi kot nadzornik izredno vreden in marljiv ter navdušen za svoj poklic.

Ko je leta 1886. nastopil nadzorniško mesto za radovljiški okraj, je bilo v tem okraju vse šolstvo v popolnem neredu, zlasti je nedostajalo dobrih in v didaktičkem kakor zdravstvenem oziru primernih šolskih postopij. Pa tudi učiteljstvo žal ni izpolnjevalo svojih dolžnosti, posebno se uradovanje šolskih vodstev ni vršilo redno in po predpisih. Naposled so učenci nereditno in slabo hodili v šolo.

Tu je bilo treba temeljite preuredbe in uravnave. Levec se je torej lotil svojega novega posla s čudovito vnemo ter zopet, kakor pri vseh sličnih prilikah, pokazal poleg svoje duševne zmoglosti vztrajno marljivost. Pričel je pridno nadzorovati, tu hvaliti, tam grajati, posvetoval se je o vseh važnih šolskih zadevah z dotičnimi merodajnimi osebami ter često stopil celo med prosto ljudstvo, da bi mu pojasnil in dokazal potrebnost te ali one šolske naprave ali celo novega šolskega poslojpa.

Pri njegovem prizadevanju sta ga lepo podpirala okrajna glavarja, ki sta bila vesela, da sta dobila tako vnetega in razumnega okrajnega šolskega nadzornika, namreč Ludovik marki Gozani in pozneje Oskar vitez Kaltenegger, sedanji dvorni svetnik in gospodarsko-upravni referent ter namestnik predsednika deželnega šolskega sveta v Ljubljani.

Tako je Levec v nekoliko letih dosegel, da so učenci pridneje in redneje zahajali v šolo, da je nastal red pri učiteljstvu in zlasti pri šolskih vodstvih, posebno pa da so šole polagoma dobile boljše in primernejše prostore.

V radovljiškem okraju, to moram posebe omeniti, je Levec živel z vsemi ondodnimi duhovniki v miru in prijaznih odnosajih, z nekaterimi celo v osebnem prijateljstvu. Opominjal je »učiteljstvo pri vseh javnih okrajnih konferencah kakor tudi v privatnih razgovorih, naj pri pouku in vzgoji z duhovniki deluje složno, ker samo tedaj, kadar se učitelj in duhovnik vzajemno podpirata, možno je pri vzgoji šolske mladine doseči lepih uspehov. — Ko sem bil leta 1889. iz Radovljice premeščen v Ljubljano, zahvalil se mi je v polni zbrani seji c. kr. okrajnega šolskega sveta radovljiškega g. dekan Jožef Razboršek s toplimi besedami, da sem za svojega vrednega poslovanja njega, gg. katehete in vse cerkvene zahvale izdatno podpiral, ter je zahteval, da se njegova zahvala zabeleži v sejni zapisnik.« Tako piše Levec sam v »Ljubljanskem Zvonu« z leta 1890. na str. 320.

Svoje nadzorniško delovanje je Levec z isto vnemo nadaljeval tudi v Ljubljani, ko je z letom 1889. prevzel nadzorovanje slovenskih mestnih ljudskih šol ljubljanskih.

Kakor takrat na Kranjskem sploh, je bilo tudi v Ljubljani šolstvo slabo razvito, zlasti glede na prostore, v katerih so se nahajale mestne ljudske šole, in glede na število njihovih razredov. Žalibog niso imele last-

nega šolskega poslopja ni I. mestna deška šola, ni mestna šola na Barju, ni dekliška šola pri sv. Jakobu; edina II. mestna deška šola je bila v lastnem poslopju. Polagoma so se vse te šole po velikem prizadevanju nadzornika Levca preselile v svoje lastne prostore, ker so se sezidala nova, primerna šolska poslopja. Vrh tega se je razvila enorazredna na Barju v trirazrednico in šestrazredna dekliška šola pri sv. Jakobu v osemrazredno. Pri tej priliki so se najvišji trije razredi uredili po vzoru meščanskih šol in uvedel se je na tej šoli sistem strokovnih učiteljev. Naposled se je še ustanovila III. mestna deška šola.

Pa tudi na privatne zavode je Levec obračal svojo posebno skrb in pozornost. Njega je zavaliti, da se je šestrazrednica v Lichtenthurnovem zavodu izpremenila v osemrazrednico in da se je za to šolo postavilo novo, veliko, lepo in prav primerno šolsko poslopje. Pri uršulinkah je takrat bila osemrazredna privatna vnanja in notranja dekliška šola. Levec je dosegel, da se je vnanja osemrazrednica izpremenila v petrazredno ljudsko in trirazredno meščansko dekliško šolo. Odtlej se nahaja v Ljubljani edina dekliška meščanska šola, deške tu sploh ni. Tudi notranja osemrazrednica se je tako prestrojila kakor vnanja. Pozneje se je še priklopilo žensko učiteljske z dvema letnikoma in zaraditega je dobila notranja petrazrednica naslov v adnice. Za notranjo šolo se je poskrbelo novo poslopje in odpravilo se so marsikatero zdravstvene nedostatnosti.

Levec je bil ugleden in vpliven svetovalec in pospeševatelj učiteljstva ter njegov topel prijatelj. Bodril ga je, naj ne cepi svojih moči, naj rajše složno deluje. Leta 1886. je v to stran povzdignil svoj glas v »Ljubljanski Zvonu«, ko je slišal, da učiteljstvo namerava osnovati novo društvo, ki naj bi izdavalo knjižnico, namenjeno šolski mladini slovenski. »Bolje bi bilo,« pravi Levec na str. 697., »da bi se društva združila, nego da se cepijo. — Vse to, kar store dobrega zdaj razna šolska in učiteljska društva, dalo bi se osredotočiti v dozdanjem učiteljskem društvu, ki bi moglo potem s podvojenimi, potrojenimi močmi izdatneje in vspešneje delati na vse strani.« Viribus unitis« bi moralo biti geslo slovenskega učiteljstva, ki naj bi vse duševno delovanje svoje združilo v jednem krepkem in močnem učiteljskem društvu.

In že leta 1877. je v Stritarjevem »Zvonu« (str. 64.) podpiral željo lista »Slovenski učitelj«, ki bi se takrat bil rad zedinil z »Učiteljskim Tovarišem« v en list, ter poudarjal, da je preveč slovenskih listov in da se preveč cepijo pisateljske moči.

V dokaz, kako se je Levec že kot mlad suplent zanimal za gibanje in delovanje ljudskošolskega učiteljstva, naj še omenim to, da je objavil v »Soči« v številkah z dne 26. septembra in 3. oktobra 1872. l. obširen članek o prvem zboru slovenskih ljudskih učiteljev v Ljubljani ter v njem povedal, o čem se je govorilo in sklepalo na tem zboru.

Učiteljstvo je Levca spoštovalo in ljubilo, ker je videlo, da se je vselej in povsod vneto zavzemal za njegove interese in njegovo blaginjo ter za razvoj ljudskega šolstva. Vedelo je tudi, da mu je bilo vselej za stvar, da je sodil nepristransko njegovo delovanje, da je rad in brez ugovora priznaval in hvalil, kar je bilo dobrega, a da je prav tako brezobzirno in odločno

grajal, kar je bilo slabega pri ljudskem šolstvu, bodisi glede na učiteljstvo, njegovo vedenje in njegovo učenje, bodisi glede na druge ljudskošolske činiteleje in pojave.

Posebno pa je Levcu bila pri srcu šolska mladina. Največ skrbi je obračal na njeno dobro vzgojo, in sicer na pravo in vzorno versko in pravno vzgojo. Ko so dne 4. oktobra 1889. l. otvarjali novo ljudsko šolo v takratnih Poljskih, sedanjih Komenskega ulicah v Ljubljani, je razpravljal v daljšem govoru o potrebnosti verskonravne vzgoje naše mladine. Ta govor so sprejeli vsi navzoči gostje: starši, učiteljstvo, mnogobrojna odlična gospoda z največjim odobravanjem in priznanjem. (»Ljubljanski Zvon«, 1890, str. 319.)

Levec se je kot izboren pedagog zanimal tudi za dobre mladinske spise in jih priporočal, ali pa tudi ostro grajal, če niso bili mladini primerni. Tudi v »Zvonu« je povzdignil svoj glas za dobro mladinsko čtivo. Ko je v tem listu leta 1884. na str. 441.—442. naznanil prosto poslojevano povest »Roparsko življenje«, ki slika razbojniško življenje madjarskih betjarov, je zahteval, naj bodo pisatelji izbirčni v spisih, katere neukemu narodu našemu in mladini njegovi podajajo v duševno hrano ter je naposled dejal v sveti jezi svoji: »Ako nam naši pripovedovalci ne morejo podajati boljših knjig, nego so do konca in kraja nič vredni izdelki kužnih književnih tovarov dunajskih in berlinskih literarnih najemnikov, bolje, da nikdar ust ne odpro in nikdar v črnilo ne pomočijo peresa.« Pri tej priliki naj sem zapišem dvoje Levčevih izjav, ki jasno kažejo, kako je mislil pri raznih proizvodih naših pesnikov in pisateljev na šolsko mladino, in ki poudarjata, kako ugajajo dobri mladinski spisi srcem ukaželnih in za lepo in dobro dovetnih učencev.

V Erjavčevem životopisu, ki sem ga že omenil, pravi (»Lj. Zv.«, 1887, str. 425.): »Lepo je opozovati mladino v šoli, kadar pride v berilu na vrsto Erjavčev spis. Obrazi se učencem razvedre, oko jim žari in po petnajst rok se vzdigne na jeden pot: vsak hoče brati.«

V že navedenem Valjavčevem životopisu pa stoji te-le besede (»Knezova Knjižnica«, II., str. 166.): »Oko se mi ujasi, ko pridem v šolskem berilu do Valjavčeve pesmi in od srca me veseli, ko vidim, kako ugajajo nojim učencem nižjih razredov njegove legende in povesti, zložene po narodnih pravljicah in pripovedkah; kar silijo me: 'Kajne, to se bomo na pamet učili!' Pri nadzorovanju ljudskih šol sem opazil, da imajo celo mali učenci veselje do Valjavčevih priprostitih pesem, in čul sem v kmetskih šolah njegovo v dialogu zloženo. 'Kam in kje?' celo devletne dečke z razdeljenimi vlogami jako izrazito predavati.« — O teh pesemkah sodi še dalje (str. 191.), da so popolnoma primerne mladim bralcem, katerim so bile najprej namenjene in katerim jako ugajajo še danes.

Levec se je tudi zanimal za skrbi, želje in težnje mladih šolarčkov. Kot okrajni šolski nadzornik radovljanske okraja se je večkrat vozil s pošto iz Bohinjske Bistrice na Bled. Če je bila pošta prazna, je medpotoma kar naložil tudi šolske otroke, da so se z njim peljali. Od samega veselja so se jim svetili obrzi. Sploh je bila Levčeva navada, da se je po končanem nadzorovanju prijazno pogovarjal z otroki, ko so se vračali iz šole domov, jih izpraševal to in ono, povpraševal po njihovih domačih razmerah, po njihovih igrah i. t. d. ter jim na srce polagal marsikaj dobrega in koristnega.

Sploh je bil prijazen in ljudomil ter je tako kot šolski nadzornik več dosegel nego vsi razpisi višjih šolskih oblastev. Kadar je hodil nadzorovat, se je, kakor rečeno, rad pogovarjal s kmeti, ki jih je srečaval, o šoli, jih prepričeval o potrebnosti dobrih šol, o njih koristi za njihove otroke in nje same ter tako s svojim prijaznim občevanjem in ravnanjem pridobil šoli in šolski mladini marsikaterega prijatelja celo v občinah, v katerih je bilo časih mnogo nasprotnikov ustanovitvi nove šole.

Zelo se je Levec briga tudi za protialkoholno gibanje, ki ga je prav posebno zanimalo. Pri nadzorovalnih konferencah je poudarjal veliki pomen alkoholnega vprašanja za vzrejo in vzgojo otrok ter za gospodarske in нравstvene razmere slovenskega ljudstva.

Pri alkoholnem kongresu ljubljanskem leta 1912. je bil navzoč kot zastopnik deželnega šolskega sveta. Tu je v svojem nagovoru razložil svoja opazovanja o protialkoholnem gibanju v ljudskih solah ter v tem oziru podajal prav zanimive slučaje in uspehe. Levec je tudi sestavil razpis c. kr. deželnega šolskega sveta kranjskega z dne 19. januarja 1910. l., št. 3863 iz 1909, v katerem ta-le šolska oblast, uvažujoč splošno priznano škodljivost uživanja alkoholnih pijač ter rastočo razširjatev alkoholizma in prepričana, da šola poleg domače hiše najbolj vpliva na šolsko mladino, zakazuje učitelstvu srednjih ter ljudskih šol in učiteljšč, naj uporablja pri pouku v poedinih predmetih vsako priliko, da uči učence, kako škodljivo in nevarno je uživanje, zlasti brezumno uživanje alkoholnih pijač, in da naj zlasti pazi pri izbiranju mladinskih spisov, da ne prihajajo v knjižnice spisi, ki hvalijo ali odobravajo to uživanje ali ga slikajo kot neškodljivo. Priporoča tudi roditeljske večere ali sestanke, pri katerih naj se starši poučujejo o tem velevažnem vprašanju, učiteljstvo samo pa naj daje dober zgled!

Ko je c. kr. ministrstvo za božočastje in nauk leta 1905. izdalo novi šolski in učni red za ljudske in meščanske šole, je bilo deželnim šolskim svetom treba sestaviti in predpisati izvršilno naredbo tega šolskega in učnega reda; zakaj v marsikateri točki je ministrstvo bilo prepustilo deželnim šolskim svetom določeno odločitev, v drugih pa je često bilo potrebna natančnejše pojasnitve in določitve. Tega važnega, a ne lahkega dela se je po naročilu šolske oblasti lotil Levec ter spisal in uredil določeni izvršilni predpis v obče zadovoljstvo, ker je imel najnatančnejši in najboljši vpogled v vse ljudskošolske razmere in potrebščine. Važne točke v tem predpisu so posebno te-le: o nerazdeljenem dopoldanskem pouku (§ 60.), o postopanju pri šolskih zamudah (§ 70.), o varstvu živali in rastlin, umetnih in naravnih spomenikov, javnih nasadov in vrtov (§ 76.), o šolskih izletih (§ 76.), o za-
branjevanju kajenja in uživanju alkoholnih pijač (§ 77.), o prestopu učencev v višje razrede, oziroma skupine ali oddelke (§ 92.), o odpustitvi iz ljudske šole in o odpustnicah (§ 95., § 97.), o nameščanju izpraznjenih mest in o kvalifikaciji prosilcev (§ 109.), o dopustih (§ 115.), o uradnih spisih (§ 136.), o učiteljskih konferencah (§§ 140.—150.), o oskrbi otrok (§§ 212.—219.).

Levečovo delovanje na polju kranjskega ljudskega šolstva pa je našlo, kakor sem že pripomnil, obče priznanje, in sicer pri učitelstvu zlasti pri šolskih oblastih

Žalibog so razmere in okolnosti ter razne druge težave ovirale plodonosno nadzorniško delovanje Levečovo. Marsikrat mi je tožil, da njegovi blagi in čisti nameni, ki mu jih je narekoval šolski interes, njegova pravicoljubnost in njegovo plemenito srce, zadevajo ob razne odpore, da često marsičesa ne more doseči, kar bi bilo v prid šolstvu in učiteljskemu osebju.

5. Levec kot pesnik.

Kakor marsikateri dijak je tudi Levec že v mladih letih zagrešil nekoliko pesemc. Ko je bil ljubljanski gimnazijski ravnatelj Nečásek imenovan za ravnatelja v Prago, so mu hvaležni učenci poklonili šopek pesniških cvetic pod naslovom »Venec Njih Blagorodnosti, prečastitemu, mnogo spoštovanemu Gospodu Gospodu Janezu Nečáseku, c. kr. vodju ljubljanske gimnazije, pri Njihovem odhodu iz bele Ljubljane v zlato Prago v znamenje serčne hvaležnosti in resničnega spoštovanja poklonili gimnazijski učenci 1862. V Ljubljani. Natisnil Jožef Blaznik.«

Največ pesmi v tej zbirki je spisal učenec 8. razreda, pozneje pesnik in pripovedovalec Umek Okiški. Pa tudi od Levca, ki je bil takrat šele učenec III. razreda, so tri.

Prva se pričenja:

»Milo nam strune donijo,
Tebi k slovesu pojo,
Z rožic, ki v sercu cvetijo,
Venec ti krassen vijo.«

Ta venec darujejo ravnatelju, da naj mu priča o njihovi ljubezni in naj mu bo plačilo za trpljenje, ki ga je moral zaradi njih prenašati. Da je srčno ljubil njihovo domovje, to mu hočejo vedno hvaležno priznavati.

Pesemca se končuje:

»Mladež nesreče si branil,
Nisi nam kratil pravic,
Dolgo v spominu ohranil
Vsak te bo radostnih lic.«

Drugo in tretjo pesemco je zložil pod vplivom Prešernovim. Čital je, kakor vemo, že kot trpljošolec našega pesnika prvaka z globokim občudovanjem in navdušenjem.

V pesmi »Mlada mati«, ki nas nehote spominja »Nezakonskega dekleta« Prešernovega, slika neizmerno ljubezen in srečo, ki jo čuti mlada mati ob pogledu na svojega sinčka, stiskajoč ga v svoje naročje.

Tretja pesem »Slovenci« pa priča o globoki domovinski ljubezni Levečevi ter je po vnanji obliki in nekoliko tudi po besedah posnetek prve polovice Prešernove pesmi »Pevcu«.

Slove tako-le:

Kdo zna
Premile, prečudne občutke srca,

Ko njo
Premilo zagleda plamteče oko
In misli, da se mu odpira nebo?

Kdo ve
Berzdati, vkrotiti mi sladke želje,
Da k nji ne hitelo bi mlado serce,
Če ona molí mi smehljaje roké?

Le k tebi bo moje serce hrepenelo,
Za tebe, Slovenija, zmirom živelo!

Kot gimnazijec je Levce nadaljeval svoje pesniške poizkuse ter jih izvečine pošiljal v »Slovenski Glasnik«. Kot tretješolec je leta 1862. v njem objavil balado »Okamenjeni lovec« (str. 253.); VIII. letnik (l. 1865.) je prinesel Levčeve pesmi »Hrast« (str. 312.) in »Lipa« (str. 321.); leta 1866. je priobčil pesemco »Na Kumu« (str. 8.) in pripovedno pesem »Svetopolk in njegovi sinovi« (str. 353.); naslednje leto je spisal pesmi: »O planine« (str. 33.), »Izdajalcem« (str. 53.), »V doline« (str. 102.), »Sedmovrha smreka« (str. 225.) in »Nekterim Slovenkam« (str. 289.); v IX. letniku (l. 1868.) — takrat je Levce že bil prvo leto na Dunaju — pa še čitam pesmi: balado »Na straži« (str. 1.), »Studentovska zdravica« (str. 41.) in »Rožmarin« (str. 124.).

Izmed teh pesmi so tri pripovedne, druge pa lirске, oziroma miselne in nekoliko tendenciozne vsebine po narodnih motivih. Najbolj pričajo o domorodnem čustvovanju in narodnem mišljenju Levčevem. Zraven tega se poznajo v njih Prešernovi, Jenkovi, Vilharjevi, Valjavčevi vplivi.

»Okamenjeni lovec« vsebuje staro ljudsko snov, ki sega nazaj v starodavne čase. Tudi pri Grkih in Rimljanih je bila doma kot znana pripovedka o Niobi, ki je za kazen izgubila 14 otrok in sama okamenela, ker je prezirljivo gledala na boginjo Satono. Tudi glavno osebo naše balade zadene božja kazen da okameni, ker ne spoštuje nedelj in praznikov, ampak hodi na lov. Sestav in oblika balade je tista, ki je bila običajna v istem času, ko je Levce pesnikoval: začetna in sklepna kitica obsegaata splošni nauk, ki izvira iz dogodbe: »Stvari presvetih, človek, ne zaničuj nikdar, ker večnega te roka gotovo kdaj udar«; pisana je balada v nibelunski kitici. Začetek spominja na »Leseno ribo« Vilharjevo.

»Svetopolk in njegovi sinovi« je zgodovinska pesen, združena z znano parabolo o svežnju palčic, ki se zvezane ne dajo prelomiti, ki jih pa razvezane lahko prelomi vsakdo. Isto snov je obdelal v svoji »Svetopolkovi oporoki« A. Aškerc.

Oblika je nemškega izvora: kitico tvorijo štiri osmerostopne popolne trohejske vrste.

V baladi »Na straži« nam predstavlja zvestega avstrijskega vojaka, ki mirno straži pod črnim zidom mesta Mantove. Srce mu je težko: misli na tiste srečne dni, ko bo po sklenjenem miru doma gospodaril, se oženil, očetu dajal polbojšek. Zdajci plane izza zakotja divji Lah in mu porine nož v prsi do srca.

Oblika je nenavadna: tri popolne četverstopne jamske verze sklene tristopen; 1. 2. in 4. vrsta se ujemajo, 3. je brez rime.

Najlepši se mi zdita pesemci: »O planine!« in »Rožmarin«. V oni Levce opeva krepko in živo planinski svet, »ko presrečen na višavah, srčnega veselja vnet, po ravninah in nižavah pisani sem gledal svet.« — Moral je planinski raj zapustiti ter iti v tujino, toda le v »domači sveti zemlji sreča je doma.« Zato koprni po zelenih gorah. Isti motiv je obdelal Gregorčič v svoji pesmi »Nazaj«.

V »Rožmarinu« toži deklica po narodnem motivu, da nikoli več ne ponese rožmarina v pletenih lasih

pred oltar, marveč pride kmalu dan, ko ga ponese »v grob hladan«.

»Studentovska zdravica«, da še to pripomnim, stoji pod vplivom nemških studentovskih pesmi, zlasti pa jo je gotovo porodila Levstikova »Studentovska zdravica« (=Zbranih spisov« I. zvezek, str. 158.), ki je bila natisnjena v Levstikovih tiskanih zbirkah z l. 1854. Kakor izraža Levstik v vsaki kitici glavno misel v dveh latinskih verzih, tako je tudi Levce v svoji pesmi uporabil refren: »Vini dulcis poculum, fantje to je gaudium.«

Leta 1862. je še poslal v Jeranovo »Zgodnjo Danico« pesem »Roža« (str. 196.), katero začenja: »Lej, razvila roža cvetje je veselo, nježno povzdiguje v zrak glavo, kar je polj cvetico po logu oživelo, mi nobena ne cvetè tako.«

Toda zlobna roka jo prerada utrga in lepo cvetje zveni. Tako se tudi mlada duša razcveta polna sladkega upa. Kakor hitro pa se svet seznanj z njo, tudi ona hitro zvene in žalostno obleti nje bleedi cvet.

Kot četrto- in petošolec je Levce pod imenom »Mirko Zorin« objavjal plodove svoje muze v »Učiteljskem Tovaršu« z leta 1863. in 1864. V prvem teh dveh letnikih stoji: »Cerkvica« (str. 225.), »Mladeneč in verba« (str. 241.) in »Sonet« (str. 257.), v drugem: »Sv. Cirilu in Metodu« (str. 83.), »Sonet« (str. 99.), »Konec šolskega leta« (str. 242.) in »Kapela« (str. 243.).

O »Cerkvici« pozneje izpregovorim. »Mladeneč in verba« je parabola. Mladenič vpraša vrbo, zakaj zmirom tako žaluje. Druga drevesa krasne vrhove mole v sinja nebesa, ona pa ob potoku otožna stoji ter počva svoje veje. Vrba mu odgovori, da v sebi črva redi, ki ji razjeda živče deblo, in ga svari, naj pazi, da se tudi v njegovo srce ne vseli ta črv, da bi mu ne razjedal zadovoljnosti in miru.

V »Soneti« (tudi pesem »Sv. Cirilu in Metodu« je zložena v obliki soneta) se jasno kaže Prešernov vpliv.

V prvem »Sonetu« sodi kmet po pomladnem vrenemu, ali bo letina dobra; zakaj »ak zgodaj že nevihta brodi, so upi preveseli ugasnili, da drugi časi bi se premenili.«

Tako tudi mladenci ne more upati mile sreče, če ga že rano vihar vleče za seboj, če že zgodaj v njem začne razsajati strast.

Drugi sonet slika človekovega sinu, sedečega »na višini pred svetim mestom« in mu žalostno prerokuječega razpad, ker mu je bilo tolikrat nezvesto. Na koncu vpraša pesnik: »In ne bolelo mene bi serce, če bliža domovini se nezgoda, ki oslepti hoče moč naroda?«

Vidimo torej, da po Prešernovem vzorcu pesnik v prvi polovici soneta uporabi ali običajen pojav iz kmetškega življenja ali zgodovinsko sliko, v drugi pa obrne misel prve polovice na glavno idejo soneta, da jo z ono podpre.

V sonetu »Sv. Cirilu in Metodu« pravi, da naši očetje so nekaj častili krive bogove po logeh slovenskih in da jim je Bog pripeljal Cirila in Metoda »prižigat luč nebeske domovine«.

Tudi zlog in vse izraževanje kaže, kako vneto in pazzljivo je Levce prebiral Prešerna.

V pesmi »Konec šolskega leta« Levce zahvaljuje Boga, da so srečno končali šolsko leto, učnike pa za ves pouk ter sklene: »Zdaj pa kot slovenski sini, poslovimo se od vas, Bogu, carju, domovini, zvesto vdani vsaki čas.«

O »Kapeli« pravi, da se blišči sredi temne hoste in da je v njej mila podoba presvete Device. K njej ga je mati vodila, ko je bil še nežno dete. Videč mater molečo pred podobo, je začuden gledal njeno lice, ker je bilo obraz sv. device prepodobno, ter se je opozul »v sane rajske in globoke«.

V prvem letniku Stritarjevega »Zvona« z leta 1870. še nahajamo nekoliko Levčevih pesmi, pozneje pa je opustil to stran literarnega delovanja, ker je čutil, da bi ostal na tem polju vendar le dilatant, in ker je spoznal, da ni poklican za pesnika po božji milosti, dasi mu ne moremo odrekati pesniške nadarjenosti.

Omenjene pesmi so te-le: »Lovska« (str. 1.), »Cvet brez sadu« (str. 17.), »Pod oknom« (str. 56.), »Ločitev« (str. 119.), »Ko sem trgal cvetje rož« (str. 153.), »Na sprehodu« (str. 225.) in »Ljubljansko polje« (str. 289.).

Vse te pesmi so erotične vsebine. V prvi pravi pesnik, da ne hodi rad na lov na gore, ampak rajši lovi v domačem gozdu, na katerega koncu se mu sramožljivo smehlja in ljubeznivi kočiči ljubica, ki pri njej preživi nekoliko srečnih trenutkov.

Pod naslovom »Cvet brez sadu« je objavil 3 pesemce: v prvi pojde pesnik v tujino in se pogospodi, ona ostane doma, od ljubezni pa bo imela le spomin; v drugi se roža vsuje, rožmarin zveni, ljubezen in presladke nade minejo, le pesem ostane, ki deklici zbujala solze; v tretji jemlje pesnik slovo od svoje dragice, ko odhaja v daljno mesto, ona pa trpi tiho žalost; a takrat bode največ trpela, ko se on ne povrne več v tiho vas.

V tretji pesemci, naslovljeni »Pod oknom«, pravi, da je nekoč v oknu med rožami zagledal »obraz tako lépo cvetoč, oči tako prelepih svit, da zdelo se mu je tedaj, ko izza rož je gledala, da okno je nebeški raj, da v raju vidim angela.« Odsihod hodi pod oknom mimo njenih rož »stokrat na dan«.

»Ločitev« je znana pesem Levčeva, ki je s svojim napevom že ponarodela: »Ločiva se, zdrava ostani, poslednjič mi sezi v roko, spomin pa mi v srci ohrani, ko drug te nevesto dobi! — Ne bodem ljubezni te prosil, ne bodem te prosil roke; a v persih jaz bodem te nosil in s tabo ločitev gorje.« Naj se ga spominja, ko bo žena samevala, on je ne pozabi nikdar. Pesnik sklene pesemco z mislijo druge kitice: »ne bodem ljubezni te prosil,« samo da izpremeni zadnjo vrstico misli in čustvu primerno tako, da se glasi sklep: »a v persih jaz bodem te nosil do zadnjega, zadnjega dne.«

V peti pesemci pravi, da so ga rože zbadale, ko je trgal njihovo cvetje, toda krvavel je za ljubico, ki ga za vsako rožo poljubi.

Pesmi »Na sprehodu« in »Ljubljansko polje« imata sorodno vsebino: pesnik se spominja srečnih dni, ko sta se z ljubico izprehajala, tam ob Kokri »po polji zelenem ob krasnih gorah«, tu pa po »Ljubljanskem polju«.

Rekel sem v začetku, da je Levec strastno ljubil naravo. Tudi to je dokaz njegovega pesniškega čustvovanja. In v sliki našega Leveca bi izvestno nedostajala važna poteza, ko bi je ne pridejali ter potegnili z večjo pozornostjo.

Zlasti Rožnik pri Ljubljani s svojimi tratami in senčnimi gozdi se mu je priljubil nad vse. Tu je kot dijak študiral v prosti naravi zjutraj ob štirih, petih ob solnčnem vzhodu, ob petju drobnih ptic. Zelo rad je

sedel v gozdu za hlevom pod mlado lipo, ki jo je pozneje sam presadil iz gozda, kjer je imela premalo zraku in solnca, na levo stran ceste, držeče na Rožnik, kjer še dandanes stoji. Na Dunaju se mu je v tesni ter zatohli sobi hudo tožilo po rožniških gajih in tratah. Sploh so ga mladostni spomini močno vezali na te kraje. Poznal je vsako stezo v teh obširnih gozdih, vsak potoček, vsak studenec, vsako ledinico. Tu si je kot deček postavljaval mine in si rezal vrbove piščalke. Ob »večni poti« je študiral za maturo. Vso ljubezen do teh krajev, kjer je preživel svojo najsrečnejšo mladost, je zilil v gori omenjeno pesem »Cerkvica«, ki jo je zložil kot četrtošolec in ki je našla svojo pot tudi v ljudskošolske čitanke. Pesnik misli na cerkev vrh Rožnika. Obrne se do nje v začetku pesmi z veselim pozdravom: »Ljubljena cerkvica, cerkvica bela, vsak dan pozdravlja te duša vesela.« Zarana jo že pozdravlja iz doline, čez dan jo pogleduje, zvečer po njej zdihuje, ker mu tako ljubo odzdravlja z zelenega holmca, ker ga njen zvoneček zjutraj budi iz spanja, zvečer pa mu k počitku pozvanja.

Se kot deželni šolski nadzornik je Levec hodil vsak dan pred zajtrkom in čisto na teden po uradni službi proti večeru pod Rožnik.

Iz svojih dijaških in pozneje iz nadzorniških let je izredno čislal romantični Bohinj, ki mu je vzbujal spomine na Vodnika, Cojca in Prešerna. Bil je tam kakih dvajsetkrat, zadnjič junija leta 1914, da si okrepil takrat že močno omajano zdravje. Še zadnje dni svojega življenja, ko že ni več mogel iz sobe, je navdušeno prebiral Mencingerjev oris »Moja hoja na Triglav«. »To je najlepši slovenski pripovedni spis, jezik in zlog nedosežno lep«, je večkrat rekel. Tedaj so mu oživel vsi spomini na te kraje, ki jih je tolikrat prehodil sam.

Tudi iz Ljubljane je rad zahajal v naravo. Neštetokrat je bil na »Šnarni gori«, tudi pozimi. Tako je leta 1908. v zimi petnajstkrat izletel na to goro. Rad je s seboj jemal mladino, brez katere ni mogel biti.

Zelo rad je tudi pohajal na »Toško čelo«, na Sv. Katarino ali Sv. Jošt. In kako zadovoljen se je vračal od teh izletov! Okoli klobuka zelenje, v gumbnici cvetko, v rokah veliki šop cvetlic za ženo! Tako si je pridobival novih moči in vedrega duha za naporno delo, ki ga je imel vedno čez mero.

V prvi pomladi je Levec navadno umeril svoje korake najprej na Podutik, kjer je zlasti spomladil prekrasna flora, katere se je vsako leto presrečno veselil. Značilno je, kako je v svoj dnevnik zapisoval: »23. marca 1893. l. sem našel prvo vijolico; 24. marca 1893. l. sem bil v mestnem ložu, kjer smo dobili barske tulpe (šahove tulpe); 25. marca 1893. l. na Podutiku v kamnolomu trgali bele vijolice; 31. marca 1893. l. Veliki petek pri Sv. Marjeti pod Sv. Katarino, kjer smo našli prve »Daphne Blagajane«. Ptiča je spoznal vsakega po glasu. Kako se je zanimal za drobne krlitace, kaže tudi njegov dnevnik: »21. prosinca 1899. l. je začel pod Rožnikom kos peti; 6. svečana 1899. l. se je oglasil prvi ščinkovec; 16. svečana 1899. l. zjutraj se je oglasila žolna: dr, dr, dr, ...; 12. svečana 1896. l. sem slisal v šolo grede prvega ščinkovca peti; 12. malega travna 1896. l. se je na Rožniku oglasila prva kukavica.« Opa-

¹ To je izvorna oblika 1. kitice, ne pa ona, ki je čitani v Čitankah: »Cerkvica vrh gore, cerkvica bela« i. t. d.

zoval je vsako leto, kako se je vzbujala priroda iz svojega dolgega zimskega spanja na svojih jutranjih izprehodih na Rožnik. Tako je poročal vsako leto v ljubljanskih časnikih, kdaj se je oglasil prvi slavček, kdaj so se vrnile lastovice i. t. d.

Takšen je bil naš Levec. Njegova slika sicer ni popolna. Marsikatera poteza bi se dala v njej še začrtati, marsikaj gradiva je še nepredelanega, zlasti še čakajo njegova publicistična dela večje preiskovalčeve roke. Toda smelo trdim, da smemo Levca dostojno prištevatı največjim možem slovenskega naroda. Zato si pridobi veliko zaslugę za slovensko književnost tisti, ki se loti urejevanja in izdavanja »Zbranih spisov« Levčevih, kakor je Levec sam urejeval in izdal spise imenitnih mož.¹

Mi pa bodimo hvaležni, da nam je mila usoda podarila Levca in mu ohranimo v naših srcih nemiljiv spomin, kakor si je že sam postavil v slovenskem narodu s svojimi nepozabnimi deli dostojen in večten spomenik.

¹ Kakor sem slišal, pripravlja dr. Prijatelj obsežno studijo Levčevih del in njegovega časa ter namerava izdati njegove eseje.

Drobiž.

Kritika. Ko je izšla Lovrenčičeva »Deveta dežela«, so bila mnenja o njej zelo različna. Knjiga ima mnogo dobrega, a je v celoti vendar problematične vrednosti. Z Dom in Svetom je v tesni zvezi, saj je po večini iz njega povzeta. Z Lovrenčičem me vežejo tudi osebno prijateljske vezi. — Zelel bi, da bi vsa ta dejstva ne bila dejstva, da bi mogel ob drugi knjigi in glede drugega avtorja povedati, kar se ne sme zamolčati.

»Slovenski Narod« je namreč objavil pod zaglavjem »Književnost« nepodpisano oceno o njej, katere glavna misel se glasi:

»Velika večina bo pesniku le s težavo sledila v labirint izumetničenih slik, vizij in meditacij, ki v tajinstveni nejasnosti često tekmujejo s starozaveznim prorokom. Kaj si naj misli poprečni zemljan n. pr. pri »Antonietti«:

»Vidim te: tvoje oči govorijo psalme, kakor da so vzrle jutranjih dežel solnce, ko ga pozdravljajo z dobrim jutrom cedre in palme...« (44).

ali ko čita v »Nenapisanem pismu« to-le skrivnost:

»... Bukve košate
me sencijo s dovolj zelenjem in mi šumijo sinfonijo
korenin, debel, vej, listja, gnezd v vejah,
solнца, pomladi, žejne suše, dežja, jeseni,
vetrov, snega, zime, smrti.« (46)

ali v verzih na str. 47:

»V japonski vazi tuberoza
zeleno živi in belo dehti
zaljubljene misli
do srčne krvi.« Itd., itd. —

Ali povprečni zemljan, ki si pri »starozaveznem« preroku ničesar misliti ne more, ker ga nikolibral ni, da si se sklicuje nanj, res tudi navedenih verzov ne razume, ki piše o njih oceno? Konkretna vsebina nazadnje citirane kritike je: v japonski vazi dehti beli cvet tuberoze, obdan od šopa zelenega listja; vonj mu je opojen, draži kri, dramiljubezen v srcu. To je predmet pesmi in emocija. Razen tega konkretnega pomena ima kritika še svoj simboličen pomen: tuberoza zeleno živi, v upanju živi, in je antiteza poznejši misli, ki je ocenjevalec ne citira več: »Tebe, ljubica, ni!« Toliko zmožnosti, da se vmisli v tuje čustvovanje, bi moral imeti kritik, preden se loti svojega posla. Ne hvalim tega Lovrenčičevega načina izražanja, ker menim, da bi se dalo vse, kar človek v duši snuje, bolj plastično in konkretno, manj mahedravo povedati, in »Tuberoza« vsem bralcem morda res ne bo jasna, dvasi bi kritiku morala biti. Drugače pa je s prvima dvema citatoma. V teh dveh pesmih ne dela Lovrenčič nikjer jeziku nobene sile, besede so razumeti vsekoli v njih prvotnem pomenu (če izvajamo frazo »oči govorijo psalme«, ki je lahko razumljiva metafora) in povprečni zemljan jih bo razumel. Samo kritik se dela, kakor da jih ne, ali pa jih morda res ne razume. To je tisto, kar je napačno. In še bolj napačno je, da kritik z javno izpovedjo svojega umišljenega ali vsaj neutemeljenega neumevanja svoje bralce pohujšuje, jih uči površnosti ter s svojo avtoriteto podpira njih malomiselnost, jim celo zagrinja in zastira, kar so sami videli. Resnično, umetnost mora biti jasna, ona je žareča resnica; ce que n'est pas clair, n'est pas français — kar ni jasno, ni lepo. Toda človek mora imeti tudi oko zanjo in predvsem ne sme biti kritik slep za to, kar vsi drugi vidijo.

Izidor Cankar.

